Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Türk Uygarlığı Araştırma ve Uygulama Merkezi

JOURNAL OF TURKIC CIVILIZATION STUDIES

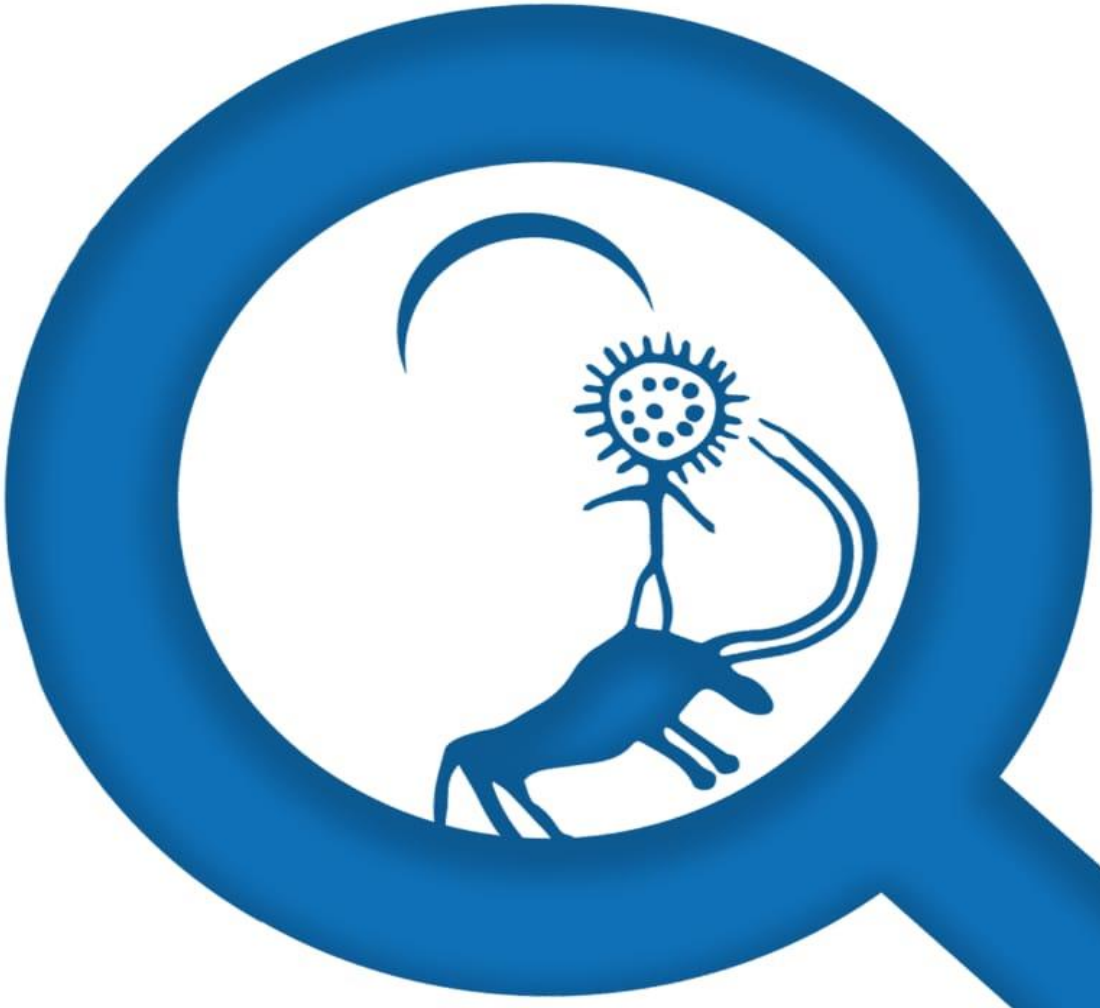

ISSN: 1694-5409

Journal of Turkic Civilization Studies

International, Peer Reviewed Scientific Journal

e-ISSN/ISSN: 1694-5409

Yayın Sıklığı	Yılda iki kez (Haziran, Aralık)
Publication Frequency	Two times annually in June, and December
Yayın Türü	Yaygın Süreli
Publication Type	Serial, Quarterly
Yayın Dili	Türkçe, İngilizce, Kırgızca ve Rusça
Publication Language	Turkish, English, Kyrgyz and Russian

SAHİBİ **OWNERS**

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi *adına* *on behalf of* Kyrgyz-Turkish Manas University

Rektör / Rector – Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN

Rektör Vekili / Pre Rector – Prof. Dr. Asılbek KULMİRZAEV

BAŞ EDİTÖR **EDITOR IN CHIEF**

Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ, *Kyrgyz-Turkish Manas University, Kyrgyzstan*

EDİTÖR **EDITOR**

Dr. Leyla BABATÜRK, *Kyrgyz-Turkish Manas University, Kyrgyzstan*

YAYIN KURULU **EDITORIAL BOARD**

Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ

Prof. Dr. Alpaslan AŞIK

Prof. Dr. Ozan YILMAZ

Doç. Dr. Nezahat CEYLAN

Yrd. Doç. Dr. Mirzat RAKIMBEK UULU

BİLİM DANIŞMA KURULU EDITORIAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU, *Ankara University, Türkiye*
Prof. Dr. Ahmet BURAN, *Fırat University, Türkiye*
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL, *Yeditepe University, Türkiye*
Prof. Dr. Ahmet YİĞİT, *Muğla Sıtkı Koçman University, Türkiye*
Prof. Dr. Alpaslan AŞIK, *Kyrgyz - Turkish Manas University, Kyrgyzstan*
Prof. Dr. Anıl YILMAZ, *İzmir Katip Celebi University, Türkiye*
Prof. Dr. Anvarbek MOKEEV, *Kyrgyz - Turkish Manas University, Kyrgyzstan*
Prof. Dr. Bülent BAYRAM, *Kırklareli University, Türkiye*
Prof. Dr. Cevat ÖZYURT, *Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye*
Prof. Dr. Dulam SENDENJAV, *National University of Mongolia, Mongolia*
Prof. Dr. Fevzi ERSOY, *Ankara Hacı Bayram Veli University, Türkiye*
Prof. Dr. Hakan TAŞ, Marmara *University, Türkiye*
Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ, *Ankara Hacı Bayram Veli University, Türkiye*
Prof. Dr. İbrahim YULDAŞEV, *Medeniyet ve Sanat Enstitüsü*, Uzbekistan
Prof. Dr. Kubat TABALDİEV, *Kyrgyz - Turkish Manas University, Kyrgyzstan*
Prof. Dr. Kürşad YILMAZ, *Kyrgyz - Turkish Manas University, Kyrgyzstan*
Prof. Dr. Layli UKUBAYEVA, *Kyrgyz - Turkish Manas University, Kyrgyzstan*
Prof. Dr. Leyla KARAHAN, *TOBB University of Economics and Technology, Türkiye*
Prof. Dr. Marufjon YULDAŞEV, *Özbekistan Devlet Sanat ve Medeniyet Enstitüsü*, Uzbekistan
Prof. Dr. Mehmet AYDIN, *Ondokuz Mayıs University, Türkiye*
Prof. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK, *Sakarya University, Türkiye*
Prof. Dr. Muhsin MACİT, *Anadolu University, Türkiye*
Prof. Dr. Nizomiddin MAHMUDOV, *Özbekistan Bilimler Akademisi*, Uzbekistan
Prof. Dr. Oğuzhan DURMUŞ, *Ankara Sosyal Bilimler University, Türkiye*
Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU, *Recep Tayyip Erdoğan University, Türkiye*
Prof. Dr. Ömür CEYLAN, *İzmir Katip Çelebi University, Türkiye*
Prof. Dr. Üçler BULDUK, *Ankara University, Türkiye*
Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU, *Ankara Hacı Bayram Veli University, Türkiye*
Prof. Dr. Zayabaatar DALAİ, *National University of Mongolia, Mongolia*
Doç. Dr. Ajar ŞALDARBEKOVA, *L. N. Gumilyov Eurasian National Unıversity, Kazakhistan*
Doç. Dr. Gülsine UZUN, *Muğla Sıtkı Koçman University, Türkiye*
Doç. Dr. Nezahat CEYLAN, *Atatürk University, Türkiye*
Doç. Dr. Nikita PETROV, *Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration, Rusia*
Doç. Dr. Oktay ÖZGÜL, *Atatürk University, Türkiye*
Dr. Ankhbayar DANUU, *National University of Mongolia, Mongolia*
Dr. Zemine ZİYAYEVA, *Khazar Universyty, Azerbaijan*

REDAKSİYON	REDACTION
Türkçe Dr. Semih BABATÜRK Buğra İNALÖZ Ali ÜNAL	**Turkish** *Kyrgyz-Turkish Manas University, Kyrgyzstan*
Kırgızca Dr. Cıldız ALİMOVA Rahat ASKAROVA	**Kyrgyz** *Kyrgyz-Turkish Manas University, Kyrgyzstan*
İngilizce Dr. Nurgül KARIBEKOVA Dr. Gülnur CUMALİEVA	**English** *Kyrgyz-Turkish Manas University, Kyrgyzstan*
Rusça Dr. Leyla BABATÜRK Mukaddas SABİROVA	**Russian** *Kyrgyz-Turkish Manas University, Kyrgyzstan*
TEKNİK DESTEK	**TECHNICAL SUPPORT**

YAZIŞMA ADRESİ	CORRESPONDENCE ADDRESS
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Cengiz Aytmatov Caddesi 56, 720044, Bişkek/Kırgızistan	Kyrgyz-Turkish Manas University 56 Chyngyz Aitmatov Avenue, 720044, Bishkek, Kyrgyzstan

İLETİŞİM **CONTACTS**

journal_of_tuaum@manas.edu.kg

tuaum@manas.edu.kg

WEB SAYFASI **WEB PAGE**

https://tuaum.manas.edu.kg/journal

Journal of Turkic Civilization Studies

Editörden / Editorial

Journal of Turkic Civilization Studies Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Türk Uygarlığı Araştırma ve Uygulama Merkezi süreli yayını olarak 2004 yılında yayın hayatına başlamıştır. Derginin ikinci sayısı 2006 yılında yayımlanmış, ancak daha sonra yayımlanmamıştır. Dergi, bu sayısı (2022, Cilt: 3, Sayı: 1) ile yayın hayatına tekrar dönmüştür ve derginin bundan sonraki süreçte düzenli olarak yayımlanması planlanmaktadır.

Uluslararası, hakemli ve açık erişimli bir dergi olan *Journal of Turkic Civilization Studies* genel olarak Türk uygarlığı ile ilgili felsefi, kültürel, tarihi, sosyal olay ve problemleri bilimsel ölçüler çerçevesinde ortaya koymak üzere yayımlanmaktadır. Dergi öncelikli olarak Türk uygarlığı ile ilgili yapılan bilimsel araştırmaları ve sonuçları yayımlamayı ve bilim camiasıyla paylaşmayı; bilime katkıda bulunan güncel konulardaki akademik çalışmaların yayımlandığı bir dergi olmayı ve başta Türk Devletleri olmak üzere dünyanın dört köşesinden Türk uygarlığını merak eden bilim insanları arasında iletişim sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda dergiye gönderilen makalelerden alanındaki bir boşluğu dolduracak özgün bir araştırma olması ya da belirli bir konuyla ilgili daha önce yayımlanmış çalışmaları değerlendiren ve dikkate değer önemli görüşler ortaya koyan derleme makalesi olması beklenmektedir.

Dergi olarak hedeflerimizden biri de nitelikli yayınlar ile makalelerin atıf alabilirlik seviyesini artırmak ve bu yolla da çeşitli uluslararası veri tabanı ile indekslerde taranmak ve geniş bir okur kitlesine ulaşmaktır.

Bu amaçlarla çıktığımız yolda bu sayıya katkı veren yazarlara, hakemlere ve editörler kurulumuza; bu süreçte desteğini esirgemeyen, KTMÜ Rektörü Prof. Dr. Alpaslan Ceylan'a, KTMÜ Rektör Vekili Prof. Dr. Asılbek Kulmirzaev'e, KTMÜ Rektör Yardımcısı Prof. Dr. M. Sezai Türk'e, KTMÜ Genel Sekreteri Doç. Dr. Oktay Özgül'e ve KTMÜ Bilimsel Dergiler Koordinatörü Prof. Dr. Kürşad Yılmaz'a ayrıca teşekkür ederiz.

Gaspıralı İsmail Bey'in "Dilde, fikirde, işte birlik" düsturunu kendimize şiar ederek dergimizi daha iyi yerlere getirme yolunda desteklerinizi bekliyoruz.

Prof. Dr. Mehmet Arif ÖZERBAŞ – *Baş Editör*
Dr. Leyla BABATÜRK – *Editör*
Journal of Turkic Civilization Studies

Journal of Turkic Civilization Studies

e-ISSN / ISSN: 1694-5409

https://tuaum.manas.edu.kg/journal

Yıl / Year	Cilt / Volume	Sayı / Issue
2022	3	1

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makalesi / Research Article

Yazar / Author	Başlık / Title	Sayfa / Page
Ozan YILMAZ	**Türk Uygarlık Dilinin İnşasında Divan Şairi Necati Bey'in Katkıları** The Contribution of the Poet Divan Necati Bey to the Formation of the Language of Turkic Civilization	1 – 12
Müzeyyen İNALÖZ	**Kırgızistan'da Çocuk Edebiyatı Üzerine Yapılmış Çalışmaların Analizi (1950-2022)** Analysis of Studies on Children's Literature in Kyrgyzstan (1950-2022)	13 – 30
Nurefşan ÇETİNTAŞ	**Türkiye'deki Nogay Türkleri ve Kültürleri Üzerine Bir İnceleme** A Research on Nogai Turks and Their Cultures in Turkey	31 – 41
Marcia Alejandra CASTRO SEPÚLVEDA	**Mapuçe Dünya Görüşünde Şaman ve Davul Arasındaki İlişki** The Relationship between Shaman and Drum in the Mapuche Worldview	42 – 51
Dilara ANTEPLİOĞLU	**Japonya'da Meiji Dönemi Toplumsal Sınıflarda Değişim** Change in Social Classes in the Meiji Period in Japan	52 – 62

Journal of Turkic Civilization Studies
ISSN: 1694-5409
2022
Cilt / Volume: 3 Sayı / No: 1

Research Paper / Araştırma Makalesi

Türk Uygarlık Dilinin İnşasında Divan Şairi Necati Bey'in Katkıları

Ozan YILMAZ[1*]

Öz

Dîvânu Lugâti't-Türk, Kutadgu Bilig, Yunus Emre Divanı, Garîbnâme gibi metinlerle kendisini gösteren Türk edebî dili, İstanbul'un fethinden sonra İstanbul merkezli bir yazı dili daha kazanmıştır. Bu yazı dilinin işlenmesinde öncü rol oynayan isimler arasında Necati Bey öne çıkar. Onun kendine has tarzıyla yazdığı şiirleri, Türkçenin bir uygarlık dili olmasına katkıda bulunacak özelliklere sahiptir. Necati, Türk uygarlık dilinin inşasında köşe taşlarından biridir. Klasik Türk şiirinde önemli bir yere sahip olan şair, Edirnelidir. 15. yüzyılda yaşamış, Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezit dönemlerini görmüştür. Anadolu'ya İran etkisinden uzak, saf şiiri getiren şairlerden biri olarak kabul edilir. Şiirlerinde dönemine ait yerel söyleyişler, atasözü ve deyimler görülür. Bu şiirler, Anadolu'da İstanbul Türkçesi merkezli bir edebî yazı dilinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Necati'nin bu çabaları, döneminde ve akabinde yetişen birçok şairin Türk edebî diliyle şiir yazmasında önemli rol oynamıştır. Bu makalede, Necati Bey'in Türk şiirine katkıları uygarlık dili özelinde incelenecektir. Şairin şiirlerine has özellikleri bu gözle ele alınacak, böylece yaptığı işin basitçe şiir yazmaktan çok daha ötesi olduğu ortaya konacaktır.

Anahtar kelimeler: Necati Bey, Divan Şiiri, Osmanlı Türkçesi, uygarlık dili, İstanbul Türkçesi

The Contribution of the Poet Divan Necati Bey to the Formation of the Language of Turkic Civilization

Abstract

The Turkish literary language, revealed in such texts as *Dîvânu Lugâti't-Türk, Kutadgu Bilig, Yunus Emre Divanı,* and *Garîbname*, was enriched by another İstanbul literary language after the conquest of İstanbul. Necati Bey stands out among the names that played a leading role in the processing of this written language. His poems, written in his unique style, have features that will contribute to the emergence of Turkish as a language of civilization. Necati is one of the pioneers in the formation of the Turkish language of civilization. Necati, who occupies an important place in classical Turkish poetry, was born in Edirne. He lived in the 15th century and lived through the era of Fatih and Bayazid II. He is considered one of the poets who brought original poetry that was not influenced by the Iranian language on Anatolia. His poems contain local dialects, proverbs, and idioms. These poems initiated the formation of a literary language based on İstanbul Turkish in Anatolia. The features of his poems will be explored from this perspective, thereby revealing that his work is more than just writing poetry. The article will study Necati Bey's contribution to Turkish poetry from the perspective of the language of civilization. His poems will be analyzed in this particular respect, resulting in the conclusion that his work is much more than just writing poetry.

Key Words: Necati Bey, Divan Poetry, Ottoman Turkish, the language of civilization, İstanbul Turkish

Atıf İçin / Please Cite As:

Yılmaz, O. (2022). Türk uygarlık dilinin inşasında divan şairi Necati Bey'in katkıları. *Journal of Turkic Civilization Studies, 3*(1), 1-12.

Geliş Tarihi / Received Date: 15.03.2022 **Kabul Tarihi / Accepted Date:** 25.05.2022

[1] Prof. Dr - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türkoloji Bölümü, ozan.yilmaz@manas.edu.kg; Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, oyilmaz@sakarya.edu.tr

GİRİŞ

Büyük uygarlıkların güçlü dilleri, güçlü dillerin bilinçli toplumları ve aydınları vardır. Çünkü ülkelerin kalkınması ve ilerlemesi, dile verdikleri önemle doğru orantılıdır. Büyük uygarlıklar, farklı zaman ve mekânlarda ortak hafıza taşıyan bireyleriyle kendi uygarlık dillerini kurarlar. Eğitim, bilim, felsefe ve düşünce alanlarına hâkim olarak yeni ve özgün eserler ortaya koyan, böylece medeniyetin inşasında rol alan dillere uygarlık (medeniyet) dili denir (Karabulut, 2021: 336). Aydın Sayılı'nın "*Dil ve özellikle yazı dili uygarlığın ve kültürün en güçlü bir taşıyıcısıdır. Dil, aynı zamanda, yeni atılımların ve buluşların ifade aracıdır. Diline böyle bir görevi yeterince veremeyen, dilini bu bakımdan gereği gibi değerlendiremeyen bir ulus, uygarlıkta ve toplumlar arası uygarlık yarışmasında geri koşunlara düşmeyi peşinen kabullenmiş demektir* (Sayılı, 1997: 893)" diyerek belirttiği üzere dilin işlenmesi ona verilen önemle, o önem de edebiyatı o dilin ölçütleri etrafında şekillendirerek olur. Bu minvalde şair ve yazarlara büyük iş düşmüş, Türklük ve Türkçe şuuru taşıyan birçok müellif birbirinden değerli eserler vererek Türkçenin uygarlık dili olma yolundaki gelişimine katkıda bulunmuştur. Böylece tarih boyunca birçok devletle temsil edilen Türk milleti, Farsçanın Türk edebî dilindeki tehakkümünü kırmada türlü sancılar çekse de farklı coğrafyalarda çok sayıda müellifçe işlenen yetkin bir edebî dile kavuşmuştur. Yani Türk uygarlık dilinin inşası edebî metinler aracılığıyla olmuş, Türkçenin ışıltılı zenginliği şuurlu müelliflerin elinde tüm görkemiyle parlamıştır.

Bir dilin edebî dil hâline gelmesi, uzun yıllara dayanan edebî tecrübelerle olur. Karahanlılar döneminde *Dîvânu Lugâti't-Türk* ve *Kutadgu Bilig*'le edebî gücünü gösteren Türkçe, sonraki dönemlerde birbirinden değerli eserlerle beslenmiş, müellifler Farsçanın güçlü etkisine rağmen Türkçe merkezli bir edebî dil oluşturmayı başarmıştır. Başlangıçta Türkistan, Horasan ve Hindistan'da Farsça edebî dil kabul edilmiş, Türkler bilhassa klasik şiir havzasında şiir yazmak istedikleri zaman ister istemez bu dili kullanmaya mecbur kalmıştır. Seyhun havzasında yaşarken ciddi bir sözlü edebiyat geleneğine sahip Oğuzlar, Büyük Selçuklu Devleti'ni kurduktan sonra edebî dil olarak Farsçayı, ilmi dil olarak da Arapçayı kullanmış, böylece Türkçe uzun müddet sadece konuşma dilinde kalmıştır (Ercilasun, 2016: 432). Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle burada edebî dil hızla gelişmiş; Yunus Emre, Âşık Paşa, Gülşehrî gibi müellifler, Eski Anadolu Türkçesi çatısı altında kıymetli dil yadigârları bırakmıştır. Ankara Savaşı'ndan sonra Timur'la birlikte Türkistan'dan gelen bazı boylar Anadolu'da kalmış, daha önce Harezm coğrafyasında bir arada yaşayan Doğu ve Batı Türkleri arasında sosyal ve siyasi ilişkiler oluşmaya başlamış (Akar, 2014: 105), edebî dilin işlenmesinde bu dönemin büyük katkısı olmuştur. Anadolu Türkçesinin edebî dil olarak işlenmesinde 13. ve 14. yüzyıldaki beylikler döneminde gerçekleşen edebî faaliyetlerin payı büyüktür. Her beyliğin merkezinde bir kültür faaliyetinin ortaya çıkması, beyliklere bağlı tebaanın tamamen Türk oluşu, halkın başka dilde olan eserleri anlayamaması, en önemlisi, yazılan eserlerin dillerine bakılınca konuşma dilinin resmiyete geçmeye başlamasıyla kültür ihtiyacının ortaya çıkması, daha önce Türkçe yazmakta çekinen müelliflerin Türkçeyi edebî bir dil hâline getirmesine zemin hazırlamıştır (Yavuz, 1985: 267).

Anadolu'da Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesi adlarıyla varlık gösteren Oğuz Türkçesi, klasik mahiyetteki eserlerini ise Osmanlı Türkçesi döneminde vermiştir. Batı Türkçesinin ilk döneminin adı olan, 13. yüzyılda başlayıp 16. yüzyıl başlarına dek süren Eski Oğuz Türkçesi için yaygın olarak Eski Anadolu Türkçesi terimi kullanılmıştır. Türkçenin bu dönemi siyasi olarak Anadolu Selçukluları dönemi, Beylikler dönemi, Karakoyunlu ve Akkoyunlu dönemleri ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk dönemiyle tasnif edilebilir. 16. yüzyılda Eski Anadolu Türkçesinin yerini Osmanlı Türkçesi alır. Kuzey ve Güney Azerbaycan ile Irak ve Suriye'de de varlık gösteren Eski Anadolu Türkçesinin Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi, klasik Türk şiirinin ilk klasik dönem eserlerinin ortaya çıktığı dönemdir (Ercilasun, 2016: 438). Sosyolojik veriler ışığında bir dilin edebî dil olması için 400-500 yıllık bir sürecin gerektiği, XI. yüzyılın başlarında yazı dili şekillenmeye başlayan edebî Türkçenin, 1450-1500 yıllarında yetkin bir edebî dil olduğu ortaya çıkmaktadır (Avşar 2009: 30). 15. yüzyılda İstanbul'un fethedilmesiyle birlikte daha önce edebî dil olma yoluna giren Türkçenin en olgun dönemi kendisini gösterir. Şeyhi, İvazpaşazade Atayi, Ahmed Paşa, Mesihi,

Necati Bey, Tâcizade Cafer Çelebi, Avnî, Adli, Cem Sultan gibi şairlerle temsil edilen bu dönem Türkçenin altın çağlarından biridir. İşte bu dönemde şiirleriyle öne çıkıp edebî dilin şekillenmesinde önemli rol oynayan kilit isim Necati Bey'dir.

Necati Bey ve Türkçesi

15. yüzyıl Anadolu şairlerinden Necati Bey, Klasik Türk şiirinin temelini atan şairler arasındadır. 15. yüzyılın ortalarında (1444-1450) doğduğu tahmin edilmektedir. Başta tezkireler olmak üzere birçok kaynak asıl adının İsa ya da Nuh olduğu bilgisini verir. Ailesi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Edirneli yaşlı bir kadın tarafından evlat edinildiği, gençlik yıllarında şekillenmeye başlayan şairlik yeteneğinin gelişmesinde Sâilî adlı bir şairin önemli rol oynadığı anlatılır. Necati, hayatının ilk dönemini Edirne'de geçirdikten sonra asıl ün kazanacağı Kastamonu'ya yerleşir. Kastamonu yıllarında yazdığı şiirlerle ses getirmeye başlar. Özelikle meşhur "döne döne" redifli gazeli, o dönemin bir diğer ünlü şairi Ahmed Paşa'nın (ö. 1497) kulağına gidince bir hayli beğeni kazanır. Bir süre sonra Fatih Sultan Mehmet tarafından divan kâtibi olarak görevlendirilir. Fatih zamanında kendisine bir hayli ilgi gösterilen şair, bu yıllarda sürekli kasideler yazarak saygınlığını arttırır. Bu ilgi, II. Bayezit döneminde de devam eder. Şehzade Abdullah'ın Karaman sancağına gönderilmesiyle onunla birlikte divan kâtibi olarak Karaman'a gider. 1484'te Şehzade Abdullah'ın ölümüyle birlikte oldukça dokunaklı bir mersiye kaleme alıp İstanbul'a döner. Yine aynı yıl içerisinde, Kili ve Akkirman kalelerinin alınması sebebiyle övgü dolu kasideler yazıp Farsça tarih kıtaları kaleme alır. O sıralar Kazasker Müeyyedzade Abdurrahman Çelebi ile aralarında samimi bir dostluk başlar. Bir süre sonra onun sayesinde II. Bayezit'in diğer şehzadesi Şehzade Mahmut'un nişancısı göreviyle Manisa'ya tayin edilir. Edebiyat tarihlerinde kendisine "Bey" denmesi bu nişancılık görevinden ileri gelmektedir. Manisa'da Sun'i, Talii ve Kâtib Şevki gibi şairlerle edebiyat dolu günler geçirmeye devam eder. 1507 yılında Şehzade Mahmut'un ani ölümüyle bu görevi de çok sürmez. İstanbul'a döndükten sonra yeni bir görev kabul etmeyen Necati Bey, kendisine bağlanan bin akçe aylıkla geçinir. Vefa'daki evinde şiir ve edebiyat sohbetleri düzenlemeye başlayıp ömrünün son yıllarını bu faaliyetlerle geçirir. Bir hastalık sebebiyle 25 Zilkade 914 / 17 Mart 1509'da vefat eder. İlk önce Şeyh Vefa Türbesi yanına defnedilen şairin mezarı çarşı yapımı sırasında ortadan kalksa da, bugün İstanbul Unkapanı'nda İMÇ blokları içerisinde hatıra anıtı olarak yer almaktadır (Kaya, 2006: 477).

İstanbul merkezli Osmanlı Türkçesinin bir uygarlık dili olmasına büyük katkı veren Necati Bey, kendine has üslubuyla Türkçenin müstesna bir şairidir. İstanbul'un fethiyle birlikte biçimlenmeye başlayan İstanbul Türkçesinin ilk zarif örnekleri Necati'nin şiirinde görülür. Geleneğin sağlam bir zemine oturmasında onun çabaları inkâr edilemez. Şair, dilin imkânlarını başarılı bir şekilde kullanmış, Baki'den (ö. 1600) Nedim'e (ö. 1730) uzanan bir çizginin öncüsü olmuştur. Şiirlerinde Türkçe kelimelere sıkça yer vermesi, kafiye ve rediflerini daha çok Türkçe kelimelerden seçmesi, Türk dilinin rengini ve sesini yitirmemeye çalışması takdire şayandır. İslami edebiyatın şiir anlayışı ve ortak malzemesiyle yazmış bir divan şairi olmakla beraber Türk dilinin bütün ifade zenginliklerinden yararlanarak özgün bir Türkçe şiir dili yaratmaya çalışmıştır. Nitekim Tanzimat dönemi yazarlarından Ziya Paşa (ö. 1880), *Harabat* adlı klasik şiir antolojisinde Necati Bey ve çağdaşları için,

Eslâfta Ahmed ü Necâtî

Âvâre-i dil-şikeste Zâtî

Türkî sühana temel komuşlar

Gerçi temeli güzel komuşlar

{Geçmişte Ahmet Paşa ve Necati'yle birlikte kalbi kırık avare Zati, Türkçe şiirin temelini güzelce atsalar da...}

tespitini yapmıştır. Bu tespit, basit bir övgüden çok bir gerçeğin yetkin ağızdan ifadesidir. Gerçekten de Türkçenin gerçek manada mısra estetiğine kavuşması Necati'nin şiirleriyle

gerçekleşir. Ondan sonra gelen şairler bu birikimi göz ardı edemeyip Necati tarzının sıkı birer takipçisi olurlar.

Şairin yakın dostu Sehi Bey'in *Heşt Behişt*'i, Latifi'nin *Tezkiretü'ş-Şuara*'sı ve Âşık Çelebi'nin *Meşairü'ş-Şuara*'sı onun edebî kişiliği hakkında olumlu kanaatlerle doludur. Şairlik yeteneği ve anlayış bakımından Necati'yi müstesna bir yere koyan Sehi Bey, onun şiirdeki yeteneğini süslü ifadelerle anar. Sehi Bey'e göre, sözde fasih ve beliğ olan Necati'nin şiiri mucizevi bir seviyededir (İpekten vd., 2017: 96-97). Latîfî'nin tezkiresinde de Necati'den övgüyle bahsedilir. Ona göre Necati ortaya çıkana kadar Anadolu şairleri eski Fars şairlerinden manalar alıp öyle şiir söylüyorlardı. Necati, halkın günlük hayatta kullandığı atasözü ve deyimleri şiire dâhil edince halk da bunları şiirde görüp beğenir hale geldi. Bu tarzı gören diğer şairler, Fars şiirini takip etmeyi bırakıp kendi özlerine döndüler. Necati'nin şiiri başkalarının şiirine benzemediği gibi kendisini takip ve taklit eden nice şairler ortaya çıktı (Canım, 2018: 502). Âşık Çelebi de *Meşâirü'ş-Şuarâ* adlı tezkiresinde Necati'yi Anadolu'nun meliküşşuarası (şairler sultanı) unvanıyla anıp yazdığı şiirlerle Anadolu'yu bülbül bostanı ve papağan şekerliğine döndürdüğünü anlatır. Onun sayesinde Anadolu tarzı klasik şiir, Fars şiirinin gölgesinden çıkıp İranlı şairlerin kınama taşından kurtulur. Ahmed Paşa ile yakın tarzda şiirler yazsa da her ikisinin şairliği arasındaki fark güneş ışığı ile mum ışığı, mucize ve sihir arasındaki fark kadar açıktır. Kolay söyleyiş, anlaşılır ifade, akıcı üslup, zevk verici manalar içeren şiirleri görülmemiş ve duyulmamış hayallerle süslüdür. Anadolu şairlerinin üstadı odur. Onun zamanında böylesi güzel söyleyişi olan bir şairin yetişmesi az görülür bir hadisedir (Kılıç, 2018: 363-364).

Bu tespitlerden de anlaşılacağı üzere Necati'nin şiir dili, İstanbul Türkçesi merkezli Türk şiir dilinin oluşmasında önemli bir merhaledir. Necati'nin yaşadığı devirde İstanbul henüz fethedilmiş olup Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçişte bu şehrin fethinin büyük payı vardır. Ahmed Paşa'yla birlikte Anadolu'yu İran şiirinin etkisinden büyük ölçüde kurtaran Necati, Anadolu insanının günlük konuşma dilinden yaptığı kelime seçimleriyle sonraki kuşaklara öncülük eder. Zati, Baki, Şeyhülislam Yahya ve Nedim çizgisinin oluşmasına zemin teşkil eden şair, klasik tarzda şiir söylemini Türk anlayış ve düşüncesiyle beslemeyi başarmıştır. Şairin bu yönünü destekleyici birçok örnek vardır. Atasözü ve deyim, ikileme, üçleme, zıtlıklardan yararlanma, tekrarlama, günlük dilden alıntılama gibi unsurları şiirinde sıkça kullanmıştır (Bozkaplan, 2011: 170-184).

Necati divanı, yer yer Arapça ve Farsça kelimelerle örülü olsa da yoğunluk Türkçe kelimelerin lehinedir. Halkın konuştuğu Türkçenin güzelliğine ve zenginliğine tutkun olan şair, Türkçe kafiyeleri ve redifleri sıkça kullanıp konuşma kalıplarına, atasözü ve deyimlere şiirinde geniş ölçüde yer vererek Türkçeye olan sevgisini göstermiştir (Mazıoğlu, 2009: 310). Ancak onun bir uygarlık dili inşasındaki rolü Türkçeyi kullanmasından daha çok devrindeki Türkçe söyleyişi kendine has üslubuyla edebî bir tarz hâline getirmesinden ileri gelir. Bir diğer deyişle Necati, Nevayi'nin Çağatay sahasında gösterdiği Türkçe söyleyiş gücünü Anadolu'da gerçekleştiren tarz sahibi bir şairdir. Şiirlerindeki Türkçe zenginliği bunun açık bir delilidir.

Necati, Türkçe kelimelerle kelime oyunu yapmada son derece ustadır. Günlük yaşamdan aldığı kelimeleri bambaşka bir kimlikle okuyucu karşısına çıkarır. Sehl-i mümteni tarzında yazdığı mısraları, okuyana büyük bir keyif verirken bunların kolayca yazıldığı hissini uyandırır (Macit, 2010: 24). Oysa bu tür mısraların arkasında Necati gibi bir söz dehası vardır. Necati'nin Türk şiir dilinin sağlam temellere oturmasındaki katkısı şu başlıklar altında ele alınabilir:

Yabancı Unsurlardan Arınmış Türkçe Söyleyiş Gücü

Necati divanında Türkçe saf ve etkili söyleyişin en güzel örneklerini görmek mümkündür. Ahmedî ve Şeyhî'nin Farsça cümle yapısının etkisiyle geliştirdiği "ki"li cümleler Necati'nin şiirinde kaybolmaya yüz tutmuştur. Bir çırpıda söylediği birçok beyti, Türkçenin şiir gücünü zirveye çıkarır. Israrla Türkçe kelime kullanmayı tercih ettiği beyitler, zoraki bir ifade tarzının aksine onun Türkçeyi işleyiş gücündeki başarısını gösteren örneklerdir (Arslan 2021: 91-92). Bu tür beyitlerden bazıları örnek olarak aşağıya alınmıştır:

Gözlerimden ayağın toprağın ırmağ istesen
Gözlerimden ayağın toprağına ırmağ olur (Yılmaz, 2015: 188)

Kara toprağa karmagıl kayırmaz kakıyıp kanım
Kulunum kapına geldim benim devletli sultânım (Yılmaz, 2015: 332)

Ben seni gayr ile görüp oynamaktansa yürek
Ey kemân-ebrû güzel yürekte peykân oynasın (Yılmaz, 2015: 357)

Eli uzunluğu duyuldu servin
Onun için utandı geçti yere (Yılmaz, 2015: 422)

Her kime yalan ise derdin bana gerçek durur
Her kime gerçek ise vaslın bana yalan gibi (Yılmaz, 2015: 475)

Kimden tutar imiş yüzünün karasın rakîb
Kendisi etti kime ne kendi kazancıdır (Yılmaz, 2015: 178)

Unutuldu sana cânlar verdiğim yâd olmadı
Gerçi derler dostum varın veren yad olmadı (Yılmaz, 2015: 441)

Kişi mescidde Necâtî oturup durmak kolay
Devleti olan gönülde kendine yer eylesin (Yılmaz, 2015: 366)

Bostanda elin üstüne el yok der iken serv
Sen onu durup yukarı almağa sebeb ne (Yılmaz, 2015: 400)

Bir eline cânın alsın bir eline başını
Girmek isteyen kişi âşıkların meydânına (Yılmaz, 2015: 411)

Yüzüne gülse birkaç gün Necâtî sakın aldanma
Ki gerçekler inanmadı bu dünyânın yalanına (Yılmaz, 2015: 417)

Güzeller geldi bayrama beğ olmuş
Donanmış biribirinden yeğ olmuş (Yılmaz, 2015: 269)

Niçin kulun dura itler uluya
Demez miydin ki kulluktan ululuk (Yılmaz, 2015: 284)

İgende servi silkip sarsma ey bâd
Onu çok elleme çıkmadı yerden (Yılmaz, 2015: 342)

Dikildim serv gibi doğru geldim
Eşiğinden bir adım gitsem olmaz (Yılmaz, 2015: 251)

Konuşma Diline Yakın Söyleyiş Tarzı

Necati'nin Türk şiir dilini oluşturmadaki önemli bir üslup özelliği de konuşma dilini yazı diline yaklaştırmasıdır. Bu oldukça güç bir iş olsa da şair layıkıyla üstesinden gelmiştir. Aşk yolundaki hislerini samimi bir edayla dile getirdiği beyitlerinde muhatabını karşısına alıp konuşuyor edası takınır. Günlük hayattan aldığı, hepimizin geçmişten bugüne kullanmaya devam ettiği, halkın kendisi olan birçok yapıyı şiire taşımış, böylece halk kendi günlük dilini tam manasıyla şiirde

bulabilmiştir. Necati'nin ısrarla sevilip takip edilmesinin en önemli nedenlerinden biri de şiire getirdiği bu yeniliktir. Şairin bu anlayışına örnek olarak şu beyitleri verilebilir:

Revâ mıdır ki güneş yüzüne kamer diyeler
Gece ile seyre çıkarsan daha neler diyeler (Yılmaz, 2015: 194)

Bana yârun yanağı vü lebi vü kaddi yeter
Üzül ey gül açıl ey gonca yıkıl ey ar'ar (Yılmaz, 2015: 169)

Meyl etse hadd-i yâra cân u gönül bana ne
Bir iki çıplak abdâl od buldular çönerler (Yılmaz, 2015: 180)

Kâmet ü zülfün nesîmi ile hasretler gibi
Koca koca görüşür şimşâd u reyhân sarmaşır (Yılmaz, 2015: 236)

Beni içer diye bilsem niye sevmez sûfî
Meydir arada nizâ ettiğimiz kan değil a (Yılmaz, 2015: 405)

Cân u dil oldu gamze-i cânân oyuncağı
Aşkı birâder eyledin oğlan oyuncağı (Yılmaz, 2015: 452)

Dedim ki yaşımın yine kan oldu hem-demi
Nâz eyleyip gülüp dedi billâhi hem de mi (Yılmaz 2015: 456)

Ey serv-i nâz-pîşe seni mi yürü yürü
Ayrıklara vefâ vü bana gam he mi he mi (Yılmaz, 2015: 457)

Pâk-bâz u merd olagör ki ne avrattır cihân
Er gibi çok sevdiğim cânım Necâtî er gibi (Yılmaz, 2015: 220)

Yüz çevirme kaçma benden gel beri çok sevdiğim
Atasından anasından ileri çok sevdiğim (Yılmaz, 2015: 336)

Çek dil-âzârlığı derd ile cânın çıksın
Niye cân verir idin böyle dil-âzârlara (Yılmaz, 2015: 383)

Dedim ey cân el erer mi dudağın öpmeciğe
Gülerek nâz ile dedi n'ola bir kerreciğe (Yılmaz, 2015: 394)

Yâ Rab o düşman bakışlı yâra n'ettim n'eyledim
Sevdiğimden gayrı o dildâra n'ettim n'eyledim (Yılmaz, 2015: 336)

Sevdim demişim seni Necâtî gibi sevdim
Yoktur dönüşüm baş veririm bu sözüm üzre (Yılmaz, 2015: 397)

Zülf-i siyahın gönlümüz almağa sebeb ne
Çün aldı dönüp yerlere çalmağa sebeb ne (Yılmaz, 2015: 400)

Örnekleme Gücü

Necati şiirinin önemli unsurlarından biri de örneklemelere dayalı anlatımıdır. Soyut durumları somutlaştırmada bir hayli başarılı olan şair, üstelik bunları günlük yaşamda gözlemlediği olaylar eşliğinde yaparak halkın gönlüne girmeyi başarır. İrsâl-i mesel (örnekleme) sanatının yardımıyla kurduğu beyitlerinin yanı sıra bir durumu başka bir duruma benzeterek resmettiği beyitleri, onun eşsiz tasvir yeteneğinin birer yansımasıdır. Aynı zamanda Türk insanının yaşam tecrübesini örnekleyen bu beyitlerden bazıları şöyledir:

Dil sevinir yanağında hat-ı hoş-bû olucak
Uğrunun günü doğar ay karanu olucak (Yılmaz 2015: 283)

Dûd-ı âhımdan duyar ağladığım halk-ı cihân
Kara yel estikte bilirler ki tûfân yağdırır (Yılmaz 2015: 211)

Eşiğinde âhım işiten döker göz yaşların
Nitekim kıble yeli esse firâvân yağdırır (Yılmaz 2015: 211)

Yüzün görüp sevinenler saçından ağlaması
Ki tanladan gülen akşama dek güler derler (Yılmaz 2015: 234)

Ölür isem beri gel yüzünü görüp öleyim
Bahâr günleridir mevsim-i sefer derler (Yılmaz 2015: 234)

Ben üzümün suyun severim sûfî dânesin
Zîrâ kimi kızını sever kimi anasın (Yılmaz 2015: 342)

Gül ruhlarının şevki yaşım kana boyadı
Olur çü bahâr erse sularda bulanıklık (Yılmaz 2015: 284)

Çarhın güneş eğerçi ki görkü güvencidir
Kûyunda kapı kapı gezer bir dilencidir (Yılmaz 2015: 178)

Üzülür gül açılır gonca gülistânda eger
Bu had ü hande ile yâr ola gülzâra yakın (Yılmaz 2015: 359)

Koyuban gitmez eşiğin güneş akşama değin
Isınıptır sanemâ şöyle benzer yerine (Yılmaz 2015: 411)

Çeşmine karşı vardı çıkıp sîneden gönül
Kim gördü vara çıplak adam ok savaşına (Yılmaz, 2015: 400)

Gördüğü hûbu Necati koynuna sokmak diler
Bulduğunu nitekim öksüzce oğlan koynuna (Yılmaz, 2015: 406)

Atasözü ve Deyim Kullanımı

Türk halkının hayata bilgece bakışının örnekleri olan atasözü ve deyimler, Necati şiirinin ana malzemesi olmuş, böylece geniş bir zaman ve mekâna dayalı ortak Türk hafızasının ürünü olan bu malzeme, yazı diline geçip sonsuza dek korunmuştur. Necati şuurlu bir dilci edasıyla bunları kullanmaya özen göstermiş, belki de kaybolup gidecek birçok atasözü ve deyimi yazı dili yoluyla kayda geçmiştir. Şairin bu yönünü gösteren bazı örnekler şöyledir:

Ağzı eğildi goncaların gülmeden şehâ
Ki kâmetine serv-i hırâmân olur harîf (Yılmaz 2015: 280)

Hâlin cefâyı hûşe-i zülfünden öğrenür
Üzüme göre kararır ey bî-vefâ üzüm (Yılmaz, 2015: 328)

Kangı kanına susamış dirilir seninle kim
Bir su içmek denli gelmez sana bin kan eylemek (Yılmaz, 2015: 293)

Beni yavuz amelim şuna yetiştirdi ki
Derd ile cân çekişem ölmek ola dermânım (Yılmaz, 2015: 323)

Nâleye âheng edersen ey gönül Ferhâd'a gel
Bağrına taşlar basıp dağlar gibi feryâda gel (Yılmaz, 2015: 319)

Gönlümü zülfü ayağa vurursa gam değil
Bâzâr-ı hüsn içinde binin gör birisin al (Yılmaz, 2015: 314)

Gerçi güzeller ipini zülfün uzattılar
Hakkâ ki boylarınca yazıklara battılar (Yılmaz, 2015: 179)

Mecliste sâkî desti ile el bir eyleyip
Şol gül gibi şarâbı ayağa düşürdüler (Yılmaz, 2015: 161)

Bin cevr edersen ağlamazam senden ey felek
O gül-ruh ile çünkü su sızmaz aramıza (Yılmaz, 2015: 398)

Anber saçına benzeticek müşkü ey sanem
Şöyle sevindi nâfe ki sığmaz derisine (Yılmaz, 2015: 402)

Mecaz, Teşbih, İstiare ve Teşhisin (Kişileştirme) Gücünden Faydalanması

Necati'nin şiirde yararlandığı unsurlardan biri de mecaz, teşbih, istiare ve teşhis gibi söz sanatlarıdır. Klasik şiir vadisinde gezen her şair bu sanatlardan faydalansa da Necati'nin şiirinde zeki ve duyarlı bir şairin Türkçecilik anlayışı söz konusudur. Bir diğer deyişle sanat olsun diye değil, şiirine çeşni katmak maksadıyla bunlara yer verir. Şair, doğal söyleyişinin birer örneği olan bu tür kullanımlarında oldukça rahattır. Doğrudan "falanca falancaya benziyor" demek yerine, yaptığı benzetmeleri okuyucuya başarılı bir şekilde hissettirip şiirini tekdüze olmaktan kurtarır. Okuyanların hayal dünyasına hitap eden şair, cansız varlıklar üzerinden insani durumları gözler önüne serer. Şairin bu anlayışını gösteren bazı örnekler şöyledir:

O mâh-ı dil-fürûza şebîh olduğu için
Baktıkça mihr yüzüne gözüm dola gelir (Yılmaz, 2015: 242)

O kadd-i ser-firâza serv olmaz ise âşık
Yonulmadık ağaçtır olmaz bir işe lâyık (Yılmaz, 2015: 281)

Ol civân-bahtun cemâlini kemâhî görmeğe
Ay u günden gözüne gözlük tutar pîr-i felek (Yılmaz, 2015: 305)

Dostum gün yüzüne kendini benzetmek için
Durmuş âyîneleşir ay ile gördüm güneşi (Yılmaz, 2015: 456)

Kûyuna varıp rakîb ölmek dilermiş dostum
Ne domuz kurbân olur ne Cennet'e girer eşek (Yılmaz, 2015: 311)

Beni ölüm okuna uğratıp durur gamzen
Delindi nây gibi sorma hâlini ciğerin (Yılmaz, 2015: 307)

Zülf ü ruhun hayâli ile bâğa uğrasam
Gülşen diken görünür ü sünbül yılan olur (Yılmaz, 2015: 181)

Gören düşünde bir gece mestâne gözlerin
Nergis gibi humâr ile bir yılda uyanır (Yılmaz, 2015: 167)

İkileme Kullanımı

Necati şiirinin öne çıkan bir diğer özelliği de ikileme kullanımıdır. Türkçenin söyleyiş gücüne güç katan ikilemeler, Necati şiirinin de vazgeçilmez unsurudur. Şiirde ahengi yakalamak maksadıyla ikilemelere sıkça yer veren şair, bu yönüyle sonraki şairlere de yol açmıştır. Onun şiirindeki ikileme kullanımlarına aşağıdaki örnekler verilebilir:

Hevâ-yı serv-i kaddinle delirip dağlara düştüm
Yaşım ırmağa dönmüştür akar çağlayı çağlayı (Yılmaz, 2015: 477)

Yollara bakmak ile pür-hûn oluptur gözlerim
Âh senin geç geç gelip tez tez durup gidişlerin (Yılmaz, 2015: 291)

Bu cefâdan ki kadeh ağzın öper döne döne
Nâr-ı gayrette kebâb oldu ciğer döne döne (Yılmaz, 2015: 386)

Gül mushafın sabâ yeli açtı varak varak
Aşk âyetini bülbül okudu sebak sebak (Yılmaz, 2015: 285)

Öve öve lebini göklere çıkarmıştır
Mesîh şimdi mey-i hoş-güvâra nâzlanır (Yılmaz, 2015: 233)

O çok çok sevdiğimin şîvesine
Necâtî sen de az az öğrenirsin (Yılmaz, 2015: 348)

Bir harâret var derûnumda ruhun şevkiyle ki
Dem dem akar iki gözden ılı su çok sevdiğim (Yılmaz, 2015: 336)

Kanlı yaş ile yudum yudum giderdim karasın
Gel ki devlethânene câm olmak ister gözlerim (Yılmaz, 2015: 330)

Sürünü sürünü su gibi sebzezâra git
Düşe dura sabâ gibi gel gülsitâna var (Yılmaz, 2015: 66)

SONUÇ

15. yüzyıl İstanbul Türkçesinin ilk örneklerinin verildiği dönem olup Necati Bey bu dönemin başarılı sanatçıları arasında öne çıkar. Konuşma dilini şiir diline yaklaştıran söylemde başarılı olması, sonra gelen şairler için ilham kaynağı olmuş, bazen taklit derecesine varacak şiirler vasıtasıyla birçok takipçisi olmuştur. Öncülüğünü ettiği Necati tarzı; başta Zati, Baki, Şeyhülislam Yahyâ, Nedim, Keçecizade İzzet Molla, Enderunlu Vasıf olmak üzere her yüzyılda temsilci bulmuştur. Bir başka deyişle, erken klasik dönemden klasik döneme geçiş, Necati'nin açtığı yolun

takibiyle olmuştur. Osmanlı Türkçesi XVI. yüzyıldaki zirve çağını, klasik şiiri Türk bakış açısıyla yorumlayıp zenginleştiren Necati Bey'e borçludur. Necati Bey, kısa bir süre sonra cihan devleti hâline gelecek Osmanlı Devleti'ne, klasik eserlere ev sahipliği yapabilecek derecede etkili bir edebî dil bırakmada öncü rolü oynamıştır. Onun bu şuurlu yaklaşımı, Türk uygarlık dilinin inşasında harç malzemesi gören bir anlayış olarak tarihe geçmiştir.

ETİK BEYAN

"Türk Uygarlık Dilinin İnşasında Divan Şairi Necati Bey'in Katkıları" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

KAYNAKLAR

Akar, A. (2014). Tarihin Dile İzdüşümü: Ankara Savaşı Sonrası Anadolu'da Dil ve Tarih İlişkileri. *1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi (Yıldırım-Timur) Bildiri Kitabı*, 9-12 Ekim 2012, Ankara: TTK Yayınları. ss. 103-108.

Arslan, Ö. (2021). *Necâtî Bey'in XV ve XVI. Yüzyıl Klasik Türk Şiirine Tesiri* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Avşar, Z. (2009). Gölge Avıyla Boşalan Bir Sadak: Mahallileşme. *Turkish Studies*, 4(5), 19-33.

Bozkaplan, Ş. A. (2011). Necâtî Bey'in Türkçesi. *Turkish Studies*, 6(1), 169-184.

Canım, R. (2018). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*. Kültür Bakanlığı e-kitap projesi, erişim linki: https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78460/tezkireler.html, erişim tarihi: 31.03.2023.

Ercilasun, A. B. (2016). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

İpekten, H., Kut, G., İsen, M. , Ayan, H. ve Karabey, T. (2017). *Sehî Beg Heşt-Bihişt*, Kültür Bakanlığı e-kitap projesi, erişim linki: https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78460/tezkireler.html, erişim tarihi: 31.03.2023.

Karabulut, S. (2021). Medeniyet dili olarak Türkçe. *ASBİDER*, 8(23), 334-343.

Kaya, B. A.(2006). Necâtî Bey. *DİA*, 32: 477-478. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kılıç, F. (2018). *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*, Kültür Bakanlığı e-kitap projesi, erişim linki: https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78460/tezkireler.html, erişim tarihi: 31.03.2023.

Macit, M. (2010). Garip Şair: Necatî. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 24, 22-35.

Mazıoğlu, H. (2009), *Necâtî'nin Şiirlerinde Türkçenin Zenginliği*, Eski Türk Edebiyatı Makaleleri, Ankara: TDK Yayınları.

Sayılı, A. (1997). Bilim, kültür ve öğretim dili olarak Türkçe. *Erdem*, 9(27), 893-902.

Yavuz, K. (1985). Şeyhoğlu Mustafa'nın Türkçe Hakkındaki Görüşleri, Hizmeti ve Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ'sının Dili. *Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi Tebliğler I Türk Dili*, c. 1, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Yılmaz, O. (2015). *Necâtî Bey Dîvânı*. Ankara: AKM Başkanlığı Yayınları.

EXTENDED SUMMARY

Language, which is the primary means of human communication, is divided into two main branches: spoken language and written language. Emotions and thoughts that were originally expressed orally were recorded in literary texts. Cultures in different parts of the world have experienced the transition from spoken language to written language at different times and under different conditions. The oldest written examples of the Turkish language also appeared in the 8th century. The 'Monuments of Orhun' are the first Turkish written documents engraved onto stone. In the 9th and 10th centuries, Buddhist-Manichaean Uyghur literature developed. The Turks, who converted to Islam in the 10th century, were influenced by Arabic and Persian cultures in language and literature, and original works appeared in Turkish in the 11th century. After the Mongol takeover of the Khwarezm region in the 13th century, Oghuz Turks left their ancestral homeland and migrated extensively to Iran, Iraq, Syria, Anatolia, and Azerbaijan. In the 13th century the first written Turkish texts appeared in Anatolia. This period, called Old Oghuz or Old Anatolian Turkish, was gradually replaced by Ottoman Turkish in the following century. The shortcomings of the poetic language found in the texts of this period were corrected by the more complex Turkish language after the conquest of İstanbul by the Turks. The written language

became similar to the spoken language, and İstanbul Turkish began to be regarded as a literary language. This period, which coincides with the 15th century, is the period when the foundations of divan poetry were laid in Anatolia and original works with a distinctive writing style emerged. Necati Bey is one of the leading poets who transformed the Turkish language into the language of civilization.

The purpose of this study is to show the contribution of diwan poet Necati Bey to the historical development of the language of Turkic civilization. The first examples of classical Turkish poetry in Anatolia appeared in the 14th century. Although initially there was a predominance of Old Anatolian Turkish, Ottoman Turkish became dominant in the second half of the 15th century. The conquest of İstanbul prompted this transition. With the conquest of İstanbul, the written language is called İstanbul Turkish. In this new era Turkish was linguistically processed by great poets. Necati Bey is the leading name of this period. The Turkish he used in his divan is different from previous styles. This style was also adopted by later poets. Thus, Necati Bey became a poet dealing with the consequences of his time. His efforts to develop the Turkish language advanced its transformation into a literary language in Anatolia.

In this article we have tried to address such issues as what the language of civilization is, whether Turkish is a language of civilization, what role literature plays in the formation of this language of civilization, where the divan poets are in this process, what contribution Necati made to Turkish language, how effective this contribution was. For this purpose, a literature review was conducted, specifically explaining the unity of language and literature in Turkish, which is the language of civilization, and Necati Bey. From this point of view, the poet's divan was studied, identifying the features that distinguish him from other poets. The prerequisites for the success of Necati Bey's speech were explored, and similar studies on the subject were explored. Although Necati's ability to perceive the Turkish language was mentioned in these studies, it was observed that they were not considered in the context of the formation of the language of civilization.

Necati Bey, who contributed much to İstanbul Ottoman Turkish as a language of civilization, is an exceptional poet of the Turkish language with his own unique style. The first fine examples of İstanbul Turkish, which began to take shape after the conquest of İstanbul, can be seen in Necati's poetry. One cannot deny his efforts to enhance the tradition on a permanent basis. The poet successfully utilized the possibilities of the language and became the founder of a style that spread from Baki (d. 1600) to Nedim (d. 1730). It is admirable that he often includes Turkish words in his poems, that he selects rhymes and redifs mostly from Turkish words, and that he attempts not to lose the color and sound of the Turkish language in his poems. Although he is a divan poet who wrote with an understanding of poetry and the common material of Islamic literature, he tried to create a unique Turkish language of poetry, using all the richness of the expressive means of the Turkish language.

The language of Necati's poetry is an important stage in the formation of the language of Turkish poetry, the center of which is İstanbul Turkish. During the period in which Necati lived, İstanbul had just been conquered, and the conquest of that city played a major role in the transition from Old Anatolian Turkish to Ottoman Turkish. Necati, who along with Ahmed Pasha saved Anatolia from the influence of Iranian poetry, leads the next generations by selecting words from the everyday colloquial language of the Anatolian people. The poet, from whom the lines of Zati, Baki, Şeyhülislam Yahyâ and Nedim were formed, was able to enrich the poetic discourse of the classical style with Turkish interpretation and thinking.

Necati Bey is extremely skillful in creating puns with Turkish words. He presents the reader with words taken from everyday life in a completely different form. The poems he writes in the style of "sehl-i mümteni" (literary art, an expression that seems simple but is complex) give the reader great pleasure and create the impression that they were written easily. Behind such poems, however, is a genius of wordsmanship like Necati.

This article first of all describes Necati's life, his literary personality, his work, and the importance he gave to the Turkish language. The results of the analysis of biographies about Necati are identified. It was revealed that the poet was also characterized as an inventive poet at the time. Various elements that distinguish Necati's poetry from its counterparts have been touched upon, and examples selected from the poet's divan have been given. The poet's contribution to the formation of the language of Turkic civilization was discussed in six sections. These elements, as the strength of the utterance in Turkish, free from foreign language elements, the style of speech close to the spoken language, the strength of patterns, the use of proverbs and idioms, the use of metaphor, similarity, the strength of metaphor and diagnosis, and the use of repetition were explored under such categories. It was concluded that the poet contributed to the formation of the language of Turkic civilization by the works he wrote in Anatolia, paved the way for later poets and successfully worked in Turkish with his writing talent.

Journal of Turkic Civilization Studies
ISSN: 1694-5409
2022
Cilt / Volume: 3 Sayı / No: 1
TUAUM
ТҮРК ЦИВИЛИЗАЦИЯСЫН ИЗИЛДӨӨ БОРБОРУ
TÜRK UYGARLIĞI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ
Research Paper / Araştırma Makalesi

Kırgızistan'da Çocuk Edebiyatı Üzerine Yapılmış Çalışmaların Analizi (1950-2022)

Müzeyyen İNALÖZ[1]

Öz

Kırgız çocuk edebiyatı, Sovyet döneminde 1920-1930 yıllarında temelleri atılmış, 1940-1960 yıllarında şekillenmiş ve özellikle 1970-1980 yıllarında ise gelişmeye başlamıştır. Kırgız çocuk edebiyatının gelişmesiyle birlikte çocuklara yönelik eserler ve akademik açıdan yazılan araştırmaların sayısı artmıştır. Araştırma, 1950-2022 yılları ile sınırlandırılmıştır. Bu araştırma, Kırgız çocuk edebiyatı üzerine yapılan çalışmaları tespit etme, geçmiş incelemeleri devam ettirme, çocuk edebiyatı hakkında yeni yapılacak olan araştırmalara kaynak oluşturma amacıyla yapılmıştır. Araştırma için yapılan kaynak taramasında büyük oranda kütüphanelerin arşivlerinden yararlanılmıştır. Bunun dışında dergilerden ve internet arama motorlarından da faydalanılmıştır. Etik değerler ile ilgili Kırgızistan'da yapılan bu çalışmaların içeriği doküman analiz yöntemi kullanarak yorumlanmıştır. Ayrıca araştırmanın amacı çerçevesinde elde edilen verilerin grafik üzerinde yıl, dil ve içerik açısından frekans sayıları gösterilmiş ve tasnif tabloları oluşturularak yorumlanmıştır. Araştırmada, Kırgız çocuk edebiyatının oluşması, şekillenmesi, gelişmesi hakkında bilgiler verilmiş ve sonrasında yapılan çalışmalar doğrultusunda makalelerin, tezlerin ve kitapların içerikleri ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Kırgızistan'da çocuk edebiyatı alanında yapılan çalışmalar kapsamında otuz beş akademik çalışmaya ve on bir Kırgız çocuk edebiyatı ile ilgili yazılmış kitaba ulaşılmıştır. Kırgızistan'da çocuk edebiyatı odaklı yazılan akademik çalışmalar içerisinde yer alan lisansüstü tezler incelendiğinde yazılan altı doktora tezi, bir yüksek lisans tezi ve yirmi sekiz makale tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimler: Kırgız çocuk edebiyatı, Doküman analizi, Tezler, Makaleler, Kitaplar

Analysis of Studies on Children's Literature in Kyrgyzstan (1950-2022)

Abstract

The origin of Kyrgyz children's literature goes back to the Soviet period of 1920-1930. Later, from 1940-1960, it formed and began to develop, especially from 1970-1980. With the development of Kyrgyz children's literature, the number of literary works for children and academic research has increased. The research was limited to the years 1950-2022. This research was conducted to identify research works on Kyrgyz children's literature, continue past reviews, and create a source for new research on children's literature. The literature review for the research relied on library archives. In addition, journals and Internet search engines were used as well. The content of these studies conducted in Kyrgyzstan on ethical values was interpreted through the document analysis method. In addition, the frequencies by year, language, and content of the data obtained within the purpose of the study were shown in a diagram and interpreted by creating classification tables. The study provided information about the formation and development of Kyrgyz children's literature, and made comments on the content of articles, theses and books in accordance with the research carried out afterwards. Thirty-five scholarly researches and eleven books written on Kyrgyz children's literature in Kyrgyzstan were completed as part of the research conducted in the field of children's literature. In analyzing postgraduate dissertations included in research studies on Kyrgyz children's literature, it was revealed that there are six doctoral dissertations, one master's thesis, and twenty-eight articles

Key Words: Kyrgyz children's literature, Document analysis, Theses, Articles, Books

Atıf İçin / Please Cite As:

İnalöz, M. (2022). Kırgızistan'da çocuk edebiyatı üzerine yapılmış çalışmaların içerik analizi (1950-2022). *Journal of Turkic Civilization Studies, 3*(1), 13-30.

Geliş Tarihi / Received Date: 20.02.2022 **Kabul Tarihi / Accepted Date:** 30.03.2022

[1] Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türkoloji Bölümü, Yüksek Lisans.
nalozmuzeyyen@gmail.com

GİRİŞ

Çocuk edebiyatı, genel edebiyatın bir parçasıdır. Sözlü ve yazılı tüm eserler her yaştan, her görüşten, her psikolojiden insanın dinlemesine ve okumasına uygundur. Kırgız çocuk edebiyatı yazarlarının veya genel olarak çocuk edebiyatı eserlerini okuma ve inceleme tarihi, edebiyat çalışmaları da dâhil olmak üzere dünya kültürü ve bilimindeki "Çocuk Edebiyatı" kavramıyla bağlantılıdır. Çocuk edebiyatının özgüllüğü, çocukların yaş özelliklerinin uygunluğunda yatmaktadır. Sattarova (2017: 182) "*Kırgız Çocuk Edebiyatı" tabiri Sovyet döneminde ortaya çıkıp kullanılmaya başlansa da Kırgızlar eski çağlardan beri çocuklar için eserler yazarak eğitimi etkilemiştir*." ifadesiyle Kırgız yazarlarının eserlerinde çocuklara özgü eserlerin var olduğunu belirtmiştir.

Kırgızistan'da 1920-1930 yılları arası Kırgız çocuk edebiyatının oluşum ve gelişme dönemi olarak kabul edilmektedir. Kırgız çocuk edebiyatının da genel olarak sözlü edebiyattan yani bir edebiyat hazinesi olan, dünyaya tanıtılan Manas Destanının söylenmesi ile bir oluşum dönemi başladığı düşünülmektedir. Tülögabılov: "*Kırgız Baldar Adabiyatı" (Kırgız Çocuk Edebiyatı) adlı kitabında "Yüzyıllar boyu çalışkan, üretken insanların dilden dile ve nesilden nesile aktarılan eserlerde görüşlerini, düşüncelerini, isteklerini aktarmış ve korumuşlardır. Gelecekte doğayı değiştirerek ve toplumu yeniden yaratarak gerçekleştirecek güzel halk fikirleri eski çağların masal eserlerinde bulunmuştur. Bu nedenle sözlü edebiyatın, yaratıldığı ilk günden bu yana çağdaş edebiyatımızın ve onun ayrılmaz bir parçası olan çocuk edebiyatımızın ana kaynağı olduğunu asla inkâr edemeyiz*." (1963: 8) demekte ve Kırgız çocuk edebiyatının bu yıllarda oluşma ve gelişme göstermesinin sebepleri arasında sözlü edebiyatı ön plana çıkarmaktadır.

Kırgız çocuk edebiyatının gelişmesi adına ülkede konferanslar, toplantılar düzenlenmiştir. Yazarlar bu konferanslarda çocuklar için iyi kitaplara ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü bu dönemde henüz çocuk yazarları ortaya fazla eser koymamışlar ve bununla birlikte bazı yazarların çocuk edebiyatının özelliklerine tam olarak hâkim olmadığı da düşünülmektedir.

Kırgız yazarlar, ikinci dünya savaşı döneminde çocuklar için kaleme aldıkları eserlerde doğrudan doğruya halkların savaş ve savunmadaki dostluklarını anlatmışlardır. 1920- 1930'larda başlayan Kırgız çocuk edebiyatı savaş döneminin etkisi çok hızlı bir gelişme gösterememiştir. Bu dönem içerisinde ne yetişkinler ne de çocuklar için yazılan drama oyunları bulunmamaktadır. Ortaya konan şiir, öykü ve roman gibi eserlerin azlığı dikkat çekmektedir. Ayrıca kanlı ve şiddetli bir savaşın sonucu olarak, çocuk edebiyatına genç ve yeni yetenekli yazarların bu dönemde ortaya çıkmadığı da fark edilmektedir.

Tülogalıbaev (1991: 190) savaş yıllarında Kırgız çocuk edebiyatını "*savaş sırasında çocuk edebiyatının temel görevleri, genç nesilleri tüm kalbiyle vatanını seven, tüm halkın çıkarlarını gözeten, sosyalist ülkenin gücüne ve geleceğine derinden inanacak, zorluklar karşısında istikrar ve sabır gösterecek şekilde yetiştirmekti. Bu nedenle, Sovyet vatanseverliği ve dostluğu konuları, her türlü çocuk eserinde en önemli konular olarak gündeme getirildi*" şeklinde ifade etmektedir. Ne yazık ki ikinci dünya savaşında ünlü çocuk edebiyatı yazarları C. Bökönbaev ile K. Esenkoceyev'in hayatlarını kaybetmesiyle edebiyatta büyük bir kayıp yaşanmıştır.

Kırgız çocuk edebiyatı, savaş sonrası yıllarında gelişme göstererek çocuk edebiyatına önemli yazarlar ve eserler eklenmiştir. Tügolabılov (1963: 58), Kırgız LKSM (Lenin Komünist Gençler Birliği) Merkez Komitesinin girişimiyle Kırgız yazarlar birliği, çocuklar için yazılmış en iyi sanat eserleri, şiirler ve oyunlar için bir yarışma düzenlendiğini ve bu yarışmaya katılan çocukların eserleri "Kırgızmambas"ta yayımladığını belirtmektedir. Çocukların katılımlarıyla çocuk edebiyatının hızla canlanması temel koşul olarak gösterilebilir. Savaş sonrasında çocuk edebiyatında yazılan eserlerin azlığı fark edilir ve sonrasında edebiyatın geliştirilmesine özel bir önem verilir. Örneğin; Muratav ve İsakov (2002: 196), 1952 yılında da çocuklar için "Caş Leninçi" (Genç Leninç) dergisinin yayımlanmaya başladığını belirtmişlerdir.

Modern Kırgız çocuk edebiyatının gelişmesine önemli katlılarda bulunan yazarlar; "Ş. Beyşenaliev, M. Cangaziev, T. Kasımbekov, N. Caparov, C. Cetimişov, Ş. Abdıramanov, A. Aytbaeva, A. Cakıpbekov, S. Cetimişov, T. Kocomberdiev, A. Kıdırov, M. Gaparov gibi yazarlar aktif olarak çalışarak eserler ortaya koymuşlardır." (Sulaumanov, 1963: 396). Bağımsızlık sonrası Kırgız çocuk edebiyatına yeni eserler ve yazarların eklendiğini söylemekte mümkündür.

Sonuç olarak Kırgız çocuk edebiyatı, 1920'li yıllarda profesyonel formunun temellerini attığı dönem olarak kabul edilmektedir. 1920'li yılların ikinci yarısından itibaren halk edebiyatının yegâne çekirdeğini oluşturan canlı masal motifiyle başladığı savunulmuştur. 1930'larda ise Kırgız çocuk edebiyatının gelişmesinde çeviri edebiyatının etkisi görülmektedir. 1952 yılında çocuk edebiyatının geliştirilmesi üzerine çalışmalar yapılmıştır. Her ne kadar savaş sonrası yazarlar ve şairler yaşanan olaylardan etkilense de içinde bulundukları durumu açık ve net bir şekilde eserlerine yansıtmışlardır. Bağımsızlık kazanıldıktan sonra yazarlar, modern çocuk edebiyatı için hem kaliteli eserler hem de çocukları eğitici nitelikte eserler ortaya koyarak çocuk edebiyatının gelişmesini hızlandırmışlardır.

YÖNTEM

Araştırmada, Kırgızistan'da çocuk edebiyatı üzerine yazılan makalelerin, tezlerin ve kitapların içeriği analiz edilmiştir. Araştırmada, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. "*Belgesel tarama olarak da bilinen doküman analizinde, var olan kayıt ve belgeler incelenerek veri elde edilmektedir. Doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır*" (Karasar, 2005). "*Bu süreç ayrıca, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesi olarak da tanımlanmaktadır"* (Yıldırım ve Şimşek, 2013). "*Kısacası, araştırma konusu hakkında diğer kişi ya da kurumlar tarafından yazılmış, hazırlanmış ya da yaratılmış çeşitli yazı, belge, yapım veya kalıntının toplanması ve incelenmesi doküman analizi olarak kabul edilmektedir"* (Seyidoğlu, 2016). Bu bilgiler doğrultusunda araştırmada ulaşılan bulguların analizleri doküman analizi yöntemi ile incelenmiş ve betimsel analizleri yapılmıştır.

Verilerin Toplanması

Alanyazında yazılmış olan bilimsel makale çalışmalarına ulaşmak için Kırgızistan'ın Bişkek şehrinde bulunan "*Alıkul Osmonov Atındagı Kırgız Uluttuk Kitepkanası*" (Kırgız Milli Kütüphanesi) ve "*K. Bayalinov Atındagı Respublikalık Baldar Cana Caştar Kitepkanası*" (K. Bayalinov Ulusal Çocuk ve Gençlik Kütüphanesi), ve "*Bişkek-Vestnik*", "*Issık-Köl Vestnik*" "*Oş-Vestnik*", "Calal-Abad Vestnik", "El Agartuu" adlı dergilerden yararlanılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi, araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılarak ulaşılan makalelerin, tezlerin ve kitapların betimsel analizleri yapılmıştır. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde temel amaç, elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Kırgızistan'da çocuk edebiyatı üzerine yapılmış çalışmaların bir kısmı Rusça, bir kısmı Kırgız Türkçesinde yazılmıştır. Ulaşılan bulgular Türkiye Türkçesine çevrilerek analiz edilmiştir. Tezler yıl, üniversite ve enstitüler bakımından sınıflandırılmıştır.

BULGULAR

Bu kısımda, araştırma verilerinden elde edilen bulgular makaleler, tezler ve kitaplar olarak ele alınmıştır. Çalışma grubunu oluşturan bu bulgular aşağıda gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

Makaleler

1950 yılında "*Sovyetskaya Kirgiziya*" gazetesinde "*Preodolet Otstavaniye Kirgizskoy Detskoy Litereture*" (Kırgız Çocuk Edebiyatının Geri Kalmışlığını Aşmak)[2] başlıklı bir makale yayımlanmıştır. Makalede; Bolşeviklerin Merkez Komünist Partisi, "*Zvezda*" ve "*Leningrad*" dergilerine ilişkin tarihi kararında Sovyet edebiyatının gelişme yönü "*Sovyet edebiyatının görevi, devletin eğitim vermesine yardımcı olmaktır. Gençleri doğru bir şekilde istekleri doğrultusunda güler yüzlü, işine inanan, engellerden korkmayan, engelleri aşmaya her zaman hazır yeni bir nesil yetiştirmektedir*." şeklinde belirtilmiştir. Bu bağlamda Kırgız çocuk edebiyatının niteliksel olarak gelişmesine katkıda bulunulması gerektiğini de belirtmektedir. Ayrıca bu dönemde Kırgız çocuk edebiyatının gelişmemesinin başlıca sebepleri olduğu düşünülmektedir. Bu sebepler içerisinde ise Kırgızistan Yazarlar Birliği yönetim kurulunun, Millî Eğitim Bakanlığının, Kırgızistan Komsomol Merkez Komitesinin bu önemli meseleye umursamaz tavırları, çocuk eseri yazarları arasında gerçek özeleştirilerin azlığı ve eleştirilere karşı tahammülsüzlük, yazarlar arasında denetim eksikliği gibi sorunların olduğu belirtilmiştir. K. Bayalinov, "*Bu eksikliklere bir son vermenin zamanı geldi. Ayrıca okul çocukları için edebiyat, bilimsel ve pedagojik bir temelde oluşturulmalı ve eğitim görevlerine tabi tutulmalıdır.*" şeklinde düşüncelerini açık ve net bir şekilde ortaya koymuştur. Çocuklar için edebiyatın daha da geliştirilmesi tüm edebiyat camiasının bu çalışmaya katılımları olmadan gerçekleşmeyeceği de toplantılarda görüşülmüştür. Kırgız çocuk edebiyatının temel sorunlarının gündeme getirilmediğinden dolayı gelişemediği düşünülmektedir. Ayrıca çocuk edebiyatı alanında güçlü eleştirmenlere ihtiyaç duyulduğu da belirtilmektedir. Sonuç olarak yazar, Sovyet halkı böylesine güçlüyken, Bolşevik Parti Kuşağının ideolojik eğitimine özel bir ilgi gösterilmesi gerektirdiğine ve bu partiye de çocuk edebiyatı yazarlarının yardımcı olmaları sayesinde bu geri kalmışlığı aşmak için yardımcı olacaktır düşüncesi içerisindedir.

1950 yılında "*Leninçil Caş*" gazetesinde "*Respublikada Baldar Adabiyatının Abalı Cana Anı Çaraları Cönündö*" (Cumhuriyetimizde (Ülkemizde) Çocuk Edebiyatının Durumu ve Onu Geliştirme Yolları Üzerine)[3] başlıklı bir makale yayımlanmıştır. Makalede; çocuk edebiyatının çok tatmin edici olmayan bir durumda olduğu ifade edilmiştir. Çocuk kitaplarının azlığı dikkat çekmektedir. Kırgız Sovyet Yazarlar Birliği Kurulu çocuklar için eserler yaratma konusunda yazarlara yol göstermemesinden dolayı eksiklikler ortaya çıkmıştır. Kırgızistan Devlet Matbaasının her yıl çocuk edebiyatı eserlerini yayımlama planını uygulamasından dolayı eksik, kötü tasarlanmış ve bazen de zararlı olan kitapların yayımlanmasına izin vermek zorunda kalmıştır. Kırgız Devlet Basınının yayın kuruluna bağlı çocuk edebiyatı bölümü bulunmamaktadır. Kırgız LKSM'de çocuk edebiyatını yaratma konusundaki eksiklikleri ortadan kaldırmak ve bu sorunları kökten iyileştirmek için önlemler almıştır. Kırgız Devlet Basını, çocuk sanat edebiyatının yayımlanması konusundaki çalışmalarını yeniden yapılandırmış ve sonrasında çocuk yazarlarını bu kurula dâhil etmiştir.

1950 yılında "*Kızıl Kırgızstan*" gazetesinde "*Baldar Adabiyatı Üçün Cooptuluk Küçötülsün*" (Çocuk Edebiyatı İçin Sorumluluk Arttırılsın)[4] başlıklı bir makale yayımlanmıştır. Makalede; Kırgız çocuk edebiyatının geri kalmışlığından ve 1945'ten itibaren sadece 18 adet çocuk eserinin yayımlanmış olmasından bahsedilmektedir. Ayrıca Kırgız çocuk edebiyatının geri kalmışlığı, Kırgız çocuk edebiyatına değer verilmemesi ve yazarların takdir edilmemesi bu duruma olanak sağlamaktadır. Yazar T. Abdumomunov, çocuklar için yazılan eserlerin sayılarının arttırması

[2] Preodolet Otstabaniye Kirgizskoy Detskoy Litereture, 'Sovyetskaya Kirgiziya' gazatesi,1950,12 may, No:94. () Sovyetskaya Kirgiziya' gazetesi, 1950, 12 Mayıs No: 94.
[3] Respublikada baldar adabiyatının abalı cana uyuşturuunun çaraları cönündö, Kırgızstan LKSM BK, 'Leninçil caş' gazetası, 1950, 19 Aprel, No:47. (Cumhuriyette çocuk edebiyatının durumu ve iyileştirmenin önlemleri hakkında) Kırgızistan LKSM BK, 'Leninçil Caş' gazetesi, 1950, 19 Nisan, No:47.
[4] *Baldar Adabiyatı Üçün Cooptuluk Küçötülsün, Kızık Kırgızstan, gazetası,1950,14 may, No:95.* (Çocuk Edebiyatı İçin Sorumluluk Arttırılsın) Kızıl Kırgızistan gazetesi, 1950, 14 Mayıs, No:95.

gerekliliğini savunmaktadır. Yazılan çocuk eserlerinde çocukların eğitimine uygun olup olmadığına dikkat edilmesine önem göstermektedir. Makalede, çocuk edebiyatının geliştirilmesi için Kırgız Yazarlar Birliği, Millî Eğitim Bakanlığı, Kırgız LKSM Merkez Komitesi meslektaşlarla birlikte çalışması gerektiğini ve böylece herkes tarafından sorumluluk alınması gerekliliği vurgulanmaktadır. Kırgız Yazarlar Birliği'nden önce çocuk edebiyatı yazarı komisyonunun olmayışı ve toplantılarda çocuk edebiyatı ile ilgili konuların görüşülmemesinden kaynaklanan bir geri kalmışlık söz konusudur. Çocuk edebiyatı için ele alınması gereken sorumlulukların başında; Kırgızistan Devlet Yayınevi'nin ideolojik ve sanatsal düşük eğitim tarzında yazılmış, anlamları kötü, içeriği yüzeysel eserlere artık yer verilmemesi için mücadele edilmesi gerekliliği gelmektedir. SSCB Yazarlar Birliği'nin Moskova'da düzenlenen 13. Plenum Kırgız çocuk edebiyatı yazarlarının sorumluluklarını arttırma yönündeki en büyük teşvik olmuştur. Programın verimli geçtiği ve sonrasında Kırgız yazarlar çocuklar için harika eserler yaratmaya başladıkları da belirtilmiştir.

1950 yılında "*Pravda*" gazetesinde "*Bezrazliçnoe Otnoşenie K Detckoy Literatüre*" (Çocuk Edebiyatına İlgi Gösterilmemesi)[5] S. Alekseev tarafından yazılan bir makale yayımlanmıştır. Makalede; Sovyet Yazarlar Birliği'nin çocuk edebiyatına karşı kayıtsız kalması çocuk edebiyatı bölümünü geride bırakmıştır. Kırgızistan'da son beş yılda sadece 18 adet çocuk kitabının yayımlandığını ve bunların 11 tanesinin çeviri kitaplardan oluşturduğunu belirtmektedir. Kabul edilemez bir kayıtsızlıkla Kırgız SSC Eğitim Bakanlığı mevcut durumu üstlenmiştir. Beş yıl içerisinde bakanlık çocuk edebiyatı sorunlarını görüşmek üzere toplantılar düzenlemiştir. Fakat tüm bunlara rağmen yazar makalede çocuk edebiyatı için yeterli sonuçların elde edilemediğini belirtmektedir. Makalenin sonucunda yazar, "*Kırgız Sovyet Yazarlar Birliği ile Kırgız Eğitim Bakanlığı çocuk edebiyatına yönelik kayıtsızlığa son vermeyi düşünüyor mu?*" sorusunu ortaya atmaktadır.

1951 yılında "*Leninçil Caş*" adlı gazetede "*Baldar Üçün Cakşı Kitepterdi Bereli*" (Çocuklar İçin İyi Kitaplar Verelim)[6] başlıklı bir makale yayımlanmıştır. Makalede; Lenin'in büyük fikirleri, çocuk edebiyatının yaratılmasına katkı sağladığı ve bu durum Sovyet kültürünün önemli başarısı olarak görüldüğü ifade edilmektedir. Sovyet İktidar yıllarında, anavatan için nasıl savaşılmalı ve nasıl güçlü olunmalı gibi bilgilerin ayrıca insanın tüm hayatı pahasına insanlara hizmet etme isteğini çağrıştıran, net fikirlere ve gerçek sanata sahip çok az kitapların yayımlandığı belirtilmiştir. Sonraki yıllarda ise Sovyet yazarlar tarafından çocukları komünizm ruhuyla eğitmek için düzinelerce iyi kitaplar yazılmıştır. Bu yayınların en iyilerine ise Stalin ödülleri verilmiştir. Çocuklar için yazılmış kitapların dekorasyonunda özenle çalışmalar başlatılmış ve D. Şmarinov, N. Cukov, B. Dehterev, V. Şeglov, A. Pahomov, V. Lebedev gibi Sovyet resminin ve grafiğinin büyük ustaları mükemmel illüstrasyonlar yaratmışlardır. Bu çalışmalardan sonra çocuk edebiyatı az da olsa başarı elde etmiş olmasına rağmen yetersiz olarak görülmüş ve genç kuşaklar için çocuk edebiyatının ideal-sanatsal düzeyinin daha da geliştirilmesi bağlamında toplantılar düzenlenmiştir. Çocuk Edebiyatı yayınevleri, bazı çocuk dergileri ve gazetelerin çalışmalarında eksikler tespit ederek bu bağlamda komünizmin gelecekteki aktif kurucuları tarafından çocukların düşünce, duygu ve bilgilerini zenginleştiren yeni kitaplar yaratılmasına dair görüşler öne sürmüştür. Ukrayna Komünist Partisi Merkez Komitesi ise çocuk edebiyatı yayınlarının bilimsel-pedagojik bir temel üzerine inşa edilmesi, okulların eğitim ve öğretim görevlerine yönlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. SBKP Merkez Komitesi tarafından edebiyat ve sanat konularında kabul edilen tarihi kaynaklarda, çocuk edebiyatı da olmak üzere tüm Sovyet edebiyatının daha da geliştirilmesi kararı alınmıştır. Bu karar üzerine çocuk edebiyatında Sovyet çocuklarının eğitimini ideolojik ve ahlaki olarak daha yüksek bir düzeye çıkarılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

[5] Alekseev, S. "*Bezrazliçnoe Otnoşenie K Detckoy Literatüre" Pravda gazetası, 1950,30 Oktyabrya, No:303.* (Çocuk Edebiyatına İlgi Gösterilmemesi) Pravda gazetesi,1950,30 Ekim, No:303.

[6] Baldar Üçün Cakşı Kitepterdi Bereli, 'Leninçil Caş', gazetası, 1951,18 May, No:59. (Çocuklar İçin İyi Kitapları Verelim),'Leninçil Caş' gazetası, 1951,18 Mayıs, No:59.

1952 yılında "*Kızıl Kırgızistan*" adlı gazetede "*Baldar Adabiyatının Önügüşü Üçün*" (Çocuk Edebiyatının Geliştirilmesi İçin)[7] başlıklı bir makale yayımlanmıştır. Makalede; Kırgız Halk Sovyet Yazarlar Birliği LKSM Merkez Komitesi ve Kırgız Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulan kongre gerçekleştirilmiştir. Kongrede, Kırgız Sovyet Yazarlar Birliği yönetim kurulu üyesi Coldoş Abdımomunov'un "Kırgızistan'da Sovyet çocuk edebiyatının durumu ve gelişiminin görevleri" konulu rapor tartışılmıştır. Ayrıca çocuk edebiyatını komünist olarak değil, güçlü bir iletişim aracı olarak görülmesi gerektiği savunulmuştur. Kırgızistan'ın Sovyet edebiyatının ayrılmaz bir parçası olarak görülen çocuk edebiyatı da zamanla başarıyla gelişecek düşüncesinde olduklarını bildirmişlerdir. Lider, konuşmasının sonunda yazarları, gençleri, komünizm inşa ederek Stalin liderliğindeki Sovyetler Birliği ve gençlik için derin ideal ve özgün eserler ortaya koymaya çağırmıştır. Kırgız çocuk edebiyatının yeterince gelişmemiş olmasının sebepleri arasında kahramanlar hakkında, okullar, öğretmenler hakkında, vatanın zenginliği hakkında yazılmış çok az kitapların olduğu belirtilmektedir. Kırgız çocuk edebiyatında Bolşevik partisi ve Sovyet halkının önde gelen isimleri hakkında yazılan kitapların olmaması bir eksiklik olarak görülmektedir.

1952 yılında "*Kızıl Kırgızistan*" gazetesinde yayımlanan bir diğer makale ise "*Cogorku İdeyaluu Baldar Adabiyatın Tüzüügö Cetişeli*" (Yüksek fikirli çocuk edebiyatını oluşturmaya yetişelim)[8] adlı makaledir. Makalede; genel olarak Kırgız çocuk edebiyatını geliştirmeye yönelik maddeler içermektedir. Çocuk edebiyatının durumu ve çocuk edebiyatına yönelik önlemler ile ilgili olarak SSCB'de birçok milletten çocukların sanatsal ve edebi eserlerini geliştirmek için büyük bir adım atıldığı belirtilmektedir. Çocuklar ile ilgili yazılan ve yayımlanan kitapların bir kısmı, çocukların psikolojisi ve karakteri net olarak bilinmeden yüzeysel olarak yazıldığından eserin sanatsal kalitesinin de düşürüldüğü ifade edilmektedir. Ayrıca çocuklar için yazılan kitapların Kırgız Devlet Matbaası tarafından düşük kaliteyle üretilip yayımlandığı için dil bilgisi hatalarının oluşumundan tereddüt etmektedirler. Bu nedenle yazarlar ve şairler hem çocuk edebiyatının kalitesini arttırmak için hem de gelişmesine katkı niteliğinde birçok eserler ortaya koyarak çocuk edebiyatının oluşumunu hızlandırmıştır.

Tulegabılov (1960) yılında "*Mugallimder Gazetası*" adlı gazetede "*Akın Cana Baldar Adabiyatı*" (Şair ve Çocuk Edebiyatı)[9] başlıklı bir makale yayımlamıştır. Araştırmacı makalesinde, Kırgız çocuk edebiyatının Sovyet döneminde bir oluşum gerçekleştirdiğini ifade ederken aynı zamanda çocuk edebiyatının oluşumu sözlü edebiyattan kaynakladığını da vurgulamaktan kaçınmıyor. Yaratıcı çalışmalarıyla ön plana çıkan şair Togolok Moldo'nun Kırgız çocuk edebiyatına katkıları sayesinde Sovyet döneminde edebiyatın gelişme gösterdiğinden sıkça bahsetmektedir. Kırgız şiirlerinde daha önce fark edilmeyen yeni yaratıcı bir üslupla, ayrı bir ritim, kafiye ve özenle şiirlerini yazdığını belirtmektedir. Eserlerindeki kavramsal içeriklerin tam anlamıyla çocuklara ulaşması, çocuklar tarafından anlaşır olması Şair Togolok Moldo'nun Kırgız çocuk edebiyatının başlangıcında yerini ve önemini ortaya koymaktadır. (Makale Togolog Moldo'nun doğum gününün 100. yıl münasebetiyle yazılmıştır).

Otorbaev, B. K. (2007) tarafından yazılan "*Baldar Adabiyatı, Eldik Cöö Comoktor, Alardın Tarbiyalık Maanisi, İdeyalık Mazmunu, Körkömdük Özgöçölüktörü*" (Çocuk Edebiyatı, Halk Masalları, Eğitimsel Önemi, İdeal İçerik, Sanatsal Özellikleri) adlı araştırma, son yirmi yılda çocuklar için yayımlanan hikâye kitaplarında küçük çocukların iç ruhunun ve imgelerinin açığa çıkmasını incelemek, ideolojik anlamı çözümlemek ve yorumlamak amacıyla yazılmıştır. Araştırmanın metodolojik temelini diyalektik-materyalist öğretiler, estetik felsefi düşünceler ve edebiyat biliminin kazanımları oluşturmuştur. Araştırmada çocuk edebiyatının özellikleri üzerinde durulmuştur. Makalede şu masallardan bahsetmektedir: "Akılduu Bala" (Akıllı Çocuk), "Akılsız

[7] Baldar Adabiyatının Önügüşü Üçün (Makala) 'Kızıl Kırgıztan' gazetası, 1952, 06 Fevral. (Çocuk Edebiyatının Geliştirilmesi için) Makale 'Kızıl Kırgızistan' gazetesi, 1952,06 Şubat.
[8] Cogorku ideyaluu baldar adabiyatın tüzüügö cetişeli 'Kızıl Kırgıztan' gazetası, 1952, 06 Fevral.No:31 (Yüksek fikirli çocuk edebiyatını oluşturmaya yetişelim) 'Kızıl Kırgızistan' gazetesi, 1952,06 Şubat. No:31
[9] Akın Cana Baldar Adabiyatı (Makala) 'Mugallimder Gazetası' 1960, 01 Yanvar No:1 (Şair ve Çocuk edebiyatı) 'Öğretmenler Gazetesi' 1960,01 Ocak, No:1

Han", "Altın Kuş", "Arstan menen Koyon" (Arslan ile Koyun), "Aç Karışkır" (Aç Kurt), "Bala menen Sıykırçı" (Çocuk ile Büyücü), adlı masalların içerikleri analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, masallarda bulunan olumsuz çatışmalar tespit edilmiştir. Masalların sonunda bulunan adalet ve doğruluğun çocuklara ders niteliğinde gösterilmesi gerekliliği önerilmiştir.

Naymanbaev (2013) "*S. Rısbaev-Kırgız Baldar Adabiyatının Andersen'i*" (S. Rısbaev – Kırgız Çocuk Edebiyatının Andersen'i) çalışmada Naymanbaev; Kırgız çocuk edebiyatı yazarı Sulayman Rısbaev'in Kırgız çocuk edebiyatına olan katkılarından bahsetmektedir. S. Rısbaev'in eserlerinde çocukların rüyaları, yaş ve psikolojik özellikleri, doğa ve insan arasındaki ilişki, çocukların doğa olaylarını öğrenme arzusu, iş ve ahlaki eğitim ve çocukları etkileyen çevre üzerinde durulmuştur. Bunların çocukların duyguları üzerinde yarattığı etkiler belirtilmiştir. Masallarında yazarın kavramı, bağımsız ideolojik ve eğitimsel yönü görüldüğüne dair bilgiler verilmiştir. S. Rısbaev'in yaratıcı çalışmalarından dolayı Naymanbaev ve Kırgız halkı ona Kırgız çocuk edebiyatının Andersen'i dediklerini vurgulamıştır.

Sagınbaeva (2015) "*Baldar Adabiyatının Tarbiyalık Maanisi ve Anı Paydaluu Usulları*" (Çocuk Edebiyatının Eğitimsel Önemi ve Kullanım Yöntemleri) adlı çalışmasında okul öncesi çocukların zihinsel becerilerini ve düşüncesini geliştirmek için edebiyat derslerinde kullanılan eserlerin önemi ve içerikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Çocukları bağımsız çalışmaya teşvik eden birtakım çalışmaların derslerde doğru bir şekilde kullanımının onların gelişimi açısından önemini vurgulamıştır. Özellikle çocukların çalışma eğitiminde masalların, hikayelerin ve atasözlerinin ayrı bir yeri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eserlerde kullanılan atasözlerinin, yapılarına ve anlamlarına bağlı olarak eğitim çalışmalarında kullanım amacına uygun olarak yer alması, çocukları sadece derin düşüncelere yöneltmediği aynı zamanda güzel konuşmalarına, kelime dağarcıklarının gelişmesine katkısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Keneşbekova (2015) "*Kırgız–Türk Baldar Adabiyatının Köygöylüü Maselelerine Saresep*" (Kırgız-Türk Çocuk Edebiyatının Sorunlarını İnceleme) adlı çalışmada çocuk edebiyatının oluşum ve gelişme dönemlerinde yaşanan problemlerden bahsedilmiştir. Kırgız ve Türk çocuk edebiyatının önemli çocuk yazarlarının eserlerinden örnekler verilmiş ve karşılaştırmalar yapılmıştır. Araştırmacı çalışmasında, çocuk edebiyatı eserlerinin çocuklar için önemini belirtmiş ve bu eserlerin çocukların bilinçlerini, onların dilsel, pedagojik ve ahlaki gelişmelerine doğrudan katkı sağladığını anlatmıştır. Karşılaştırma sonucunda Kırgız çocuk edebiyatının en önemli sorunlarından biri olan materyallerin düşük kaliteli çevirisi ve basımında yaşanılan sorun olduğundan bahsedilmiştir. Ayrıca çocukların dikkatlerini çeken, resimli ve renkli hikâye kitaplarının sayfa kalitesinin düşük olması gibi teknik sorunların hem Kırgız çocuk edebiyatında hem de Türk çocuk edebiyatında görüldüğü tespit edilmiştir.

Madumarova (2016) "*Prosvetitelskaya Doljnost S. Rısbaeva İ Ego Vklad V Detsku Literaturu*" (S. Rısbaev'in Eğitim Durumu ve Çocuk Edebiyatına Katkıları) adlı çalışmada Kırgız çocuk edebiyatı yazarı Sulayman Rısbaev'in eğitimi hakkında bilgi verilmiştir. Ortaya koyduğu eserlerin Kırgızistan'da bulunan yüksek öğretim kurumlarının pedagoji ve Kırgız filoloji fakültelerinde 'Çocuk Edebiyatı' derslerinin müfredatına modern çocuk edebiyatının ana temsilcisi ve edebi-yaratıcı portre olarak dahil edildiği belirtilmiştir. Sonuç olarak çocuk edebiyatına katkıları bağlamında Kırgızistan'ın bütün okullarında okutulan 'Alippe' adlı kitabın Kırgız çocuklarının dil gelişimine önemli bir katkısı olduğu ortaya konulmuştur.

Abdraeva (2016) "*Kırgız Baldar Adabiyatının Aydını*" (Kırgız Çocuk Edebiyatının Geçmişi) adlı çalışma çağdaş çocuk edebiyatının sorunlarını ele almaktadır. Araştırmacı, çocuk edebiyatı yazarlarının ve şairlerinin eserlerinden bahsetmektedir. Araştırma, Kırgız çocuk edebiyatının özelliklerini inceleme amacıyla yazılmıştır. Araştırmanın sonucunda çocuk edebiyatının özgünlüğü, çocukların yaş özelliklerine uygunluğunu vurgulanmaktadır. Ayrıca Kırgız çocuk edebiyatı Sovyet döneminde ortaya çıkıp kullanılmaya başlansa da Kırgızların eski çağlardan beri çocuklar için eserler yazarak eğitimi etkilediğini de açıklanmıştır.

Sattarova (2017) "*Baldar Adabiyatının Spetsifikası Cana İzildenişi*" (Çocuk Edebiyatının

Özgünlüğü ve İncelenmesi) adlı çalışma çocuk edebiyatının özelliklerini araştırmak amacıyla yazılmıştır. Çalışma, günümüz çocuk edebiyatına duyulan ihtiyacı tartışmaktadır. Çocuk şiirlerinin çocukların yaşlarına ve psikolojilerine ithafen yazılması gerekliliği belirtilmiştir. Ayrıca çocuk şiirlerinin çocuklara ithaf edilmesinde esas alınan ölçütler makalede belirtilmiştir. Çocuk edebiyatı özellikleri açısından incelendiğinde ise; konu açısından çocuklara uygunluğu, karakterlerin çoğunlukla çocuk olmasına özen gösterilmesi, dilin sadeliği ve anlaşılırlığı, diyalogların fazla olmasına dikkat edilmesi tespit edilmiştir. Araştırmada, çağdaş çocuk edebiyatının gerekliliğinden bahsedilmiştir. Çocukların yaş gruplarına göre yazılan şiirlerin yorumları bulunmaktadır. Çocuk şiirlerinin çocukların yaş gruplarına adanmış sözlü ve yazılı eserler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Keneşbekova (2018) "Sovremennaya Detskaya Proza- Na Primere Detskih Skazok Pisatelya S. Rısbaeva", "*Azırkı Baldar Prozası-Baldar Cazuuçusu S. Rısbaevdin Comok-Povestterinin Misalında*" (Çağdaş Çocuk Nesirleri-Çocuk Edebiyatı Yazarı S. Rısbaev'in Masalları-Uzun Hikâyeleri Üzerine) bu çalışma Kırgız çocuk edebiyatı yazarı S.Rısbaev'in modern çocuk dünyasına kazandırdığı uzun hikâyeleri ve ana kahramanlar vasıtasıyla yansıtılan millî motifler ve yazarın eserleri tür çeşitliliği bakımından incelenmiştir.

Maatazimova (2019) "*Vosstanovlenie Kırgızskoy Detskoy Literaturı*" (Kırgız Çocuk Edebiyatının Restorasyonu) adlı çalışmasının amacı Kırgız çocuk edebiyatının bilimsel araştırmalarını ve ilkokul öğrencilerinin derslerinde kullanılan eserlerin evrensel gelişimi ile tarihsel sürecini incelemektir. Araştırma sonucunda 20. yüzyılın ilk yarısında Kırgız çocuk edebiyatında oluşum ve gelişim sürecini inceleyen araştırmalara ulaşıldığı belirtilmiştir.

Maatazimova (2019) "*Baştalgıç Klasstarda Baldar Adabiyatın Okutuunun Zarıldıgı*" (İlkokullarda Çocuk Edebiyatının Okutulması Zorunluluğu) adlı çalışmada küreselleşme döneminde çocuk eserlerinin anlamı ele alınmıştır. Kırgız yazarları çocuklara yönelik eserlerinde halk pedagojisinin zengin fikirlerini yansıtmışlardır. Eğitsel eğitim fikirlerinin gerçekleşmesi için edebi okuma eserlerinde etnopedagojik fikirlerin kullanılması gerekliliği belirtilmektedir. Yazar çalışmasında, Sovyet çocuklarına popüler pedagojik kültür fikirlerinin aşılandığı ve böylece gelecek nesilleri yetiştirmenin en doğru yolunun bu olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Kırgız halkının milli mirasını, manevi ve ahlakî değerlerini eğitim sürecine sokma ve bunları yetişen nesle aktarma görevi ortaya konulmuştur. Araştırmanın sonucunda, Kırgız çocuk yazarların eserleri zengin halk pedagojik fikirleri içerdiğinden, milletin yüzyıllar boyunca toplanıp rafine edilmiş manevi zenginliği olarak kabul edilen bu zenginlik ilkokul öğrencilerine kendi başlarına öğretilmesinin zorunluluğundan bahsedilmiştir.

Maatazimova (2019) "*Kırgız Baldar Adabiyatın Baştalgıç Klasstarda Okup-Üyrönüü Köygöyünün İzildenişinin Tarıhı*" (Kırgız Çocuk Edebiyatının İlkokullarda Öğrenme Sorununun Araştırılmasının Tarihi) adlı çalışmada ilkokul ders kitaplarında çocuklar için yazılan eserlere yer verilmesinden ve çocuk yazarlarının bu yöndeki yaratıcılığından bahsedilmektedir. Kırgız Sovyet çocuk yazarlarının profesyonel düzeyde eserler yazmış olmaları ve bu eserlerin ilkokul öğrencilerine hediye olarak verilmesi bir nebze de olsa eğitime katkı sağladığı düşünülmektedir. Sovyet liderleri, Halk Eğitim Müdürü A. V. Lunacharsky, önde gelen eğitimcilerin bir diğeri N. K. Krurpskaya, A. M. Gorki, çocuk edebiyatının yaratılması ve tanıtılması için stratejik programlar geliştirmişlerdir. Çalışmada; 30 Mart 1936 yılında Kırgız SCCB Yazarlar Birliği, Komsomol Merkez Komitesi ve Millî Eğitim Bakanlığı ortaklaşa çocuk edebiyatı üzerine bir konferans düzenledikleri belirtilmektedir. Bu konferans sonucunda ise çocuk edebiyatı yazarı C. Bokonbaev, "*Çocuklar için ne tür bir edebiyata ihtiyaç var, onlar için yayımlanan kitaplar neler olmalıdır*?" gibi konuları rapor şeklinde Kızıl Kırgızistan gazetesine sunmuştur. Sonuç olarak bu çalışma, 20. yüzyılda dünya çocuk yazarlarının ve Rus edebiyatı eleştirmenlerinin çocuk edebiyatının özelliklerini nasıl geliştirdiğini, ideolojik, sanatsal ve estetik kavramının ne olduğunu ortaya koymuştur. Kırgız çocuk edebiyatının tarihsel gelişiminin başında ise Kasım Tınıstanov'un olduğunu savunmuştur.

Sokurova (2020) "T. Samudinovanın Baldar Irlarının Janrdık Özgöçölüktörü" (T. Samudinov'un Çocuk Şiirlerinin Tür Özellikleri) Araştırmada, şair T. Samudinov'un çocuk şiirlerinin

tür özellikleri ele alınmıştır. Şair, çocuklar için çeşitli türlerde yeni oyun şiirlerini ve çocuk şiirlerini zenginleştirerek öğretici nitelikte çocuklara sunduğu tespit edilmiştir. Çocuk şiirlerinde logogrif, şarada (bir bilmece türü), metogramma (Halk biliminde bilmeceli şiir türü), burime vb. şiir türleri kullanmıştır. Bu şiirler çocukların eğlencesi olarak rol oynamaktadırlar.

Minbaeva (2021) "*Kırgız Baldar Adabiyatın Okutuunun Didaktikalık Negizderi*" (Kırgız Çocuk Edebiyatı Öğretiminin Öğretici Esasları) çalışmada Kırgız çocuk edebiyatını öğretme sorununu ele alırken didaktik yöntemler ve öğretme konularını ortaya koymak amaçlanmıştır. Kırgız çocuk edebiyatının didaktik eğitim çerçevesinde öğrencilere öğretilmesi gerekliliği vurgulanmakta ve modern eğitim süreci içerisinde didaktik eğitim sayesinde hikâyeler ilgi çekici olabilir önerisi sunulmaktadır. Sonuç olarak bu çalışmada, Kırgız çocuklarına edebiyatın öğretilmesi gerekli bir mesele olarak görülmektedir. Didaktik ve genel eğitim yöntemleri ele alınmakta ve çocuk edebiyatının geliştirilmesi önerilmektedir.

Sakieva ve Asanalieva (2021) "*Ruhaniy Tarbiya Berüüdö Baldar Adabiyatının Uçurdagı Abalı Cana Keleçegi*" (Manevi Eğitimde Çocuk Edebiyatının Güncel Durumu ve Geleceği) adlı bu çalışma okul öncesi çocuklar için kurgunun gelecek nesiller için en önemli ve etkili eğitim biçimlerinden biri olduğunu ele almaktadır. Ayrıca manevi eğitimde çocuk edebiyatının bugünkü durumu ve geleceği üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak her dönemde çocukların en sevdiği eserler ve bu eserlerin popülaritesinin sırrı, fikrin üzerindeki etkisi, karakterlerin çocuğun diline yakınlığı, dilin ve genel üslubun çocukların algısına uygunluğu, yüksek düzeyde eğitim etkisinin önemine ulaşılmış ve çocukların kitap okumaya olan ilgisinin nasıl canlandırılacağına odaklanıldığı, kurgunun kendisinin çağın ihtiyaçlarına cevap verip veremeyeceğini belirletilerek tespit edilmiştir.

Sattarova ve Cumabaeva (2021) "*Baldar Irlarının Tabiyatı Cana Alardı Okutuunun Tarıhıy Evolütsiyası*" (Çocuk Şiirlerinin Özü ve Öğretiminin Tarihsel Gelişimi) adlı çalışma Kırgız çocuk şiirlerinin özünü, özelliklerini, sınıflandırılmasını ve çocuk şiirlerinin öğretilmesinin tarihsel gelişiminin analizini yapmak amacıyla yazılmıştır. Kırgız çocuk şiirlerinin öğretiminin tarihsel evrimsel yolu, küreselleşme çağında çocukların eğitiminde bu tür eserlerin ahlakî işlevleri analiz edilmiştir. Araştırmada, Kırgız çocuk edebiyatı, epik, lirik, dramatik türlerde, ulusal folklorda, şairlerin eserlerinde ve profesyonel edebiyatta uzun bir tarihsel süreç geçirildiği tespit edilmiştir. Kırgız şiirlerinin çocuklar için yaş grupları üç kategoriye ayırıldığı ve bu üç kategori içerisinde bebekler ve okul öncesi yaş grubunda olanlar, küçük çocuklar yedi ile on bir yaş arası gençler, on bir ile on beş yaşına kadar olanlar olarak sınıflandırılmıştır. Çocuk edebiyatının doğasını ve özgünlüğünü ortaya çıkarmak için Rus, Özbek ve Kırgız yazarların görüşlerinden yararlanılmıştır. Sonuç olarak, Kırgız çocuk edebiyatı şiirleri çocukların psikolojilerine, yaşlarına ve algılarına göre uyarlanıp ortaya çıkmıştır.

Bakirova (2021) "*Baldar Adabiyatının Kalıptanusuu*" (Çocuk Edebiyatının Oluşumu) adlı bu çalışmada, Kırgız çocuk edebiyatının işlevleri, hedefleri ve çocuk folklorunun oluşumundaki rolü incelenmiştir. Araştırmada, şair ve yazarların çocuk eserlerini yazmada Rus temsilcilerini örnek aldıkları ve Kasım Tınıstanov'un liderliğindeki şair-yazarların çocuk eserlerinin yelpazesini genişlettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Asanalieva (2021) "*Baldar Cazuuçularının Çıgarmalarındagı Ruhaniy Tarbiya*" (Çocuk Yazarlarının Eserlerindeki Manevi Eğitim) adlı araştırmada, yazarların eserlerini okul öncesi çocukların manevi eğitiminde kullanmanın pedagojik koşulları göz önünde bulundurulmuştur. Makalenin amacı; çocuğun ruhsal oluşumunu toplumsal koşullara uygun hale getirmek, çocuk edebiyatı eserlerini erken dönemde tanıtmak, ulusal gelenekleri ve evrensel insani değerleri eşit şekilde anlatmaktır. Çocuğu çocuk edebiyatının en güzel örnekleriyle ne kadar erken tanıştırırsak, sanat dünyasına girişin o kadar faydalı olacağı, ahlaki kriterlerin o kadar erken oluştuğu vurgulanmaktadır. Makalede sunulan düşünceler, okul öncesi çocuklar için edebiyat yaratmanın ana unsurlarından birinin manevi eğitim için gerekli olan sözcük zenginliği olduğunu göstermektedir. Makalede, çocuklar için yazılan eserlerin çoğunun ruh dünyasını

zenginleştirmedeki yerine dikkat çeken yazarların sözlerine yer verilmiştir.

Caanbaeva (2021) "*Kırgız Baldar Adabiyatının Bügünkü Kündögü Ordu*" (Kırgız Çocuk Edebiyatının Günümüzdeki Yeri) araştırmada modern çocuk edebiyatının eserleri, çocuk edebiyatına bakış ve çocuk edebiyatı ile ilişkisi incelenmiştir. Modern çocuk edebiyatı yeni içerik biçimine sahip olduğu ve çocuk eserlerinde ironi, mizah, hiciv, fıkra, oyun şarkıları çocuk edebiyatının yeni bir nitel düzeyine ulaşmasını sağlamıştır. Halk dilinin çocuk şiirlerinde tanınması, ana dilin yüceliğini göstermektedir. Ayrıca makalede bu durumun sanatsal olarak yansıtılması, çocuk edebiyatının entelektüel düzeyini önemli ölçüde arttırdığını belirtmektedir. Makalede özellikle bağımsızlık dönemi yazarı S. Rısbaev'in çocuk edebiyatına olan katkılarından bahsedilmektedir.

Alapaeva (2022) "*Kırgızskaya Detskaya Proza, Vışedşaya Za Poslednie Dvadtsat Let*" (Son Yirmi Yılda Yayımlanan Kırgız Çocuk Nesri) adlı çalışmasında çocuk edebiyatının amacından bahsetmiş ve Kırgız çocuk nesri üzerine açıklamalarda bulunmuştur. Çocukları okuma düzeyine göre yaş özelliklerine ayırmışlardır. Kırgız çocuk edebiyatının oluşmasına katkıda bulunan yazarlar eserleriyle verilmiştir. Son yirmi yıl içerisinde Kırgız çocuk edebiyatının gözle görülür şekilde geliştiği vurgulanmış ve yeni çocuk edebiyatı yazarları okul dönemi çocuk edebiyatına önem vererek eğitimi geliştirici nitelikte eserler çıkarmışlardır.

Alapaeva ve Medemov (2022) "*Kırgız Baldar Prozasındagı Çıgarmalardın Suyujeti, İdeyalık-Körkömdük Özgöçölügü*" (Kırgız Çocuk Nesrindeki Eserlerin Konusu, İdeolojik ve Sanatsal Özellikleri) adlı araştırmada Kırgız çocuk nesrindeki olay örgüsünün özellikleri, imaj yaratma yöntemleri ve ideolojik – sanatsal beceri sorunları ele almışlardır. 1990'lı yıllardan bu yana 30 yıl içerisinde çocuklar için birçok eserlerin yayımlandığı tespit edilmiştir. Yayımlanan kitapların birçoğu küçük boyutlu olup, okul çağına kadar olan çocuklara uyarlanmış ve bu kitapların içeriği sanatsal ve estetik açıdan iyi hazırlanmış resimlerle basıldığı tespit edilmiştir.

Makalelerin Dillere Göre Dağılımı

Aşağıda çocuk edebiyatı alanında yapılmış makalelerin yazıldıkları dile göre dağılımını gösteren Grafik 1 ve açıklamaları yer almaktadır.

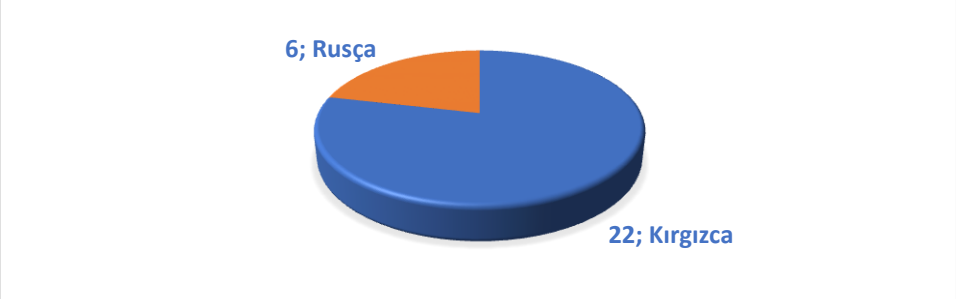

Grafik 1. *Kırgız Çocuk Edebiyatı Odaklı Makalelerin Dillere Göre Dağılımı*

Grafik 1'e göre Kırgız çocuk edebiyatı odaklı makalelerin dillere göre dağılımı neticesinde (f=22) makalenin Kırgız dilinde yazıldığını, (f=6) makalenin Rusça yazıldığını göstermektedir. Grafik 1'e göre alanyazında ulaşılan makalelerin çoğunluğunun Kırgız dilinde yazıldığı söylenebilir.

Makalelerin Yıllara Göre Dağılımı

Aşağıda çocuk edebiyatı alanında yapılmış makale çalışmalarının yıllara göre dağılımını gösteren Grafik 2 ve açıklamalarına yer almaktadır.

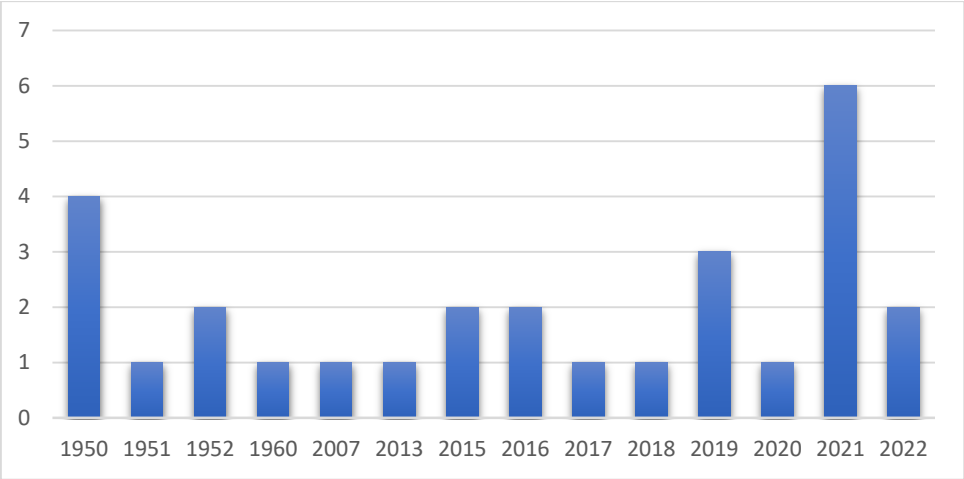

Grafik 2. *Kırgız Çocuk Edebiyatı Odaklı Yazılan Makalelerin Yıllara Göre Dağılımı*

Grafik 2'de Kırgızistan'da 1950 ile 2022 yılları arasında çocuk edebiyatı odaklı yazılan makalelerin en fazla 2021 yılında (f=6) yazıldığı, en az ise 1951-1960-2007-2013-2017-2018-2020 yıllarında (f=1), yazıldığı görülmektedir.

Tezler

Kırgızistan'da çocuk edebiyatı alanında yapılmış lisansüstü çalışmalara Kırgızistan'ın Bişkek şehrinde bulunan Ishenaly Arabaev Kırgız Devlet Üniversitesi'nin Kütüphane Arşivi'nden ve Kırgız Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi'nin kütüphanesinden ulaşılmıştır.

Minbeava (2016) "*Azırkı Kırgız Baldar Akındarının Çıgarmalarındagı Pedagogikalık İdeyalar Cana Alardı Okup-Ürönüü Coldoru*" (Çağdaş Kırgız Çocuk Şairlerinin Eserlerindeki Pedagojik Fikirler ve Onları Öğrenme Yolları) adlı doktora tezi çalışması bulunmaktadır. Çalışmanın amacı, Kırgız çocuk edebiyatının önde gelen temsilcileri ve çocuk şairlerinin arasında yer alan T. Samudinov, B. Asanaliev ve K. Cunushev'in eserlerindeki pedagojik fikirleri sistematize etmek ve üniversitelerin pedagoji fakültelerinde öğrencilerin çalışma ve öğrenme metodolojik prosedürlerini belirlemek ve bunları ortaya koymaktır. Araştırmada adı geçen bu şairlerin eserleri metodolojik ve pedagojik yönlerden derinlemesine incelenerek eserlerdeki pedagojik fikirler sınıflandırılmış ve çocuk edebiyatının eğitici, tanıtıcı, geliştirici fikirleri tasnif edilmiştir. Öğrencilerin bu alandaki teorik bilgilerini ve uygulamalı eğitimlerini arttırmanın yol ve yöntemleri araştırılarak bir araştırma deneyi uygulanmıştır. Sonuç olarak araştırmada bu şairlerin eserlerinde pedagojik fikirlerin ve ideolojik-tematik yönlerin yer aldığı tespit edilmiştir.

Abdraeva (2016) "*Pedagogikalık Cogorku Okuu Caylarında "Baldar Adabiyatı" Disiplinasın Okutuunun Metodikası*" (Pedagojik Yüksek Öğretim Kurumlarında "Çocuk Edebiyatı" Disiplininin Öğretiminin Metodolojisi) adlı doktora tezi çalışması bulunmaktadır. Çalışma, 'Çocuk Edebiyatı' disiplinini öğretme teknolojilerini ve bunları geliştirmenin yollarını, yöntemlerini, araçlarını, öğrencilerin bağımsız çalışmalarını organize etmenin içerik ve biçimlerini ele almaktadır. Yüksek öğretim kurumunda geleceğin öğretmenlerine çocuk edebiyatı dersinin öğretilmesinde kullanılan ilke ve yöntemlerin optimal oluşu belirtilmiştir. Araştırma sonucunda bazı önemli ilkelere ulaşılmıştır. Bunlar: çocuk edebiyatı ölçütlerine uygun eser seçme ilkesi, eserlerin seçimi ve öğretiminin tarihsel kronolojik ilkesi, eserlerin üslup ve şiirsel ilkesi, çocuk edebiyatını incelemenin edebiyat kuramıyla bağlantı ilkesi.

Cumabaeva (2016) "*S. Rısbaevdin Baldar Adabiyatına Cana Uluttuk Pedagogikaga Koşkon Salımı*" (S. Rısbaev'in Çocuk Edebiyatına ve Ulusal Pedagojiye Katkısı) adlı yüksek lisans tezi yazılmıştır. Araştırmanın amacı, Kırgız çocuk edebiyatı yazarı S. Rısbaev'in çocuk edebiyatı eserlerinde bulunan pedagojik faaliyetleri incelemiştir. Eserlerindeki pedagojik yönlerin çocuklar üzerindeki etkisini gözlemleme amaçlı yazılmıştır. Araştırmada, yazarın hem Kırgız çocuk edebiyatına olan katkısı hem de pedagojiye olan katkısı sayesinde Kırgızistan'daki ilkokul ve

üniversite öğrencilerinin eğitim ve öğretim seviyelerini ileri düzeye taşıdığı belirtilmektedir. Araştırmanın sonucunda eğitim ve öğretimin temelinde çocuk edebiyatının etkisi olduğu kanısına varılmıştır.

Sattarova (2019) "*Baldar Irların Mektepte Okutuunun Tehnologiyalık Negizderi*" (Çocuk Şiirlerinin İlkokullarda Okutmanın Teknolojik Esasları) adlı doktora tezi çalışması bulunmaktadır. Araştırmanın amacı; öğretim ve eğitim teorisi kapsamında pedagoji alanına katkı sağlamak ve Kırgız edebiyatı öğretmenlerinin öğretimini ve çocuk şiirlerinin okulda çocuklara şiir öğretme konusunda ki yaratıcılıklarını geliştirmeye yardımcı olmaktır. Tezde, çocuk şiirlerinin çözümlenmesi sonucunda edebi anlayışı, dilsel zenginliği, estetik zevki, yaşam bilgi düzeyini geliştirme teknolojileri tespit edilmiştir. Araştırmada, pedagojik deneyde Kırgız çocuk şiirlerinin yüksek öğretim kurumlarında "Çocuk Edebiyatı" disiplininde nasıl öğretildiği belirlenmiştir. Araştırma sonucunda ortaya çıkan sonuç ve öneriler de ise, edebiyat derslerinin uygulamalarında sıklıkla çocuk şiirleri öğretilmesine rağmen, üniversiteler geleceğin öğretmenlerini çocuk şiirleriyle yeterlilik düzeyinde yetiştirmemektedirler. 1. ve 4. sınıflarda çocuk şiirlerinin öğretimine fazla önem verilmiş fakat 5. ve 7. sınıflarda öğretime nedense daha az önem verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Nacimidinova'nın 2021 yılında yayımladığı ve Batken Devlet Üniversitesinde yazılan bu araştırma "*Cocdordun Pedagogikalık Fakultetterinde Baldar Folkloru Arkıluu Studentterdin Etnopedagogikalık Kompenettüülüktörün Kalıptandıruunun İlimiy-Metodikalık Negizderi*" (Yüksekokul Pedagoji Fakültelerinde Çocuk Folkloru Aracılığıyla Etno-Pedagojik Yeterliliklerin Oluşumunun Bilimsel Metodik Temelleri) adlı doktora tezidir. Bu araştırmanın temel amacı, üniversitelerin pedagoji fakültelerinde çocuk folkloru aracılığıyla öğrencilerin etno-pedagojik yeterliliklerini oluşturma yöntemini kurumsal olarak temellendirmek ve uygulamaya koyma yollarını geliştirmektir. Araştırma sonucunda gelecekteki öğrencilere Kırgız çocuk edebiyatının ve Kırgız çocuk folklorunun öğretilmesi niteliğinde üniversitedeki ders saatlerinin yetersizliği tespit edilmiş ve bu saatlerin arttırılması ile çocuk edebiyatı içeriğinin etno-pedagojik yönden zenginleştirilmesi sonucuna ulaşılmıştır.

Maatazimova'nın 2021 yılında yayımladığı "*Baştalgıç Klasstarda Baldar Cazuuçularının Çıkarmaların Etnopedagogikalık Negizde Üyrötüünün Metodikası (3-4 Klass)*, (Çocuk Yazarlarının Eserlerini İlkokullarda Etno-Pedagojik Temelde Öğretme Yöntemi) adlı bu çalışmada; Kırgız çocuk edebiyatı yazarlarının ilkokul 3. Sınıf öğrencilerine öğretilmesi ve yöntemleri, 4. Sınıf öğrencilerine yazarların eserlerini okutma ve öğretme yolları, Kırgız çocuk edebiyatının etno-pedagojik içeriği, eğitimsel işlevleri ve mevcut durumdaki önemi, Kırgız çocuk edebiyatının ilköğretim sınıflarında okutulmasının metotları ile ilgili sorunların çözümü üzerinde durulmuştur. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin ilköğretim sınıflarında etno-pedagojik temele dayalı çocuk edebiyatı öğretimi konusunda çok fazla deneyim biriktirmiş olmalarına rağmen, bunların bilimsel bir doğrultuda yöntem ve teknikleri yeterli düzeyde kullanmadıklarına ulaşılmıştır.

Çocuk edebiyatı alanında hazırlanan lisansüstü tezlerin üniversiteye ve enstitüye göre dağılımı ile ilgili sonuçlar Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1. *Çocuk Edebiyatı Odaklı Tezlerin Üniversitelere ve Enstitülere Göre Dağılımı*

Üniversiteler ve Enstitüler	Doktora	Yüksek Lisans	Toplam
Oş Devlet Üniversitesi (Pedagoji Enstitüsü)	1	-	1
Oş Teknoloji Üniversitesi (Sosyal Teknolojiler ve Sosyal Bilimler Enstitüsü)	1	1	2
Batken Devlet Üniversitesi (Pedagoji Enstitüsü)	1	-	1
Calal-Abad Devlet Üniversitesi (Pedagoji Enstitüsü)	2	-	2
Toplam	**5**	**1**	**6**

Tablo 1'de görüldüğü üzere, çocuk edebiyatı odaklı doktora ve yüksek lisans çalışmaları en fazla Pedagoji Enstitülülerinde yapılmıştır. Doktora tezi (f=5), yüksek lisans tezi (f=1) şeklinde olup, lisansüstü çalışmaların oldukça az olduğu söylenebilir.

Kitaplar

Alanyazında Kırgızistan'da çocuk edebiyatı alanında yazılmış kitapların ulaşımına "*Alıkul Osmonov atındagı Kırgız Uluttuk Kitepkanası*" (Kırgız Milli Kütüphanesi) ve "*K. Bayalinov Atındagı Respublikalık Baldar Cana Caştar Kitepkanası*" (K. Bayalinov Ulusal Çocuk ve Gençlik Kütüphanesi) arşiv bölümlerinden yararlanılmıştır.

Toktobaeva'nın 1953 yılında yayımladığı "*Baldar Adabiyatının Kıskaça Tizmesi*" (Çocuk Edebiyatının Listesi) adlı kitabı bulunmaktadır. Kitabın içerisindeki bilgiler 1950- 1953 yıllarını kapsamaktadır. Belirtilen bu yıllar arasında gazetelerde çocuk edebiyatı üzerine yazılmış olan makalelerin isimleri gösterilmiş, 1. ve 7. sınıflarda hangi kitapların okutulması gerektiğine dair kitap isimleri verilmiştir. Kitap,10 sayfalık literatür niteliğinde hazırlanmıştır.

Tülögabılov'un 1963 yılında yayımladığı "*Kırgız Baldar Adabiyatı*" (Kırgız Çocuk Edebiyatı) adlı kitabıdır. Kitabın içeriğinde 1920-1930 yıllarındaki Kırgız çocuk edebiyatının gelişiminin ilk dönemlerinden, savaş yıllarındaki çocuk edebiyatından ve ikinci dünya savaşı dönemindeki Kırgız çocuk edebiyatından (1953 yıllına kadar) bahsedilmektedir. Dönemlerin çocuk edebiyatı yazarları eserleriyle birlikte tanıtılmıştır.

İşenov, Smolyanskiy ve Timina'nın 1969 yılında yayımladıkları "*Kırgız Baldar Adabiyatı- 1926-1966*" (Kırgız Çocuk Edebiyatı 1926- 1966) adlı eser bulunmaktadır. Bu çalışma Bibliyografik bir çalışmadır. Bu kitapta Kırgız çocuk edebiyatının gelişim tarihinden ve Kırgız çocuk edebiyatı yazarları ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca kitabın içeriğindeki bu bilgiler Kırgızca ve Rusça yazılmıştır.

Sulaymanov'un 1977 yılında yayımladığı, "*Baldar Angemeleri Cönündö*' (Çocuk Hikayeleri Hakkında) adlı kitabı bulunmaktadır. Eserin içeriğinde yazar, Kırgız çocuk edebiyatının öncelikle "cöö comok"[10]lar ile başladığını ifade etmektedir. Eserde 50. ve 60. yıllardaki yazılan hikayelerden ve bu hikâyelerin yazarlarından bahsetmektedir. Bu başarılı yazarlar ise, C. Aytmatov, K.Cantöşev, R. Şükürbekov, K. Kimov, olduğunu eserde belirtmiştir.

Sulaymanov'un 1980 yılında yayımladığı "*Azırkı Kırgız Baldar Prozası*" (Modern Kırgız Çocuk Nesri) adlı kitabı bulunmaktadır. Bu kitapta, Çocuk hikayelerindeki temalar ve fikirlerin nasıl olacağı ve bu işlevlerin çocuk edebiyatına nasıl yansıtılması gerekliliğinden bahsedilmektedir. Çocukların yaş gruplarına göre konular incelenmiştir. Hikayelerin, çocukların kişisel ve toplumsal amaçlarına, psikolojik özelliklerine göre sınıflandırılması yapılmıştır.

Tülögabılov'un 1991 yılında yayımladığı "*Kırgız Baldar Adabiyatın Tarıhı*" (Kırgız Çocuk Edebiyatının Tarihi) adlı kitabı bulunmaktadır. Eserin içeriğinde Kırgız çocuk edebiyatı hakkında bilgiler verilmiştir. Kırgız çocuk edebiyatının sınıflandırılması, Sovyet Dönemindeki Kırgız Çocuk Edebiyatının Oluşum Aşamaları (1920-1950) ,1920- 1930 Yılları Arasında Kırgız Çocuk Edebiyatı, İkinci Dünya Savaşı Dönemindeki Kırgız Çocuk Edebiyatı, İkinci Dünya Savaş Sonrası Kırgız Çocuk Edebiyatı, Çağdaş Kırgız Çocuk Edebiyatı şeklindedir. Dönemlerin çocuk yazarları ve eserleri örneklerle açıklanmıştır. Çocuk folkloru ve sınıflandırılması yapılmıştır. Kitapta, Kırgız çocuk edebiyatının oluşum döneminden başlayarak gelişim dönemine kadar anlatılmıştır. Ayrıca bu kitap, yazarın 1963 yılında yazdığı "*Kırgız Baldar Adabiyatı*" adlı eserinin devamı niteliğinde çıktığı söylenebilir.

Sulaymanov'un 1992 yılında yazdığı "*Kırgız Baldar Adabiyatının Tarıhı*" (Kırgız Çocuk Edebiyatının Tarihi) adlı kitabı bulunmaktadır. Kitabın içeriğinde Kırgız çocuk edebiyatı ve onun karakteristik özellikleri, Kırgız Sovyet çocuk edebiyatının gelişimi ve tarihsel koşulların oluşum biçiminden, savaş dönemi ve savaş döneminden sonraki Kırgız çocuk edebiyatında yaşanılanlar,

[10] Cöö Comok: Nesir şeklinde anlatılan masallara verilen isimdir.

Çağdaş Kırgız çocuk edebiyatındaki gelişmeler, Kırgız çocuk edebiyatının eleştirisinden bahsedilmiştir. Ayrıca çocuk edebiyatına katkıda bulunan yazarların ve şairlerin eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

Rısbaev'in 1998 yılında yayımladığı "*Kırgız Baldar Adabiyatı: Problemalar, Portretter Cana Okup-Üyrönüü Maseleler*" (Kırgız Çocuk Edebiyatı: Problemler, Portreler ve Okuma Öğrenme Sorunları) adlı kitabı bulunmaktadır. Bu kitabın içeriğinde, edebi portreler ve pedagojik denemeler, Toktogul Satılganov, Barpı Alıkulov, Togolok Moldo, Kasım Tınıstanov, Eşenalı Rabaev, Kuseyin Esenkocaev, Alıkul Osmanov, Şükürbek Beyşenaaliev Abziy Kıdırov, Turar Kocamberdiev, Toktosun Samudinov, Kanıbek Cunuşev, Şatman Sadıbakosov, Baytemir Asanaliev, Cakıpbek Abdıldaev, Ismayıl Kadırov, İsabek Toktogulov, Abdıkerim Muratov gibi önemli yazar ve şairlerin Kırgız çocuk edebiyatı hakkındaki görüş ve düşüncelerinden bahsetmektedir. Ayrıca Kırgız çocuk edebiyatının bugünkü durumundan ve çocukların edebi metinleri okuma ve öğrenmedeki bilimsel metodik sorunlarından bahsetmiştir.

Muratov ve İsakov'un 2012 yılında yayımladıkları "*Kırgız Baldar Adabiyatı*" (Kırgız Çocuk Edebiyatı) adlı eserin içeriğinde çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatının amacı, edebiyat ve çocuk, Kırgız çocuk edebiyatında küreselleşme dönemi, Kırgız çocuk folklorunun sınıflandırılması yapılmıştır. Masallar, destanlar, efsaneler örneklerle açıklanmıştır. Sovyet döneminde çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatının bağımsızlık yıllarındaki geçirdiği evrim anlatılmaktadır.

Kultaeva'nın 2012 yılında yayımladığı "*Azırkı Baldar Poeziyası*" (Modern Çocuk Şiirleri) adlı kitabı bulunmaktadır. Bu kitapta, çocuk edebiyatı hakkında kısa bilgi verilmiştir. Kırgız çocuk şiirlerinin oluşum döneminden ve keşiflerden bahsedilmiştir. Kırgız çocuk şiirlerine önem verilmesi gerekliliği tartışılmakta ve 1950'li ile 1960'lı yılların çocuk şiirleri parlak başlangıçlara sebep olduğu belirtilmektedir. Çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından ayıran temel özellikler açıklanmıştır. Modern çocuk şiirleri analiz edilmiştir.

Coldoşbaev ile Payazova'nın 2018 yılında yayımladığı "*Baldar Adabiyatı Cana Körköm Okuu*" (Çocuk Edebiyatı ve Güzel Okuma) adlı kitap bulunmaktadır. Bu kitapta, çocuk edebiyatının öneminden ve işlevlerinden, Kırgız milli çocuk folklorundan, Dünya çocuk edebiyatından, Sovyet dönemi ve sonrasında Kırgız çocuk edebiyatından, halk şairlerinin çocuklar üzerine yazdığı eserlerden ve okul öncesi çocukların güzel okuma ve yazma tekniklerinden bahsedilmiştir.

Tablo 2. *Çocuk Edebiyatı Odaklı Yazılan Kitapların İçeriğine Göre Dağılımı (n=11)*

Kitap İsimleri	İçerik	Yıl
Baldar Adabiyatının Kıskaça Tizmesi (Çocuk Edebiyatının Listesi)	Literatür	1953
Kırgız Baldar Adabiyatı (Kırgız Çocuk Edebiyatı)	Kırgız Çocuk Edebiyatının Dönemleri	1963
Kırgız Baldar Adabiyatı (Kırgız Çocuk Edebiyatı)	Bibliyografi	1969
Baldar Angemeleri Cönündö (Çocuk Hikâyeleri Hakkında)	Çocuk Hikâyeleri ve Yazarlar	1977
Azırkı Kırgız Baldar Prozası (Modern Kırgız Çocuk Nesri)	Çocuk Hikâyeleri ve Yazarlar	1980
Kırgız Baldar Adabiyatın Tarıhı (Kırgız Çocuk Edebiyatının Tarihi)	*Kırgız Çocuk Edebiyatının Dönemleri*	1991
Kırgız Baldar Adabiyatının Tarıhı (Kırgız Çocuk Edebiyatının Tarihi)	Kırgız Çocuk Edebiyatının Dönemleri	1992
"*Kırgız Baldar Adabiyatı: Problemalar, Portretter Cana Okup-Üyrönüü Maseleler*" (Kırgız Çocuk Edebiyatı: Problemler, Portreler ve Okuma Öğrenme Sorunları)	Kırgız Çocuk Edebiyatının Metodik Sorunları	1998
"*Kırgız Baldar Adabiyatı*" (Kırgız Çocuk Edebiyatı)	Kırgız Çocuk Edebiyatının Dönemleri	2012
"*Azırkı Baldar Poeziyası*" (Modern Çocuk Şiirleri)	Çocuk Şairleri ve Şiirleri	2012
"*Baldar Adabiyatı Cana Körköm Okuu*" (Çocuk Edebiyatı ve Güzel Okuma)	Kırgız Çocuk Edebiyatının Dönemleri ve Okuma Teknikleri	2018

Tablo 2'de görüldüğü üzere Kırgızistan'da çocuk edebiyatı odaklı yazılan bazı kitapların içerikleri benzerlik göstermektedir. Ayrıca toplam 11 adet kitap yazılmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere çocuk edebiyatı alanındaki kitapların sayısının oldukça az olduğunu söylemek mümkündür. Tablo 2'de Kırgız çocuk edebiyatının dönemleri açısından benzerlik gösteren kitapların sayısı (f=5), çocuk hikâyeleri ve yazarları açısından benzerlik gösteren kitapların sayısı (f=2) içerik yönünden benzerlik göstermeyen kitapların sayısı ise (f=4) olarak tespit edilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma sonucunda Kırgızistan'da çocuk edebiyatı üzerine 1950-2022 yılları arasında yapılmış çalışmaların kapsamında otuz beş akademik çalışmaya ve on bir Kırgız çocuk edebiyatı ile ilgili yazılmış kitaba ulaşılmıştır. Kırgızistan'da çocuk edebiyatı odaklı yazılan akademik çalışmaların içerisinde yer alan lisansüstü tezler incelendiğinde yazılan altı doktora tezi, bir yüksek lisans tezi bulunduğu ve makale çalışmalarının sayısının ise yirmi sekiz olduğu tespit edilmiştir.

1950-1952 yılları arasında yazılan makalelerin içeriği çocuk edebiyatının geliştirilmesi üzerine yazılan makalelerdir. Ayrıca çocuklar için iyi ve doğru kitapların yazılması üzerine önerilerde bulunulmuştur. Diğer makalelerin içeriğinde ise Kırgız çocuk edebiyatının geçmişten günümüze kadar olan değişimleri incelenmiştir. Bağımsızlık döneminden sonra yeni eserler yazan ve çocuk edebiyatına katkılarda bulunan yazarların arasında Sulayman Rısbaev ile ilgili makaleler de yazılmıştır.

Makalelerin dillere göre dağılımı incelendiğinde altı Rusça yazılmış makale ve yirmi iki de Kırgızca yazılmış makaleye rastlanmaktadır. Makalelerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde ise en çok 1950 yılında ve 2021 yılında yazıldığı tespit edilmiştir. Araştırmaların verilerine göre çocuk edebiyatı alanında yazılmış makalelerin yeterli sayıda olmadığı görülmektedir.

Kırgızistan'da çocuk edebiyatı alanında yapılmış lisansüstü çalışmalar incelendiğinde toplam altı tez çalışması ortaya çıkmıştır. Tez çalışmalarının beş tanesi doktora tezi ve bir tanesi de yüksek lisans tezidir. Tez çalışmalarının içeriklerine bakıldığında çocuk edebiyatı büyük oranda pedagojik açıdan araştırılmış ve incelenmiştir. Araştırma verilerine göre lisansüstü çalışmalarının oldukça az olduğu söylenebilir.

Çocuk edebiyatı alanında yazılmış kitapların içeriklerine bakıldığında genellikle Kırgız çocuk edebiyatının dönemleri üzerinde durulmuştur. Toplam on bir kitap bulunmaktadır. Araştırma verilerine göre Kırgız çocuk edebiyatı üzerine yazılmış kitapların sayısı az olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, son yıllarda yapılan makale ve tez çalışmalarında artış görülse de bu alanda yapılmış çalışmaların yeterli olduğu söylenemez. Yapılan çalışmalarda çocuk edebiyatının etkisi ve öneminden sıkça bahsedilse de çalışmaların sınırlı kalması üzücü bir durumdur. Kırgız çocuk edebiyatının geliştirilmesi adına daha fazla makale, tez ve kitapların yayımlanması gerekmektedir.

ETİK BEYAN

"Kırgızistan'da Çocuk Edebiyatı Üzerine Yapılmış Çalışmaların İçerik Analizi (1950-2022)" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

KAYNAKÇA

Abdraeva N. (2016). *Pedagogikalık Cogorku Okuu Caylarında "Baldar Adabiyatı" Disiplinasın Okutuunun Metodikası [Pedagojik Yükseköğretim Kurumlarında "Çocuk Edebiyatı" Disiplininin Öğretiminin Metodolojisi]* (Doktora Tezi). Calal-Abad Devlet Üniversitesi.

Abdraeva, N. E. (2016). Kırgız Baldar Adabiyatının Aydını. *İzvestiya VUZov Kırgızstana*, 7, 181-183.

Asanalieve, M. M. (2021). *Baldar Cazuuçularının Çigarmalarındagı Ruhaniy Tarbiya* (Çocuk Yazarlarının Eserlerindeki Manevi Eğitim) Vestnik Kırgızsko- Rocciyckova Clavyanskovo Universiteta. No:2 s.79-84

Alpaeva, Ç. J. ve Medemov, A. (2022). İzvestiya Natsionalnıy Akademii Nauk Kırgızskoy Respubliki, No:2 185-191.

Alapaeva, Ç. J. (2022). Kırgızskaya Detskaya Proza, Vışedşaya Za Poslednie Dvadtsat Let *[*(Son Yirmi Yılda Yayımlanan Kırgız Çocuk Nesri]. https://www.elibrary.ru/project_user_tools.asp (Erişim: 04.01.2023)

Bakirova, N. (2021). *Baldar adabiyatının kalıptanusuu*. *İzvestiya VUZov Kırgızstana*, cilt 2. sayı 4 . S. 737-743

Cumabaeva, K. (2016). *S. Rısbaevdin baldar adabiyatına cana uluttuk pedagogikaga koşkon salımı [S. Rısbaev'in çocuk edebiyatına ve ulusal pedagojiye katkısı]* (Yüksek Lisans Tezi). Calal- Abad Devlet Üniversitesi

İnalöz

Caanbaeva, K. B. (2021). *'Kırgız Baldar Adabiyatının Bügünkü Kündögü Ordu'* (Kırgız Çocuk Edebiyatının Günümüzdeki Yeri) Vestnik Oşskovo gasudarstvennovo pedagogiçeskovo universiteta. No:2, s.62-66

İşenov, S., Smolyanskiy, İ. ve Timina, A. A. (1969). *Kırgız Baldar Adabiyatı- 1926-1966.* Frunze: Mektep Basması.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Keneşbekova, A. A. (2015). Kırgız-Türk baldar adabiyatının köygöylüü maselelerine carecep [Kırgız-Türk çocuk edebiyatının sorunlarını inceleme]. *Vestnik İssık- Kulckovo Universiteta, 40,* 80

Keneşbekova, A. A. (2018). Azırkı Baldar Prozası-Baldar Cazuuçusu S. Rısbaevdin Comok-Povestterinin Misalında. Vestnik Kırgızskogo Natsionalnogo Agrarnogo Universiteta İm. *Kİ Skryabina, 1,* 57-61.

Kultaeva, Ü. B. (2012). *Azırkı baldar poeziyası.* Bişkek.

Maatazimova, G. (2021). *Baştalgıç Klasstarda Baldar Cazuuçularının Çıkarmaların Etnopedagogikalık Negizde Üyrötüünün Metodikası (3-4 Klass)* [Çocuk yazarlarının eserlerini ilkokullarda etno-pedagojik temelde öğretme yöntemi] (Doktora Tezi). Calal- Abad Devlet Üniversitesi.

Maatazimova, G. E (2019). Baştalgıç Klasstarda Baldar Adabiyatın Okutuunun Zarıldıgı. *İzvestiya Vuzov Kırgızstana, 4,* 68-71

Maatazimova, G. E. (2019). Kırgız Baldar Adabiyatın Baştalgıç Klasstarda Okup-Üyrönüü Köygöyünün İzildenişinin Tarıhı. *İzvestiya Vuzov Kırgızstana, 3,* 65-68.

Maatazimova, G. E. (2019). Vosstanovlenie Kırgızskoy Detskoy Literaturı. *Problemı Pedagogi, 41,* 47-50.

Madumarova, M. K. (2016). Prosvetitelskaya doljnost S. Rısbaeva İ Ego Vklad V Detsku Literaturu. *İzvestiya Kırgızstana, 10,* 29-30.

Minbaeva, K. (2016). *Azırkı Kırgız Baldar Akındarının Çıgarmalarındagı Pedagogikalık İdeyalar Cana Alardı Okup-Ürönüü Coldoru [Çağdaş Kırgız çocuk şairlerinin eserlerindeki pedagojik fikirler ve onları öğrenme yolları]* (Doktora Tezi). Oş Devlet Üniversitesi.

Minbaeva, K. B. (2021). Kırgız Baldar Adabiyatın Okutuunun Didaktikalık Negizderi. *İzvestiya Vuzov Kırgızstana, 7,* 181-183.

Muratov, M. ve İsakov K. (2012). *Kırgız Baldar Adabiyatı.* Bişkek.

Nacimidinova A. (2021). *Cocdordun Pedagogikalık Fakultetterinde Baldar Folkloru Arkıluu Studentterdin Etnopedagogikalık Kompenettüülüktörün Kalıptandıruunun İlimiy-Metodikalık Negizderi [Yüksekokul Pedagoji Fakültelerinde Çocuk Folkloru Aracılığıyla Etno-Pedagojik Yeterliliklerin Oluşumunun Bilimsel Metodik Temelleri]* (Doktora Tezi). Batken Devlet Üniversitesi.

Naymanbaev, M. J. (2013). S. Rısbaev-Kırgız Baldar Adabiyatının Anderseni. *Vestnik Jalal-Abadskogo Gosudarstvennogo Universiteta, 1,* 66-68.

Otorbaev, B. K. (2007). Baldar Adabiyatı, Eldik Cöö Comoktor, Alardın Tarbiyalık Maanisi, İdeyalık Mazmunu, Körkömdük Özgöçölüktörü. El Agartuu jurnalı, 5-6, s.2-10

Rısbaev, S. (1998). *Kırgız Baldar Adabiyatı: Problemalar, Portretter Cana Okup-Üyrönüü Maseleler.* Bişkek.

Sagınbaeva, R. T. (2015). Baldar Adabiyatının Tarbiyalık Maanisi ve Anı Paydaluu Usulları (Çocuk Edebiyatının Eğitimsel Önemi ve Kullanım Yöntemleri). *Vestnik İssık-Kulskovo Universiteta, 3,* 371

Sakieva, C. C. ve Asanalieva, M. M. (2021). Sakieva ve Asanalieva (2021) "*Ruhaniy Tarbiya Berüüdö Baldar Adabiyatının Uçurdagı Abalı Cana Keleçegi*" (Manevi Eğitimde Çocuk Edebiyatının Güncel Durumu ve Geleceği), Vestnik Oşskovo gasudarstvennovo universiteta, No: 4, 490-495

Sattarova, A. T. ve Cumabaeva, G. S. (2021). Vestnik Oşskovo gasudarstvennovo universiteta, 4, 502-509

Sattarova, A. (2014). Baldar Irlarının Bölünüştörü. *İnnovatsionnıe Tehnologii Obuçeniya, 3,* 14-16.

Sattarova, A. (2019). *Baldar Irların Mektepte Okutuunun Tehnologiyalık Negizderi [*Çocuk Şiirlerinin İlkokullarda Okutmanın Teknolojik Esasları] (Doktora Tezi). Oş Teknoloji Üniversitesi.

Sattarova, A. T. (2017). Baldar Adabiyatının Spetsifikası Cana İzildenişi. *İzvestiya VUZov Kırgızstana,* 6, 180-182.

Sokurova, J. K. (2020). T.Samudinovanın Baldar Irlarının Janrdık Özgöçölüktörü" (T. Samudinov'un Çocuk Şiirlerinin Tür Özellikleri) okutuunun innovatsiyalık tehnologyalaru, No:3 s. 11-16

Sulaymanaov, M. (1992). *Kırgız Baldar Adabiyatının Tarıhı.* Oş.

Sulaymanov, M. (1977). *Baldar Angemeleri Cönündö.* Mektep Basması, Frunze

Sulaymanov, M. (1980). *Azırkı Kırgız Baldar Prozası.* Mektep Basması, Frunze

Seyidoğlu, H. (2016). Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı. Güzem Can Yayınları

Toktobaeva, P. (1953). *Baldar Adabiyatının Kıskaça Tizmesi.* Frunze.

Tülögabılov, M. (1963). *Kırgız Baldar Adabiyatı,* Frunze: Kırgız CCCR İlimder Akademiyası Basımevi.

Tülögabılov, M. (1991). *Kırgız Baldar Adabiyatının Tarıhı.* Bişkek.

Coldoşbaev, A. ve Payazova, A. (2018). *Baldar Adabiyatı Cana Körköm Okuu.* Calal -Abad.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENTED ABSTRACT

The origin of Kyrgyz children's literature goes back to the Soviet period of 1920-1930. Later, from 1940-1960, it formed and began to develop, especially from 1970-1980. It is thought that a formation period of Kyrgyz children's literature began with narrating the Manas Epic, which was introduced to the world from oral literature, i.e., a literary treasure. Conferences and meetings were held for the development of Kyrgyz children's literature. At these conferences, authors noted that there was a need for good books for children. That's because during that period, children's literature writers had not yet published many works, and it was believed that some writers did not have a full understanding of the peculiarities of children's literature. During World War II, the writers of Kyrgyz children's literature in their books for children explicitly described the friendship of the people during the war and defense. However, the authors point out that Kyrgyz children's literature, originated in the 1920s and 1930s, did not develop significantly due to the influence of the war period. No drama plays for adults or children were written during this period. Also a worth noting fact is the scarcity of works such as poetry, short stories, and novels. It is also to be noted that as a result of the bloody and brutal war, no young and talented new writers of children's literature emerged during that period. In the 1930s, there was a significant influence of translated literature on the development of Kyrgyz children's literature. In 1952, research was conducted on the development of children's literature. Although postwar writers and poets were influenced by events, they clearly portrayed their state of affairs in their works. After independence, authors boosted the development of children's literature, creating both quality works and works that educated children through examples of contemporary children's literature.

With the development of Kyrgyz children's literature, the number of works for children and academic studies has increased. The research was limited to the years 1950-2022. This research was conducted to identify research works on Kyrgyz children's literature, continue past reviews, and create a source for new research on children's literature. In order to read the scholarly articles written in the pages of literature, the following magazines were used: *"Alıkul Osmonov Horse Kirghiz Uluttuk Kitepkanası"* (Kyrgyz National Library) and *"K. Bayalinov Atindegi Respublikalik Baldar Cana Kashtar Kitepkanası"* (K. Bayalinov National Library for Children and Youth), and *"Bishkek- Vestnik"*, *"Issyk-Köl Vestnik" "Osh Vestnik"*, *"Calal-Abad Vestnik"*, *"El Agartuu"*. Data analyses and descriptive analyses of articles, dissertations, and books obtained through the text analysis method of research were conducted. Some studies on children's literature in Kyrgyzstan were written in Russian and Kyrgyz-Turkish languages. The obtained results were translated into Turkish and analyzed. Dissertations were classified by year, university, and institution. The content of these studies conducted in Kyrgyzstan on ethical values was interpreted using document analysis method. In addition, the frequency numbers by year, language and content of the data collected within the purpose of the study were shown in diagrams and interpreted by creating classification tables. The research provided information about the formation and development of Kyrgyz children's literature, as well as comments on the content of articles, theses and books in accordance with the subsequent research. Thirty-five scholarly studies and eleven books written on Kyrgyz children's literature were reviewed as part of the research conducted on Kyrgyz children's literature. In analyzing postgraduate dissertations included in research studies on Kyrgyz children's literature, it was revealed that there were six doctoral dissertations, one master's thesis, and twenty-eight articles. As a result of the distribution of articles on Kyrgyz children's literature in terms of languages, we can say that twenty-two articles were written in Kyrgyz language and six articles were written in Russian. It was concluded that most of the articles about the literature were written in the Kyrgyz language.

It was revealed that the number of articles written on children's literature in 1950-2022 in Kyrgyzstan was highest in 2021 (six) and lowest in 1951-1960-2007-2013-2013-2017-2018-2020 (one). While most articles written in 1950 focused on the development of children's literature, conferences were organized focused on the idea of how to write good books for children, what books would be beneficial to children's education, and author participation in conferences became mandatory. Doctoral and master's research on children's literature was conducted mainly at Pedagogical Institutes. Five doctoral dissertations and one master's thesis were written. As a result of the research conducted, it was found that there was very little postgraduate research in the country. The content of some books written with a focus on children's literature in Kyrgyzstan is somewhat similar. In addition, eleven books were written in total. As it is seen, the number of books in the field of children's literature is quite low. There are five books similar in terms of periods of Kyrgyz children's literature, two books similar in terms of children's stories and authors, and four books not similar in terms of content.

In summary, although there has been an increase in the number of articles and dissertations in recent years, it is not possible to say that there is enough research in this area. Although the impact and importance of children's literature is often mentioned in studies, there is still limited research. More articles, dissertations, and books need to be written to develop Kyrgyz children's literature. The importance of Kyrgyz children's literature should be conveyed to children and families should show support in the creation of new literary works and teaching them to children.

Journal of Turkic Civilization Studies
ISSN: 1694-5409
2022
Cilt / Volume: 3 Sayı / No: 1
TUAUM
ТҮРК ЦИВИЛИЗАЦИЯСЫН ИЗИЛДӨӨ БОРБОРУ
TÜRK UYGARLIĞI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

Research Paper / Araştırma Makalesi

Türkiye'deki Nogay Türkleri ve Kültürleri Üzerine Bir İnceleme

Nurefşan ÇETİNTAŞ[1]

Öz

Nogaylar günümüzde farklı coğrafyalarda varlığını devam ettiren Kıpçak Türkleridir. Nogay adı ilk Altın Orda Devleti'nde karşımıza çıkıp daha sonrasında bir boy adı olarak varlığını günümüze kadar getirmiştir. Nogayların tarihine dair bilgileri mensubu oldukları ya da savaş, yağma, ticaret ve benzeri durumlar ile temasta bulundukları devletlerin tarihinden öğrenmekteyiz. Bilgilerin dolaylı olarak elde edilmesinin başlıca nedeni ise Nogayların bozkır tarzı göçer hayat yaşamış olmalarıdır. Elde edilen bu bilgiler doğrultusunda Deşt-i Kıpçak bölgesinde bozkır tipi göçer hayat yaşadıkları ve siyasi olaylar neticesinde dağıldıkları, bir kısmının da Türkiye'ye göç ettiği bilinmektedir. Bu makalede ise Türkiye'ye göç eden ve burada uzun yıllardır yaşayan Nogay Türklerinin tarihine ve kültürlerine yer verilmiştir. Kültürleri hakkındaki bilgiler ise Eskişehir-Ankara illerindeki Nogay Türkleri ile yapılan sözlü tarih araştırmasıyla tespit edilip, bir bütün şeklinde ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nogay, Nogay Türkleri, Tatar, Göç, Kültür

A Research on Nogai Turks and Their Cultures in Turkey

Abstract

The Nogai people, who are Kipchak Turks, are still present in various parts of the world today. The name "Nogai" initially emerged during the Golden Horde era and has since been used as a clan name. Due to their nomadic lifestyle in the steppe regions, learning about the history of the Nogai people requires examining the histories of the states they interacted with, including warfare, plunder, trade, and other similar circumstances. It is known that the Nogai people lived a steppe-type nomadic life in the Deşt-i Kipçak region before dispersing following significant political events, with some groups eventually migrating to Turkey. In this article, we explore the history and culture of the Nogai Turks who migrated to Turkey and lived there for many years. By conducting oral history research with the Nogai Turks in the provinces of Eskişehir and Ankara, we aim to provide a comprehensive overview of their culture.

Key Words: Nogai, Nogai Turks, Tatar, Migration, Culture

Atıf İçin / Please Cite As:

Çetintaş, N. (2022). Türkiye'deki Nogay Türkleri ve kültürleri üzerine bir inceleme. *Journal of Turkic Civilization Studies, 3*(1), 31-41.

Geliş Tarihi / Received Date: 10.03.2022 **Kabul Tarihi / Accepted Date:** 23.04.2022

[1] Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans. nurefsan.cetintas@hbv.edu.tr

GİRİŞ

Nogay adının kelime anlamı "köpek" olarak Moğolca'da karşımıza çıkar. Ancak bu anlam İslamiyet öncesi bozkır toplumunda hakaret anlamı barındırmamaktadır. Kurda olan bakış açısı ile benzer bir algının olduğu ve kişi adı olarak kullanıldığı görülmektedir. M. Alpargu Nogayların totemi olarak köpekle bağlantısı üzerinden ilerlerken[2] D. Ergönenç Akbaba ise köpek anlamı yerine "kurt" olması gerektiğini belirtmiştir.[3] Farklı yaklaşımlar olsa da burada kelime anlamından çok boy adı seçiminde asıl verilmek istenen "mananın" önemli olduğunu düşünmek mümkündür.

Nogay adının kelime anlamı kadar bir boy adı olarak nereden geldiği de tartışmalı konulardandır. Nogay'ın Cengiz Han'ın büyük torunu, Berke Han'ın yeğeni olduğu yönündeki yaklaşımların yanında Altın Orda devletinin ileri gelen komutanlarından olduğu ve "kutsal soy" algısından dolayı başa geçmeyen başarılı bir tümen beyi, başkomutan olarak da tanımlanmaktadır.[4] Böylece Cuci neslinden gelen Nogay'ın askerî başarısı yüksek bir kişi olduğu ve Altın Orda Devletinin iç karışıklık yaşadığı bir dönemde siyasi alanda da başarı sağlayıp devlet içinde nüfuzunu arttırıp, babası han olmadığından kendisinin de "emir" unvanını kullandığı bilinmektedir. 1299'daki ölümünün ardından ona tabi olan il ve boylar, Aşağı İdil-Yayık ve Cim Nehirlerindeki Mangıtlar, onun adıyla anılmaya başlanmıştır.[5] Bozkır boy sisteminde güçlü olanın hâkimiyeti elinde bulundurması gereğince zaman içinde Nogay adının üst boy adı hâline geldiği anlaşılmaktadır. Bu durum aynı zamanda Nogayların farklı kaynaklarda Mangıt ya da başka adlarla zikredilmesini de açıklamaktadır.

Nogayların Tatar adıyla anılması da üzerinde durulması gereken bir konudur. Tatar adı genel bir ad olmakla birlikte Tatarların kendi içinde Kırım Tatarı, Kazan Tatarı, Nogay Tatarı vb. şekilde ayrılması etnik kökleri açısından farklı olduğunu göstermemektedir. Moğol hâkimiyetine giren birçok topluluğu birbirinden ayırmak için kullanılan bu ön terimler, bulundukları ya da yaşadıkları bölgeye göre alınmış siyasi isimlerdir. Yani Moğol hâkimiyeti sonrasında meydana gelen karışıklıklar ya da karışma sonucunda Tatar ismi Orhun kitabelerinde geçen anlamdan farklı bir anlam kazanmış, oradaki anlamını açıkta bırakmıştır.[6]

Bugünkü Tatar adı Avrupa ve Rusların Deşt-i Kıpçak Türkleri için kullandığı bir tabirdir. Moğollar batıya doğru ilerledikçe hoşlanmasalar da, Tatar adıyla anılmaya başlanmıştır. Moğol Hanlarının Deşt-i Kıpçak üzerinde hâkimiyet kurmasının ardından tabiiyet altındaki halklara, hanlardan dolayı Tatar adı verilmiş ve halk da Tatar adıyla anılmaya başlanmıştır. Zamanla bölgedeki Moğollar Türkleşmiş ve halkın adı Tatar olarak kalmıştır.[7] Nitekim Tatar adının "barbar, vahşi" anlamıyla özleştiği bilinmekle beraber Moğol devletinin Tatar adıyla anılması Avrupa'da "Tartaros" (cehennem) tabirini çağrıştırmıştır. Moğol ilerlemesi ile birlikte yayılan söylentiler de Tatar adının "cehennem yaratıkları" olarak algılanmasına neden olmuştur. Tatar adının anlamı Rus Devleti'nin genişlemesiyle; Türk kökenli, Türk dillerini konuşan ve Müslüman olan topluluklar için etnik bir kimlik hâlini almıştır.[8] Tatar adının daha sonraları Kazan-Kırım-Nogay vd. topluluklar için kullanımı Türklük çatısı altında bakıldığında parçalı bir kimlik algısına yol açma ihtimali söz konusudur. Bunun önüne geçmek içinse Tatar adının yerine, Türk anlamına dikkat çekerek, Türk adının kullanılmasının daha yerinde olacağı söylenebilir.

---

[2] Derya Derin Paşaoğlu, "Nogaylar, Nogay Göçleri ve Türkiye'deki İskânları", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2009, ss. 7.
[3] Dilek Ergönenç Akbaba, "Nogay Adı ve Nogayların Kökeni Üzerine", *TDD*, 2013, ss. 240.
[4] D. D. Paşaoğlu, "Nogaylar, Nogay …" ss. 7-8.
[5] A. Nimet Kurat, *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavim ve Devletleri*, Ankara, TTK, 1972, ss. 129.
[6] Z. Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun, İstanbul, 1981, ss. 65-66.
[7] Alper Alp, *Kazan Tatarları Arasında Milliyetçilik Akımı*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011, ss.100.
[8] Liaisan Şahin, "Kazan Tatarlarının Etnik Kökeni Meselesi: Sovyet Tarih Yazıcılığının Etkilerine Dair Bir Değerlendirme", *Sovyet Tarih Yazımı ve Kazakistan Tarihinin Meseleleri*, İstanbul, 2016, ss. 191.

Nogay Türklerinin Tarihi

Kıpçak koluna bağlı Nogay Türkleri Karadeniz'in kuzey kısımlarında, Deşt-i Kıpçak olarak bilinen coğrafyada karşımıza çıkmaktadır.[9] Nogayları; farklı boyların bir araya getirdiği Kıpçak Türklerinin ve Kıpçaklaşmış unsurların oluşturduğu bilinmektedir. Nogayların etnik olarak Özbek, Kazak ve Başkurtlarla boy ilişiği vardır ve aynı kökten gelmektedir. Böylece Nogaylar, Deşt-i Kıpçak sahasında rahatlıkla gezebilmiş ve o coğrafyaya yayılmıştır, bölgede kurulan devletlerin temeli olan halkı oluşturmuştur.[10]

Altın Orda Devleti'nde ve onun bakiyesi devletlerde Nogaylar önemli bir boy olarak karşımıza çıkmaktadır. Altın Orda içerisinde ve onun bakiyesi hanlıkların hâkimiyet sahalarında varlıklarını sürdürmüşlerdir. Deşt-i Kıpçak sahasında, Yayık ve İdil Nehri civarlarında atlı-göçebe hayatı yaşamışlar, tarımla neredeyse hiç uğraşmamışlardır. Genellikle at eti, süt ve süt ürünleriyle beslenmişlerdir. Boy-oba anlayışını devam ettirmişlerdir.[11] Yayık ve Cim Nehirleri arasındaki sahadan Sırderya'ya kadar uzanan bozkır sahasında yaşayan Nogay Türkleri, Altın Orda Devleti'nin sol kolunu oluşturmuşlardır. Nogayların devlet içinde ileri gelen yedi boyuna "Yedisan" adı verilmiştir. Yedisan boylarından dördü Kırım tarafına göç etmiş ve Kırım Hanlığı'nın zeminini meydana getirmiştir. Diğer üçü aynı coğrafi saha içerisinde kurulan hanlıklarla tabi şekilde yaşamışlardır. O coğrafyanın halk unsuru olmaya devam etmişlerdir.[12]

Kırım Hanlığı'nı oluşturan boylardan geriye İdil'in doğusunda kalan Nogay boyları, kendi arasında ikiye ayrılmıştır. Bu ayrımın nedeni izledikleri Rus politikasından kaynaklanmaktadır. Bir grup Nogay beyi Ruslarla iyi geçinmenin yararlarına olacağını düşünürken diğer grup ise tam zıddını düşünmektedir. İzlenilen Rus yanlısı politikanın neticesinde Rus etkisi bölgede hissedilir hâle gelmiş ve Rus karşıtı boylara baskı artmıştır. 1577-78'de İdil boyu ve Yayık Nehri arasında yaşanan kuraklık ve açlık buradaki Nogayları kötü yönde etkilemiştir. Bu kıtlığın da tesiriyle Rus karşıtı olan Nogay boyları, Kırım'a göç etmişlerdir. Kuban boyu ve Azak çevresine bu boylar, Devlet Gerey tarafından yerleştirilmiştir. Böylece Kırım tarafına göçenler Kiçi Nogay adını alırken sayıca çok olan İdil boyundakiler de Uluğ Nogay adını almıştır. Kiçi Nogay adını alan bu boylar Kırım Hanlığı içinde bozkır sahasında, hanlığın yıkılışına kadar varlığını devam ettirmiştir.[13]

Kazan Hanlığı'nın Ruslar tarafından işgali sonrasında Rus ilerleyişi hızlanmış ve Nogaylar gibi bölgedeki diğer unsurları da yerlerinden etmiştir. 1603 yılında Rus Çarlığı'nın içinde bulunduğu karışıklık durumundan faydalanmak isteyen Nogay mirzaları 1605 sonrasında Rus kalelerine saldırmış ve bazı beyler bağımsızlık ilanında bulunmuştur. Ancak Osmanlı ve Kırım Hanlığı'ndan beklenen desteğin gelmemesi ve Kalmuk hareketleri ile Nogay gücü ortadan kalkmıştır. Böylece Nogaylar tekrar İdil'in iki tarafına bölünmüş, Kuban ve Kırım taraflarına göç etmişlerdir.[14]

18. yüzyıla gelindiğinde Yedisan, Camboyluk, Bucak ve Kuban Nogayları Kırım Hanlığı'na tabidir ve bu dönemde Osmanlı-Rusya arasındaki problem, Nogaylar üzerinden Kırım Hanlığı'na bağlı olarak ilerlemiştir. [15] Nogayların Rus hâkimiyetinde olan eski yurtlarına dönmek şartıyla Rus himayesi altına girmek istemesi, Nogay beylerinin Kırım Hanlığı ile Osmanlı'dan kopup Çarlık tarafına geçmesi ile sonuçlanmıştır. Ruslar tarafından vaat edilen sahaya yerleşseler de 1771 yılında Rus generalin Nogaylardan şüphe duymasının ardından katledilmişlerdir.[16]

1771 yılında Nogaylara yapılan kıyımdan sonra sağ kalanlar Kuban ve Kama boyuna gitmiş ve bir kısmı da Osmanlı topraklarına göç etmiştir. Tuna boyunda olan Nogayların ise büyük çoğunluğunun Eskişehir ve çevresine yerleştiği bilinmektedir.[17] Öte yandan ilk büyük göç ise 1853-

[9] Dilek Ergönenç Akbaba, "Nogay Türkleri ve Nogay Türkçesi Üzerine", *ÇÜTAM*, Adana, 2018, S.1, ss. 17.
[10] Mehmet Alpargu, "Nogaylar", *TDVİA*, İstanbul, 2007, C. 33. ss. 202.
[11] A. Nimet Kurat, *a.g.e.*, ss. 281-285.
[12] Derya Derin Paşaoğlu, "Nogayların Hanlık veya Ulus Olma Sorunsalı", *TAD*, Ankara, 2016, C.35, S.60, ss. 281.
[13] A.N. Kurat, *a.g.e.*, s. 282.
[14] A.N. Kurat, a.g.e., ss. 285.
[15] M. Alpargu, a.g.m. ss. 203.
[16] A.N. Kurat, *a.g.e.*, ss. 286-287.
[17] A.N. Kurat, *a.g.e.*, ss. 289.

1856 yıllarındaki Kırım savaşından sonradır. Kafkaslarda Ruslara karşı direnişin öncüsü olan Şeyh Şamil'in[18] 1859 yılında teslim olması, direnişi kırmış ve 16 bin kadar Nogay göç etmek zorunda kalmıştır.[19] Böylece 19. yüzyılda Kafkasya'da iyice güçlü hâle gelen Rus Çarlığı, Nogayları denetimin zor olması, verimli arazilerin ele geçirilmesi Rus hâkimiyetinin sağlamlaştırılması gibi nedenlerden dolayı göçe teşvik etmiştir. Kuban ve Stavropol bölgesindeki Nogaylar Osmanlı topraklarına, Anadolu'ya, göç etmeye başlamıştır. Bu göçler Çukurova, Ankara, Konya, Kırşehir ve Sivas gibi bölgelere kitleler hâlinde başlayıp ufak ufak devam etmiştir.[20]

Göç etmek zorunda kalan Nogaylar kış yüzünden çeşitli zorluklar çekmişlerdir. Bu durumu engellemek için Rusya ile anlaşıp tedbir alınmak istense de istenilen tedbirler alınamamış Ardahan, Kars taraflarına göçlerin önüne geçilememiştir. Göç devam ederken göç için kıyılarda gemi bekleyenlerden ise o seneki hava şartlarının kötü olması ve hastalıktan dolayı birçok kişi hayatını kaybetmiştir. Bu durum göçün ne kadar zaruri olduğunun göstergesidir.[21] Nogaylar Osmanlı topraklarına gelmek için yola çıkmış geçici süre Kırım'a yerleşmişlerdir. Kışı geçirdikten sonra Kırım'dan ayrılan Nogaylar Dobruca'ya göç etmiştir. Kırım'da yaşamaya devam eden Kırım Türkleri de durumdan etkilenerek bu göç dalgasına katılmıştır. [22]

Kırım'ın Rus işgali sonrasında başlayan göçlerde Osmanlı topraklarına ilk yerleşme Karadeniz'in batısı, bugünkü Romanya sınırları içerisine olmuştur. Göçlerde Nogayların çoğunluğu belli başlı kasabalarda (Kara Murat, Bülbüller, Düğüncü) yaşamış diğer kısım ise, ağırlıklı nüfusu Kırım Tatarlarının oluşturduğu, Mecidiye kasabasında yaşamıştır. 1784-1850 yılları arasındaki göçlerde, Dobruca'ya ilk gelen Türkler (Kırımlı) Babadağ ve Köstence bölgelerine yerleştirilmişlerdir. Kırım Savaşı'ndan sonra gelenler (Nogay ve Kırım Türkleri) ise Mecidiye kasabasını kurmuşlardır. Mecidiye kasabası Dobruca'da muhacirler için özel olarak kurulmuştur. Buraya Kırım ve Nogay Türkleri yerleşmiştir. Kırım Savaşı'nın ardından ilk göç dalgası ile bölgeye yerleşenler 93 Harbi'ne kadar (1877-1878) burada yaşamışlardır. [23]

Osmanlı Devleti'nin 93 Harbi'ni kaybetmesi üzerine Balkanlardaki Türklerin çoğunluğu bugünkü Türkiye sınırlarına göç etmiştir. Osmanlı Devleti, hâkimiyetini devam ettirmek için Rumeli topraklarına iskânı düşünse de bu konuda da başarılı olamamıştır. Bağımsızlık almak isteyen Balkan devletleri ise bölgeyi Türklerden temizleme çabasına girmişlerdir. Neticede gücünü kaybeden Osmanlı Devleti bu çaba karşısında yetersiz kalmış ve Türkler (Nogaylar, Kırımlılar vd.) bugünkü Türkiye sınırlarına göç etmeye başlamıştır.[24]

I. Dünya Savaşı sonrasında Romanya, topraklarını genişletme fırsatını bulmuş ve yeni toprak hâkimiyetini Osmanlı'nın Balkanlar'daki toprakları üzerinde sağlamıştır. Hâkimiyet altına aldığı topraklarda millî bir devlet inşa etmek istemiş ve demografik uygulamalara başlamıştır. Hâkimiyeti altına aldığı Dobruca bölgesindeki Türk nüfusunu eritmek için bölgeye Romen vatandaşların yerleşimini yapmıştır. Akabinde 1924 yılında "Toprak Kanunu" çıkartarak Dobruca'daki Türklerin sahip oldukları toprakların 1/3'ünü yeni yerleşen Romenlere verme zorunluluğu getirmiştir.[25] Bu kanun ve yaptırımlar bölgede geçimini çiftçilikle sağlayan Türk nüfus için ciddi ekonomik bunalım ve geçim sıkıntısını beraberinde getirmiştir. Geçimini sağlamakta zorlanan Türkler, anavatana göç

---

[18] *"1797-1871 yılları arasında yaşayan Şeyh Şamil, XIX. yüzyıl ilk yarısında Rusya'nın Kafkasları işgal ve istila hareketine karşı yaklaşık 30 yıl mücadele etmiş bir kişidir. Bunun sonucunda "Rus işgaline karşı direnişiyle tanınan Dağıstanlı lider ve mücahit" olarak bilinmektedir"*. Mehmet Demiryürek, *Şeyh Şamil ve Kafkasya*, Edt. Mehmet Ali Bozkuş, Hakan Yazar, Kitabevi, İstanbul, 2017, ss. 27.

[19] Derya Derin Paşaoğlu,"28957 No'lu İrade-İ Dahiliye'ye Göre Nogay Muhacirleri üzerine Değerlendirme", *Kültür Evreni*, Ankara, 2011, s. 34.

[20] M. Alpargu, a.g.m., ss. 203

[21] Mehmet Demirtaş "Osmanlıya Gelen Kırım ve Kafkasya Göçmenlerinin Sorunları", *Bilig*, Ankara, 2011, S. 57, ss. 20.

[22] D. Derin Paşaoğlu, 28957 No'lu…, ss. 34.

[23] D. Derin Paşaoğlu, Nogaylar, Nogay…, ss. 325-326.

[24] Nedim İpek, "1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı", *Türkler*, Ankara, 2002, C.13, ss. 20.

[25] Hikmet Öksüz, "İkili İlişkiler Çerçevesinde Balkan Ülkelerinden Türkiye'ye Göçler ve Göç Sonrası İskân Meselesi (1923-1938)", *Atatürk Dergisi*, C. 3, S. 1, 2000, ss. 180.

etmekten başka çare bulamamışlardır. Böylelikle Anadolu üzerine Balkanlardan ikinci Nogay göçü gerçekleşmiş ve tekrar iskânları sağlanmıştır.

Tüm bu göçler mümkün olduğunca kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Göç edenlerin genellikle geldikleri bölgeler, yerleştirildikleri yerler, kendilerine verilen yevmiyeler, mensup oldukları kabile ve akrabaları kayıt altına alınmıştır. Kayıtlarda aile yapılarına değinilmiştir. Buna göre çekirdek aile yapısı hâkim olmakla birlikte ailelerdeki birey sayısının 3-4 kişi olduğu görülmektedir.[26]

Anlaşıldığı üzere Nogayların bir kısmı Rus hâkimiyeti ile daralan bozkır sahasında ekonomik zorluklar yaşadıkları için eski Türklerin de yaptığı gibi göç etmeyi tercih etmiştir. Diğer Nogaylar ise bulundukları coğrafyada kalarak Rus hâkimiyetine girse de tekrar özgürlüklerine ve kendi topraklarında istedikleri gibi tasarruf edebilecekleri günler için varlık mücadelesine girmişlerdir. Osmanlı topraklarına göç eden Nogaylar bulundukları bölgelerde milli mücadeleye girerken diğer Nogay halklarının da "Rusya Türkleri Millî Mücadelesi" içinde yerini aldığını söylemek mümkündür.

Nitekim 1922'de Nogayların Kafkasya'da toplu olarak bulunduğu bölge SSCB sınırlarına dâhil edilmiştir. Bu dönemde Nogaylar ilk kurultayını gerçekleştirmiştir. Kurultayda Dağıstan bölgesinde yaşamayı tercih eden Nogaylara kısmi özerklik verileceği söylenmiş ancak bu gerçekleşmemiştir. Nogaylar için oluşturulan bölgeye Kizlar, Şelkov, Açikulak, Kayasulin'deki Nogaylar da dâhil edilmiştir. Daha sonraki süreçte Nogay Türkçesi üzerinde gelişmeler yaşansa da 1936'da Nogay lehçesi resmî dil olmaktan çıkarılmıştır. 1957 yılına gelindiğinde ise Nogay okulları ve gazeteleri kapatılmış sonradan gazeteye izin verilmiştir. Sovyetlerin dağılma sürecine gelindiğinde Nogaylar haklarını korumak adına 1989'da Nogay Halklarının Birlik Derneği Rusya Federasyonu içinde kurulmuştur.[27] 1989-1990 yıllarında Nogaylar yaptıkları kurultayda, kendileri ve Terek Kazaklarının bir federe statüsü alması kararlaştırılmış ancak Rus hükûmeti tarafından kabul edilmemiştir. 2012'de Terekli-Mektep'te yapılan bir diğer kurultayda Dağıstan, Çeçenistan ve Stavropol'daki Nogayları içine alan millî bir özerklik verilmesi talebi mektup olarak V. Putin'e sunulmuştur. Fakat bu talep de daha öncekiler gibi cevapsız kalmıştır.[28] Böylece Nogayların günümüze kadar gelen kültürel ve siyasi sıkıntılarının yanı sıra var olma mücadelelerinin de devam ettiği görülmektedir.

Günümüzde ise Nogaylar varlıklarını farklı coğrafyalarda, farklı devlet sınırları içerisinde devam ettirmektedirler. Önce Kırım'a, oradan da Türkiye'ye göç edenlerin yanı sıra Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti, Dağıstan, Çeçenistan ve Astrahan gibi bölgelerde ve Romanya, Macaristan, Bulgaristan, Litvanya, Kazakistan ve Kırgızistan'da gruplar hâlinde yaşamaktadırlar.[29] Rusya sınırları içinde ise 2010 nüfus sayımınca yaklaşık 103 bin Nogay Türkü yaşamaktadır. Nogayların Romanya'dan Türkiye'ye göç eden kısmı ise ülke içerisinde de farklı yerlere yerleştirilmiştir. Gruplar hâlinde yerleşen Nogaylar, kültürel özelliklerini muhafaza etmeyi bilmiş, dillerini sentezleyerek de olsa yaşatmışlardır.[30]

Türkiye'deki Nogay Türklerinin Özellikleri ve Kültürleri

Nogay Türkleri Anadolu'ya yerleştikten sonra 100 yıl civarı kendi kültürlerini ve dillerini muhafaza etmişlerdir. Şehirleşmenin zamanla artması ile bu köyler de diğer köyler gibi şehirlere göç vermeye başlamıştır. Başta Eskişehir olmak üzere Ankara, İstanbul, İzmir gibi yerlere yerleşimler olmuştur. Kültürel miraslarını ve Kıpçak lehçesi olan dillerini korumak için gittikleri yerlerde dernekler kurmuşlardır.[31] Kurulan dernekler günümüzde aktif olup ananelerin yaşatılmasına önem göstermektedir. Kutlanan özel günler diğer köylere de duyurularak

[26] D. Derin Paşaoğlu, "28957 No'lu…", s. 35.
[27] M. Alpargu, a.g.m., ss.203.
[28] Ali Asker, "Nogay Halkı: Siyasal Bölünmüşlüğün Etnik Bütünlük Üzerindeki Tahribatı", *TDD*, 2013, ss.249,250.
[29] M. Alpargu, a.g.m., ss. 203.
[30] D. Ergönenç Akbaba, "Nogay Türkleri…", ss. 17.
[31] Erdoğan Boz, "Eskişehir İli Alpu İlçesi Aktepe (Rıfkiye Köyü) Nogay Ağzı", Uluslar Tatar Türkçesi Bilgi Şöleni, Eskişehir, 2010, ss. 127.

unutulmasının ve kaybolmasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Bu gibi faaliyetler ile günümüz Nogayları ve ataları hakkında bilgiye ulaşmak mümkündür.

Osmanlı Devleti'nin tutmuş olduğu göçmen kayıtlarında göçmenlerin fiziksel özelliklerine kadar yer verilmesi sayesinde Nogay Türkleri hakkında birçok bilgi elde edilmiştir. Kayıtlara göre büyük kısmı orta boylu şeklinde yazılmıştır. Kayıtlarda bahsi geçen Nogay Türklerinin diğer özelliklerine göre sakallarında "kara, kumral, sarı, az ve köse sakal" ifadeleri kullanılmıştır.[32] Kayıtlardaki bu özellikler günümüzde de hemen hemen devam etmektedir.

Nogay Türklerinde ayırt edici en belirgin özellik şüphesiz yüzleridir. "Bizim nüfus kaydımız yüzümüzde, cebimizde değil.[33]" sözü bunun en iyi anlatımıdır. Nogay Türklerinin yüz hatlarına bakıldığında yuvarlak ve geniş yüz, belirgin elmacık kemiği ve çekik ya da küçük göz yapısı görülmektedir. Bunun yanında seyrek kaş ve kirpik, küçük burun, ortalama 170-175 boy genel özellik olarak görülmektedir.[34] Türkiye'deki Nogay Türklerinin bu fiziksel özellikleri Orta Asya insanı tiplemesini karşılamaktadır. Anadolu'da yaşayan Türklere göre bu fiziksel özelliklerin muhafaza edilmesi Anadolu'ya sonradan gelmeleri ile bağlantılı olması muhtemeldir. Anadolu'da yaşayan Türklerin zaman içerisinde farklı topluluklarla temasta bulunması bu özelliklerin kaybolmasına ya da körelmesine neden olmuştur. Günümüzde Türkiye'deki Nogay Türklerine bakıldığında da bu tipteki kırılma ve ayırt edici olan bu özelliklerin yavaş yavaş kaybolduğu görülmektedir.

Nogayların bozkır tarzı göçer hayat biçimini uzun yıllar devam ettirmesi, Kırım Hanlığı'nda boy yaşantısının devam etmesi ve Kafkasya bölgesindeki Nogay Türklerinin Rusya içerisinde asimile olma endişeleri ile eski Türk geleneği de olan bozkır kültürünün mümkün olduğunca korunması ile kültürün devamlılığı sağlanmıştır. Anadolu'da yaşayan Türkler ile bu noktadaki ayrım kültürel bazı farkları beraberinde getirmiştir. Bu farklar; lehçe, yemek, düğün ve özel günler gibi kültürel alanlarda karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde Türkiye'de yaşayan Nogay Türkleri dillerini korumuşlarsa da yaşadıkları bölgede kullanılan dilden yani Türkiye Türkçeden etkilenmişlerdir. Zamanla dilde değişim yaşanmış Türkçe-Nogayca sentezi gerçekleştirilmiştir.[35] Dil Türkiye Türkçesinden etkilendiği için bazı değişimler olmuş ve yeni sessiz harfler kullanılmaya başlanmıştır. Bunlar "k-p-s-t-ğ" olup Türkiye'de kullanılan ses biçiminde kullanılmıştır.[36] Böylece günümüz Kıpçak lehçesinden bir hayli değişmiş yerel bir lehçe şeklini almıştır. Ancak bu değişim bölgelere göre farklı derecelerde olmuş, Nogay Türklerinin yoğun olduğu ilçelerde aynı oranda lehçede yerlileşme yaşanmadığı görülmüştür.

Türkiye'de yaşayan Nogay Türklerinin konuşmaları büyük ölçüde birbirine benzemektedir. Ancak şive farkı denilebilecek farklılıklar mevcuttur. Bu şive farklılıkları Kıpçak lehçesini bilen, anlayan ya da konuşan bir kişi için sorun oluşturmamış, rahatlıkla iletişim sağlandığı görülmüştür. Nogayların kullandığı dilde Kıpçak lehçesi uzun yıllar göçer yaşamış olmalarından dolayı daha çok korunmuştur. Bu durum Türkiye'deki yerliler ile olan iletişime engel olmadığı gözlemlenmiştir. Günümüzde ise Türkiye'deki Nogay Türklerinin aktif şekilde köyler ya da toplu etkinlikleri dışında kendi lehçelerini konuştukları söylemek mümkün değildir. Buna karşı lehçeleri sonraki nesillere sözlü edebiyat ürünü olan mani yani şınlama ile aktarılmaktadır.

Şınlama, bir tür mani ile atışma şekli olup, kafiyeli şekilde hazır cevap olma durumu olarak tanımlamak mümkündür. Nogay kültürünün önemli bir parçası olan şınlama sözlü edebiyat görevini görmektedir. Halkın yaşadığı aşk, sevgi, kınama, üzüntü, mutluluk, sitem gibi şeyleri

[32] Derya Derin Paşaoğlu, "19. Yüzyıl Nogay Muhacirlerine Ait Nüfus Defterleri", *History Studies*, Amasya, 2016, S.8, ss. 116.
[33] Kaynak Kişi 2, Erkek, 90 Yaş, İlk Okul Mezunu, Emekli Kasap, 21.08.2019, Eskişehir; Kaynak Kişi 12, Erkek, 68 Yaş, İlk Okul Mezunu, Şoför Emeklisi, 25.03.2023, Ankara.
[34] Kaynak Kişi 1, Kadın, 64 Yaş, İlk Okul Mezunu, Ev Hanımı, 21.08.2019, Eskişehir; Kaynak Kişi 4, Erkek, 55 Yaş, Üniversite Mezunu, Emekli Veteriner, 30.08.2019, Eskişehir; Kaynak Kişi 11, Erkek, 37 Yaş, Üniversite Mezunu, Mühendis, 27.03.2023, Ankara.
[35] D. Ergönenç Akbaba, "Nogay Türkleri…", ss. 23.
[36] E. Boz, a.g.m., ss. 135.

gelenekleriyle birlikte aktardıkları bir tür manidir. Yerine göre düğünlerde, toylarda, ya da günlük işlerde söylenmektedir.[37] Şınlamada günlük yaşantılara dair pek çok şeyi görmek mümkündür. Yaşantılarının her alanında, duygularının tercümesi ve yeri geldiğinde incitmeden uyarmanın, sitemin kafiyeli halidir.

Şınlamada kişileri günlük yaşamda etkileyen olaylar geçmektedir. Buna örnek olarak:

- "Vah koyum şeşmesi salkun suyun işmesi (*Ah köyümün çeşmesi salkım sudan içmesi)*

Okumak yazmak begaruv ah gurbetlik şekmesi"[38](*Okur-yazarlık pekiyi ah gurbet çekmesi)*

- "Torgay kuş cuva yasar töbege (*Serçe kuşu yuva yapar tepeye)*

Cavın cavgan balaların üstünge (*Yağmur yağan yavruların üstüne)*

Torgay kuş cılay da cılay" [39] *(Serçe kuşu ağlar da ağlar)*

Birbirini seven kız ve erkeğe örnek olarak:

- "Asıldım ayva tereğin incesine (*Ayva ağacından incesinden sallandım)*

Aşık oldum kızların gencesine"[40] (*Kızların en gencine aşık oldum)*

- "Kayda kaldın kıymaşım nelerge daldın (*Nerede kaldım sevdiğim nelere daldın)*

Kasigetsiz başımı kaygıga saldın"[41] (*Dertsiz başımı kaygılara bıraktın)*

Kızını gelin eden, oğlunu askere gönderen annelerin şınlaması olarak:

- "Keteceksin ketecek deryalar aşıp (*Gideceksin gidecek denizler geçip)*

Sen cılamay kim cılay cüregi taşıp"[42] (*Sen ağlama da kim ağlasın yüreği sığmayıp)*

- "Oy anaylar anaylar da ak sakallı babaylar (*Oy anneler de anneler ak sakallı babalar)*

Balalar asker ketgende ü aylanıp cılaylar"[43] (*Çocuklar askere gidince evde dolanarak ağlar)*

Ramazan gibi özel gün ve durumlarda çocukların şınına örnek olarak:

- "Tur tur tur abay (*Kalk, kalk, kalk abla)*

Kunurandu kiy abay (*Ayakkabını giy abla*)

Ul tapganın ul bolsun (*Oğlan doğurduğun oğlan olsun)*

O da bizge ten bolsun[44] (*O da bize akran olsun*)

Örneklerden de görüldüğü üzere şınlama Nogay Türklerinin hayatlarının bir parçası olmuştur. Dile getirmek istedikleri şeyleri bu şekilde anlatmışlar ve nesilden nesle aktarmışlardır. Bu sayede hem kültürel hem de dil özelliklerini korumuşlardır. Korunan bu lehçe günümüzde şınlama ile cıyınlarda (eğlencelerde) ve köylerdeki etkinliklerde gün geçtikçe azalarak da olsa devam ettirilmeye çalışılmaktadır.

Tepreş, Kırım ve Nogay Türklerinin baharın gelişini kutladıkları şenliktir. Birliğin sağlandığı, kültürün devam ettirildiği bir gelenektir. Tepreşe, tepreş duası ve milli marşların okunmasıyla başlanır ve ardından günün önemine dair konuşmalar, şiirler şarkılar söylenmektedir. Gün içerisinde yarışların, oyunların oynandığı tepreşte geleneksel yemekler de yapılmaktadır.

[37] Cemile Şahin, Geçmişten Günümüze Eskişehir'de Tatarlar, *İdeal Kültür Yayıncılık*, İstanbul, 2019, ss. 232.
[38] Kaynak Kişi 3, Kadın, 79 Yaş, İlk Okul Mezunu, Ev Hanımı, 25.08.2019, Eskişehir.
[39] Kaynak Kişi 5, Kadın, 60 Yaş, Üniversite Mezunu, Emekli Teknisyen, 01.09.2019, Eskişehir.
[40] Kaynak Kişi 6, Kadın, 77 Yaş, İlk Okul Mezunu, Terzi, 01.09.2019, Eskişehir.
[41] K.K. 1.
[42] K.K. 1.
[43] Kaynak Kişi 7, Erkek, 73 Yaş, İlk Okul Mezunu, İşçi Emeklisi, 01.09.2019, Eskişehir.
[44] K.K. 11.

Günümüzde tepreş, Kırım ve Nogay Türklerinin çok olduğu Ankara, İstanbul, Eskişehir gibi illerde her yıl yapılmaya çalışılmaktadır. [45]

Tepreş aynı zamanda Nogay Türklerinin kurduğu Arapkuyusu köyünde de kutlanılmıştır. Günümüzde bu âdet yaşatılmıyor sadece Hıdırellez kutlanıyor olsa da bundan 50-60 yıl öncesine kadar tepreş kutlanmıştır. Baharın gelişini temsil eden tepreş ile köy halkı kıra pikniğe çıkmıştır. Burada yemekler pişirilmiş, mevlit okunmuş, eğlenceler tertip edilmiştir. Günümüzde ise tepreş etkinliği Hıdrellez ve yağmur duası ile birleşmiş, baharın gelişi bu şeklide karşılanmaya başlanmıştır.[46]

Saban bayramı anlamına gelen Saban Toy ise Nogay ve Kazan Türklerinin baharı karşılamak için kutladıkları bayramdır. Ekinlerin büyümeye başladığı, baharın başlangıcının yani bir nevi Nevruz bayramıdır. Saban Toy Nogay Türklerinde "Yavur/Cavur Yüzü" olarak da bilinmektedir. Nevruz'un yerine kutlanan bugünde piknik düzlenmiş, eğlenceler tertip edilmiştir.[47] Geleneksel güreş, at yarışı, kapalı gözle çömlek kırma gibi yarış ve oyunlar oynanmaktadır. Bu etkinliklerin yanı sıra geleneksel yemekler yapılıp bir arada yenilmekte, şarkılar ve şınlamalar söylenmektedir.[48] Böylece birlik ve beraberlik sağlanırken kültürün devamı da sağlanmakta, yeni nesillere aktarılmaktadır. Ancak günümüzde birkaç köy haricinde kutlanan bir gün olma özelliğini yitirmiştir.

Nogay Türklerinde düğünlere bakıldığında eskiden genelde perşembe gününde başlayıp pazar günü bittiği belirtilmiştir. Düğünlerde çalgının yanı sıra güreş, at yarışı gibi etkinlikler de yapılmıştır.[49] Düğünün ilk günü erkek evi kız evine "toysokum" adı verilen hayvanı göndermesi ile başlamış akabinde kız evinde kahve kavrulup ikramlar, yemekler hazırlarmış ve erkek evinin gönderdiği toysokum kesilerek pişirilip misafirlere ikramı ile devam etmiştir. Aynı zaman da o gün gelin kız ailesinin evinden amca/dayı evine gitmiş ve köyün genç kızları ile akşamları cıyın yaparak eğlence yapmışlardır. Düğünün ikinci günü erkek evi ve köyün genç erkekleri hazırladığı yemişleri kız evine şınlamalar eşliğinde getirmiş ve karşılığında dokuz parça farklı kumaştan yapılan "tokuz" adındaki bayrak kız tarafından alınmıştır. Burada çeşitli eğlenceler yapılmış, güreşte galip gelene tokuz hediye edilmiştir. Aynı gün kız tarafı ve köyün kızları aynı ziyareti erkek evine yapmış ve burada da kızlara "şember" (çember, başörtüsü) verilmiştir. Gün içinde toplanan yemişler akşam yapılan cıyınlarda yenilmiştir. Düğünün üçüncü günü kız ilk gün gittiği yakının evinden gündelik kıyafetleriyle gelin çıkartılarak erkek evine götürülmüş, gelinlikli hâlini ilk damadın görmesine özen gösterilmiştir. Aynı gün yapılan eğlencelerde kopuz çalınıp "kadama" ya da "kanaki" oynanmış ve kına gecesinin ardından son gün "beteşar" adı verilen çeyiz görme günü yapılmıştır. Gelin alıcısı yapıldıktan sonra da "tütüngade" adı verilen para takma geleneği ile düğün son bulduğu belirtilmiştir. [50]

Nogay Türklerinin bu düğün adetleri günümüzde devam etmemekte günümüz düğünlerinden farkı bulunmamaktadır. Ancak halâ devam ettirilen evlenmek için yedi göbek şartına dikkat edilmektedir. Yedi göbek şartına göre evlenecek kişilerin kendinden önceki yedi atasının ortak olmaması gerekmektedir. Böylece akraba evliliğinin önüne geçilmektedir.

Cenazelerde Nogay Türklerinin Türkiye'deki yerlilerin yaptığından farklı olarak cenaze evinin gelenler için kendi yemeğini hazırlamasıdır. Cenaze evine yakınların ve komşuların yemek götürme durumu tercih edilmemiş, cenazeye gelenlerin hepsi cenaze evinde ağırlanmış ve yemek yedirilmeye özen gösterilmiştir. Ancak bu durum köylere göre farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Ek olarak cenazelerin düğünlerden daha kalabalık olduğu aktarılmıştır.[51] Cenaze evinin ilk bayram günü (Ramazan/Kurban Bayramı) köy ahalisi tarafından bayramın ilk günü mutlaka ziyaret

[45] C. Şahin, *a.g.e.*, ss. 225-226.
[46] K.K.5.
[47] Kaynak Kişi 8, Kadın 72 Yaş, İlk Okul Mezunu, Ev Hanımı, 01.09.2019, Eskişehir; Kaynak Kişi 13, Erkek, 55 Yaş, Orta Okul Mezunu, Şoför Emeklisi, 25.03.2023, Ankara.
[48] C. Şahin, *a.g.e.*, ss. 227-228.
[49] C. Şahin, a.g.e., s. 231; K.K. 13.
[50] K.K. 1,2,4,6; Kaynak Kişi 14, Erkek, 79 Yaş, Lise Mezunu, Tekniker Emeklisi, 25.03.2023, Ankara.
[51] K.K. 3,7,13,14.

edilmiştir.[52] Toplumsal olarak birlik ve bütünlüğün sağlandığı, yardımlaşmanın, destek olmanın elzem görüldüğü bu durum eskiden olduğu hâliyle günümüzde de devam etmektedir.

Nogay Türklerinin çok daha eskilerde cenaze sahiplerinin evlerin çatısından sarkan saçaklara sopalarla vurarak ağladıklarını ve bu şekilde acılarını yaşadıkları rivayet edilmiştir.[53] Ancak bu durum diğer kaynaklarda yer almayıp bu olayın yaklaşık 100 yıl öncesine ait olduğu belirtilmiştir.

Türkiye'de yaşayan Nogay Türklerinin Türkiye'ye beraberlerinde getirdikleri yerli halktan farklı olarak yaptıkları kültürel özelliklerinin bir parçası da yemekleridir. Yapılan yemeklerin ortak noktası hamur işi ve et ağırlıklı olmasıdır. Bu durumun başlıca nedeni göçer kültürün etkisiyle sebze kültürünün oluşmamasıdır. Sebze ihtiyacının belli başlı ürünleri geçmemesi ve geçimin hayvancılık ile harmana dayanıyor oluşu mutfak kültürünü etkisi altına almıştır.

Bu yemeklerden en bilineni Çibörek/ Şırbörek açılan hamurun içine kıyma harcı koyulup yağda kızartılan bu yemek düğünlerde, mevlitlerde ve gelen misafirlere yapılan özel yemek niteliği taşımaktadır. Göbete adındaki yemek de Çibörek gibi özel gün yemeği niteliğindedir. Bunların haricinde inkal, kazan börek, kaşık börek, şaşpide, tabak börek, kıygaşa/lokum, kalakay adındaki yemekler hamur işi yemek özelliğindedir. Sorpa, anişke, toyga çorbası et suyuyla ve hamurla yapılan çorbalardır. Saraylı ve incir tatlısı, pişmaniye de bilinen tatlılarıdır.[54] Bu yemekler ve tatlılar günüz Nogay Türkleri tarafından hâlâ yapılmakta ve tüketilmektedir. Günümüzde Eskişehir gibi iller de yemeklerin yapılıp satıldığı yerleri bulmak mümkündür. Anlaşıldığı üzere Nogay Türkleri medeniyetin getirdiği şeylere uyum sağlamış bunun yanında da devam ettirebildikleri kültürel öğelerini devam ettirmişlerdir.

SONUÇ

Nogaylar Altın Orda Devletinde bir boy olarak karşımıza çıksa da Kıpçak Türkü olmaları hasebiyle tarihleri Orta Asya Türk tarihi ile bir bütündür ve ayrı bir etnik kimlik değildir. Bu durum Nogayların yukarıda detaylıca bahsedilen tarihsel süreçleri içerisinde barındırdıkları kültürel kimlik özellikleri, devletler içerisindeki rolleri, yaşantı biçimleri ile göz önüne alındığında rahatlıkla ortaya çıkmaktadır. Nitekim Nogayların göçer yaşantı biçimi çok farklı coğrafyalara dağılmalarına, eski Türk tarihinde olduğu gibi yazılı ve kalıcı eserlerin üretiminin önüne geçmiştir. Bu durumlar da Nogayların tarih yazımında boşlukların oluşmasına neden olmuştur. Bununla birlikte Nogayların göçer yaşam tarzını bırakmamaları onları Türk devletleri içerisinde ayrı bir devlet kurma anlayışına itmemiş, mevcut devletlerin içerisinde özümsedikleri hayatı yaşamaya ve gerektiğinde o devletler için savaşma ile süregelmiştir.

Bozkır tarzı göçer yaşantı Nogay Türklerinin dağılmasına neden olurken aynı zamanda kültürlerini de muhafaza edebilmelerini sağlamıştır. Türk olup bir Türk devleti içinde kültürlerini unutmadan var olmayı sürdürmeleri bu sayede olmuş, bunun yanında bulundukları yerlerdeki kültürlerden de beslenerek daha zengin ve uyumlu bir yaşam tarzı meydana getirmişlerdir. Bu durum Türkiye'ye göç ettikten yüz yılı aşkın süre sonrasında bile kültürel ögelerin bilinmesine, mümkün olduğunca yaşatılmaya çalışılmasına doğru şekil almıştır. Ancak diğer dönemlerden farklı olarak bozkır tipi göçer yaşantının devam ettirilmemesi ve köylerin eski önemini yitirmesi ile var olan kültürel özelliklerin kaybolduğu görülmektedir.

Türkiye'deki Nogay gençlerinin bahsedilen geleneksel faaliyetlerin çoğuna hâkim olmayışı kültürel özelliklerin kaybolmayla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Günümüzde geleneksel ögelerin yerine standart ve popüler olanın tercih edilmesiyle kültürel fabrikalaşma yaşanırken millî tarih ve şuur açısından geleneksel âdetlerin devam ettirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Fakat bu durumun ortak bir kültür ve kimliğin inşasını da beraberinde getirdiğini söylemek mümkündür.

[52] Kaynak Kişi 10, Erkek, 49 Yaş, Lise Mezunu, Esnaf, 12.09.2019, Eskişehir.
[53] K.K. 4.
[54] K.K. 2-6-8; Kaynak Kişi 9, Kadın, 75 Yaş, İlk Okul Mezunu, Ev Hanımı, 25.03.2023, Ankara.

ETİK BEYAN

"*Türkiye'deki Nogay Türkleri ve Kültürleri Üzerine Bir İnceleme*" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

KAYNAKÇA

Alp, A. (2011). *Kazan Tatarları Arasında Milliyetçilik Akımı*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Alpargu, M. (2007). Nogaylar. *T.D.V.İ.A*. ss. 202-204.

Asker, A. (2013). Nogay halkı: Siyasal bölünmüşlüğün etnik bütünlük üzerindeki tahribatı. *T.D.D.* s. 243-254.

Boz, E. (2010). Eskişehir ili Alpu ilçesi Aktepe (Rıfkiye Köyü) Nogay ağzı. *Uluslar Tatar Türkçesi Bilgi Şöleni,* Eskişehir.

Demirtaş, M. (2011). Osmanlıya gelen Kırım ve Kafkasya göçmenlerinin sorunları. *Bilig*, 57, 17-44.

Demiryürek, M. (2017). *Şeyh Şamil ve Kafkasya* (Edt. M. A. Bozkuş, H. Yazar). İstanbul: Kitabevi Yayıncılık.

Derin Paşaoğlu, D. (2009). *Nogaylar, Nogay göçleri ve Türkiye'deki iskânları* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Derin Paşaoğlu, D. (2011). 28957 No'lu İrade-İ Dahiliye'ye göre Nogay Muhacirleri üzerine değerlendirme. *Kültür Evreni*, 3(10), 35-59.

Derin Paşaoğlu, D. (2016). 19. yüzyıl Nogay muhacirlerine ait nüfus defterleri. *History Studies*, 8, 111-135.

Derin Paşaoğlu, D. (2016). Nogayların hanlık veya ulus olma sorunsalı. *TAD*, 35(60), 227-289.

Ergönenç A. D. (2013). Nogay adı ve Nogayların kökeni üzerine. *T.D.D.* ss. 233-242.

Ergönenç A. D. (2018). Nogay Türkleri ve Nogay Türkçesi üzerine. *ÇÜTAM*, 1, 17-35.

İpek, N. (2002). 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı. *Türkler*, 13, 9-27.

Kurat, A. N. (1972). *IV-XVIII. yüzyıllarda Karadeniz kuzeyindeki Türk kavim ve devletleri*. Ankara: TTK.

Öksüz, H. (2000). İkili ilişkiler çerçevesinde balkan ülkelerinden Türkiye'ye göçler ve göç sonrası iskân meselesi (1923-1938). *Atatürk Dergisi*, 3(1), 169-188.

Şahin, C. (2019). *Geçmişten Günümüze Eskişehir'de Tatarlar*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.

Şahin, L. (2016). Kazan Tatarlarının etnik kökeni meselesi: Sovyet tarih yazıcılığının etkilerine dair bir değerlendirme. *Sovyet Tarih Yazımı ve Kazakistan Tarihinin Meseleleri*, İstanbul, ss. 189-204.

Togan, Z. V. (1981). *Umumi Türk tarihine giriş*. İstanbul: Enderun.

Sözlü Kaynaklar

Kaynak Kişi 1, Kadın, 64 Yaş, İlk Okul Mezunu, Ev Hanımı, 21.08.2019, Eskişehir.

Kaynak Kişi 2, Erkek, 90 Yaş, İlk Okul Mezunu, Emekli Kasap, 21.08.2019, Eskişehir.

Kaynak Kişi 3, Kadın, 79 Yaş, İlk Okul Mezunu, Ev Hanımı, 25.08.2019, Eskişehir.

Kaynak Kişi 4, Erkek, 55 Yaş, Üniversite Mezunu, Emekli Veteriner, 30.08.2019, Eskişehir.

Kaynak Kişi 5, Kadın, 60 Yaş, Üniversite Mezunu, Emekli Teknisyen, 01.09.2019, Eskişehir.

Kaynak Kişi 6, Kadın, 77 Yaş, İlk Okul Mezunu, Terzi, 01.09.2019, Eskişehir.

Kaynak Kişi 7, Erkek, 73 Yaş, İlk Okul Mezunu, İşçi Emeklisi, 01.09.2019, Eskişehir.

Kaynak Kişi 8, Kadın, 72 Yaş, İlk Okul Mezunu, Ev Hanımı, 01.09.2019, Eskişehir.

Kaynak Kişi 9, Kadın, 75 Yaş, İlk Okul Mezunu, Ev Hanımı, 25.03.2023, Ankara.

Kaynak Kişi 10, Erkek, 49 Yaş, Lise Mezunu, Esnaf, 12.09.2019, Eskişehir.

Kaynak Kişi 11, Erkek, 37 yaş, Üniversite Mezunu, Mühendis, 27. 03. 2023, Ankara.

Kaynak Kişi 12, Erkek, 68 Yaş, İlk Okul Mezunu, Şoför Emeklisi, 25. 03. 2023, Ankara.

Kaynak Kişi 13, Erkek, 55 Yaş, Orta Okul Mezunu, Şoför Emeklisi, 25.03.2023, Ankara

Kaynak Kişi 14, Erkek, 79 Yaş, Lise Mezunu, Tekniker Emeklisi, 25.03.2023, Ankara.

EXTENDED ABSTRACT

There are different opinions regarding the origin and meaning of the word "Nogai". The real issue is not solely focusing on the name's definition, it is important to consider the period, culture,

and interpretation associated with it. It is known that the name "Nogai" was used as an upper tribal name by an influential and esteemed political figure. Different tribes were brought together under the umbrella term "Nogai", each with their own unique moniker. However, due to the nomadic lifestyle typical of the steppe region, the Nogai people lived diverse lives and were referred to by various names depending on their tribe's circumstances and dominance. The use of the Tatar name among the Nogai is also noteworthy, as it illustrates how the Tatar word has been used to describe different tribes and meanings throughout history. Given its broad and comprehensive usage, the term "Turk" was was commonly favored instead.

The Nogais are a branch of the Kipchak Turks whose origin can be traced back to the first Golden Horde state. Within the Golden Horde, they embraced a nomadic lifestyle in the Deşt-i Kipchak region, spoke the Kipchak dialect, and played a key role in domestic and foreign affairs, with prominent Nogai lords holding significant political and military power. Even after the Golden Horde disintegrated, the influence of the Nogai Turks continued in the khanates that emerged from the collapse, including Kazan, Crimea, Astrakhan, and Sibir Khanates. However, the Russian occupation of these khanates led to internal conflicts and struggles, resulting in division and emigration among the Nogais.

The Nogais experienced their first major division after the invasion of the Kazan Khanate by Russia, resulting in their separation into Ulu Nogai and Kichi Nogai. While Kichi Nogai aligned with Crimean Khanate, Ulu Nogai continued to reside in the Idil region. The collapse of the khanates due to Russian advances, famine, and diseases led to the Nogais being divided again, resulting in their tribes becoming increasingly fragmented and weak. Some Nogais migrated to the Ottoman borders, while those who continued to exist in the Crimean Khanate migrated to the Balkans after its occupation by Russia, and later to Anatolia. Despite recognizing Russian dominance in the Caucasus region, they struggled for existence and rights. They faced difficulties and massacres, resulting in continued migration to Anatolia and other regions. The Nogai Turks continued to fight for their language, region, and freedom even after the establishment and collapse of the Soviet Union, and they continue to do so today. They are known to reside in various regions within the borders of Russia, as well as in Turkey, the Turkic states of Central Asia, and the Balkans. The Nogai Turks migrated to Turkey around 100–150 years ago and settled in various provinces, with the current governments attempting to monitor the resettlement process. Initially, they lived an introverted life and adhered to their cultural characteristics, languages, and traditions without much interaction with the locals. However, this situation began to change with the development of communication, transportation, and urbanization. As a result, it has become apparent that the younger generations lack a comprehensive understanding of their traditions and culture, despite their parents or grandparents having some knowledge or experience. Consequently, it is crucial to identify and document the cultural and traditional characteristics of the Nogai Turks in Turkey before they fade away completely.

The oral history study was conducted with the Nogais residing in the cities of Eskişehir and Ankara, where they are densely populated. The study revealed that the Nogais' food culture and language are still present, but the younger generation lacks knowledge in this regard. Traditional dishes such as *şırbörek, inkal, kazan börek, kaşık börek, şaşpide, tabak börek, kıygaşa/lokum, kalakay, saraylı* dessert are still being made. The Nogais prefer to speak their Kipchak dialect in on to the next generation through oral means. However, traditional customs related to weddings, funerals, and national holidays are disappearing, and only a few people with a certain awareness are keeping them alive. Weddings, which previously lasted for 3–4 days with horse racing, wrestling, and kanaki game, are now following today's customs. Saban Toy celebrations, one of the national holidays, are still held according to current conditions. Nonetheless, it is evident that almost every Nogai Turk interviewed has a strong sense of Nogai identity. To prevent the loss of their cultural heritage, it is necessary to document and preserve their traditional practices and customs.

Journal of Turkic Civilization Studies
ISSN: 1694-5409
2022
Cilt / Volume: 3 Sayı / No: 1

Research Paper / Araştırma Makalesi

Mapuçe Dünya Görüşünde Şaman ve Davul Arasındaki İlişki

Marcia Alejandra CASTRO SEPÚLVEDA[1]

Öz

Ruhsal inançlar, dünya toplumlarında her zaman birincil ve önemli bir yer işgal etmiştir. Bu nedenle, bu insanî ve ilahî bağlantı, yerli halkların yaşadığı çevreden etkilenmiştir. Bu makale, Mapuçe halkının hem dünya görüşüne göre hem de manevi inancına (*feyentun*[2]) göre şaman ve davul kavramları arasındaki ilişkiyi ele alacaktır. Mapuçe halkı, Amerika kıtasının güneyinde, Arjantin ve Şili'nin mevcut topraklarında bulunmaktadır. Davuluyla birlikte *şaman*ın[3] karakteri ruhsal rehberlik için mutlaka gereklidir, ikisi de diğeri olmadan var olamaz. Başka bir deyişle, ekonomik, manevi ve sosyal alanlarda Mapuçe kültürü için temel bir ikilik oluştururlar. Bu nedenle bu makale, Mapuçe halkında şaman ve davul ilişkisini ele alan antropoloji, etnomüzikoloji ve tarih alanındaki akademik literatüre dayanacaktır. Bu betimleyici çalışma, gelecekte dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan yerli topluluklarda Şamanizm kavramı ve temel unsurları üzerine Mapuçe Şamanizm'i ile karşılaştırmalı araştırmalar için faydalı olabilir.

Anahtar Kelimler: Mapuçe, Şamanizm, Şaman, Davul, Machi, Kultrun

The Relationship between the Shaman and the Drum in the Mapuche Mindset

Abstract

Spiritual beliefs have always played a fundamental role in world societies. Therefore, the relationship between man and the divine was influenced by the environment the primitive peoples lived in. This paper explores the concepts of the shaman and his drum according to the mindset and spiritual beliefs (feyentun) of the Mapuche people. This nation is located in the southern part of the world in the present territories of Argentina and Chile. The figure of the shaman with his drum is invariably essential for spiritual leadership and cannot exist without each other and constitute an important dichotomy for the Mapuche culture in the economic, spiritual and social realms. Therefore, this paper will rely on scholarly literature in anthropology, ethnomusicology, and history that examines the relationship between the shaman and the drum among the Mapuche people. This review work may be helpful for future comparative studies of the concept of shamanism of the Mapuche and its basic elements in indigenous communities inhabiting different geographical regions of the world.

Key Words: Mapuche, Shamanism, Shaman, Drum, Machi, Kultrun

Atıf İçin / Please Cite As:

Castro Sepúlveda, M. A. (2021). Mapuçe dünya görüşünde şaman ve davul arasındaki ilişki. *Journal of Turkic Civilization Studies, 3*(1), 42-51.

Geliş Tarihi / Received Date: 18.03.2022 **Kabul Tarihi / Accepted Date:** 30.04.2022

[1] Türkoloji Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, Doktora. 2250D02003@manas.edu.kg

[2] Mapuçe dilinde dini inanç anlamına gelen kelime.

[3] Hastaları iyileştirmek, ilahi, ruhları çağırmak vb. için doğaüstü güçlere sahip olan kişi.

GİRİŞ

Şamanik inançlara sahip yerli halkların çoğu, içinde yaşadıkları doğal çevre ile büyük bir ilişkiye sahip olmuştur ve insan olarak kendi aralarında ve içinde yaşadıkları doğal dünya arasında belirli bir kutsal deneyim yaratmayı başarmışlardır. Tüm bu unsurlar, yerli toplumun dünya görüşünün bir parçasıdır ve bir kutsallık değerine sahiptir. Kutsal kavramı altında inançları olan halkların ruhanî kültürünün "*hierosentrik*[4]" (Yunancadan; hieros: kutsal) olarak bilindiğini belirtmek önemlidir ve "*teo-merkezcilik*[5]" (Yunan dilinden, theos: tanrı) kavramıyla ilgili değildirler çünkü tanrıların mevcudiyetinin önemi, yalnızca yerli grubun bireysel veya toplumsal doğasının zorluk anlarında özel bir yer tutmaktadır (Imbelloni, 1979: 294).

Şamanik inanç kültürlerinde, şamanın rolü önemlidir, çünkü bu kişi kendi topluluklarında yaşayanların psikolojik, fiziksel ve ruhsal gereksinimleriyle ilgilenmektedir. Şaman, kendi sosyal grubunda tanrıları, ruhları ve olağandışı gerçeklikleri ile doğrudan iletişim hâlinde olan özel bir insan olarak görülür ve kendinden geçmiş, şifacı, sanatçı, şair, müzisyen, vb. kozmik ve dünyevi ekolojinin yargıcı ve koruyucusu sayılmaktadır. Ancak günümüzde Şamanizm, antropolog Mircea Eliade'nin[6] belirttiği gibi, "Şamanizm, kendinden geçme tekniğidir ve şamanı bir rahip, mistik ve şair olarak tanımlar" şeklinde bilimsel düzeyde tanımlanabilmektedir. Bu nedenle, bu amaca ulaşmak için aletlerin kullanılması gereklidir, şamanın her ruhsal yolculuğunda özel davul[7] olarak bilinen kutsal unsurun önemi burada ortaya çıkmaktadır.

Mapuçe, Şili'deki en kalabalık yerli halktır. Şili'nin orta ve güney bölgelerinde yaşarlar, ayrıca Arjantin'in batı güneybatısındaki bölgelerde de bulunmaktadırlar. Amerika kıtasının keşfinden ve Avrupa tarafından fethinden önce, Mapuçe kültürü, eski zamanlardan beri, var olan Katolik ve Evanjelik dinin büyük etkisine rağmen, bugün Mapuçelilerin büyük çoğunluğunda derinden kök salmış bir ruhanî ve dinî inançlar sistemi geliştirmiştir. Mapuçe dünyasının bir parçası olan her insanın rolü gibi, Mapuçe dinsel ve sosyal hayatında da kutsal kavramı büyük önem taşımaktadır. Kutsalın anlamını çok daha iyi anlayabilmek için bir ruhanî rehberin ya da bir şamanın varlığını anlamak gerekmektedir.

Mapuçe şamanı daha çok "*machi*[8]" olarak bilinir ve *epiken*[9] cinsine aittir, yani kadın veya erkek olabilir, ancak çoğu zaman bu önemli rolü bir kadın üstlenir. Mapuçe ayinlerini veya törenlerini gerçekleştirmek için kutsal kombinasyonu elde etmek için, *machi*nin kendi davuluna veya *kultrun*a[10] sahip olması gereklidir. Bu nedenle *kultrun* bir tören davulu ve aynı zamanda bir müzik aletidir ve Mapuçe kültürü için büyük önem taşımaktadır ve bu davul, *nguillatun*[11] gibi şifa veya dualar için olanlar gibi farklı kutsal ritüellerin katılımında esas olarak machiler tarafından kullanılır.

Bu çalışma Mapuçe kültüründe şaman (machi) ve davul (kultrun) kavramlarını ve ikili ilişkisini ele alacaktır. Şaman ve davul arasındaki bu fenomen sorununa cevap verecek bilgiler, antropoloji, etnomüzikoloji, etnoloji ve tarih gibi disiplinlerde araştırma yapan antropolog ve tarihçilerin akademik literatürüne dayanacaktır.

Bu çalışmanın düzeni şu şekilde olacaktır: iki ana bölüme ayrılacaktır; birinci bölüm, Mapuçe ruhsal inançlarına göre şamanın rolü ve figürü ile Mapuçe şamanının inisiyasyon ve öğrenme sürecini ele alacaktır. İkinci bölümde davul ve aynı zamanda farklı amaçlarla başka gerçekliklere yolculuk yapmak amacıyla ayinlerini gerçekleştirirken davulun şaman üzerindeki ruhsal etkisi ele alınıp ve bazı Mapuçe ritüellerinde üretim ve kutsal kullanım tartışılacaktır. Son olarak, Mapuçe

[4] Dinî bir inancın temeli kutsal kavramıdır.
[5] İnsanmerkezcilik ve varoluşçuluğun aksine, Tanrı'nın varoluşun merkezi olduğu inancı.
[6] Filozof, dinler tarihçisi ve Rumen romancı ve aynı zamanda Chicago Üniversitesi'nde profesör. Dini deneyimin önde gelen bir yorumcusuydu ve dini araştırmalarda bugüne kadar devam eden paradigmalar oluşturdu.
[7] Vurmalı çalgı, bir baget veya sopayla vurulduğunda, sallandığında veya kazındığında ses çıkaran bir müzik aleti türüdür.
[8] Mapuçe dilinde şaman.
[9] Bu, hayvanları veya erkek ya da dişi cinsiyetten insanları belirsiz bir şekilde gösteren isimler için geçerlidir.
[10] Machi tarafından Mapuçe dilinde ruhani törenlerde kullanılan kutsal davul.
[11] Mapuçe dini töreni. Bu ayin, esenlik istemek, topluluğun birliğini güçlendirmek veya alınan faydalar için şükretmek için manevi dünyayla bir bağlantı görevi görmektedir.

dünya görüşüne dayalı olarak şaman ve davulu arasındaki yakın ve samimi ilişki hakkında bir sonuca varılacaktır.

Mapuçe Şamanı

Mapuçe halkının geleneksel kültüründe machi, dünyanın doğal dengesine karşı aşırı güçlerin olumsuz etkisinden kaynaklanan hem fiziksel hem de ruhsal nitelikteki rahatsızlıkları (sağlık aracısıdır) iyileştirme rolüne sahiptir. Buna ek olarak, machi, atalarının topraklarında hâlâ var olan Mapuçe topluluklarında bir tören lideri ve atalara ait inanç ve uygulamaların ana taşıyıcısı olarak bilinmektedir.

Fotoğraf 1. *"Kultrun" Çalan Mapuçe Şamanlar (1900'den Bir Fotoğraf, Carrereñi Sector, Chol-chol)*[12]

Mapuçe İnancının Genel Özellikleri

Feyentun'a (Mapuçe manevi inancı) göre, üst dünya açık mavi renkli bir bölge olarak temsil edilmektedir ve "*wenu mapu*[13]" adını alır ve bu boyutta farklı türde tanrılar bulunmaktadır. Machi, topluluğu ile wenu mapu arasında sorumlu veya aracı olan tek kişidir. Yukarı Mapuçe dünyasının tanrılarıyla olan bu kutsal arabuluculuk, insanlara esenlik, huzur ve bolluk vermektedir. Ayrıca Mapuçe inancı, "*minche mapu*[14]" olarak bilinen kötü ruhların yaşadığı ve insanlara zarar vermeye çalıştığı bir yeraltı dünyasından bahsetmektedir.

Bu nedenle, Mapuçelerin yaşadığı topraklarda iyi ve kötü arasında bir ikilik oluşturmaktadır. Mapuçe şamanı, faaliyetlerinde ilahî bir iyilik temsiline sahiptir ve kendisine kehanet, tedavi ve ritüel gerçekleştirme vasıfları bahşedilmiştir. Bununla birlikte, ayinlerini kötü ruhlarla gerçekleştiren muadili, *kalku*[15] veya karanlık bir şaman olmaktadır. Bu kalku soyunun aileden miras kaldığı veya şamanik bilgilerinden yalnızca finansal olarak kâr elde etmekle ilgilenen şamanlar olabileceği söylenir. Bu insanlar *admapu*[16] kurallarına saygı duymamaktadırlar. Kötü ruhlar parçalayıcı bir güç olup *wekufe*[17] denilen varlıklardan gelirler ve tamamen haset, acı gibi zararlı duygularla beslenirler. Ana amaçları hastalık ve ölüme neden olmaktır.

[12] https://www.chilecollector.com/archwebpost/archwebposttemas/postaraucanos_2.html
[13] Wenu mapu, hayat veren ve insana çevre ile bir arada yaşamayı öğreten güçlerin olduğu alandır.
[14] Doğaüstü ve kötü dünyaya karşılık gelen aşağıdaki bölgedir.
[15] Kötülüğü ruhani bir şekilde uygulayan bir kişi veya "kara büyü" yapan bir büyücü.
[16] Mapuçe toplumunda davranışı yöneten eski gelenekler, yasalar, haklar ve geleneksel normlar seti.
[17] Wekufe zararlı bir ruhtur, kavramı geniştir çünkü canlı bir varlığı, bir niteliği veya aracıyı kapsayabilir.

Geleceğin Machi'si için Başlangıç ve Öğrenme Yolu

Şamanik inançlara sahip birçok kültürde, inisiyasyon yolu görünmezdir ve yalnızca müstakbel machi çırağı tarafından algılanabilmektedir. Bu dinamiğin bir labirent şeklinde olduğu söylenir ve bu, tüm machi adaylarının ve bu dünyevi dünyayı terk eden ölülerin ruhlarının çıkması gereken yolculuğu temsil etmektedir. Bu yolun genellikle Mapuçe şarkılarında ve törenlerinde anlatılan farklı engelleri olmaktadır. Sadece kalifiye olan taliplerin sonuna kadar gidebileceği, geri kalanların ise ya başaramayacakları ya da bu yolda kaybolup machi olamayacakları söylenmektedir.

Zorunlu inisiyasyondan sonra machi, kultrun'unu (Mapuçe davulu) rüyalarında bazı doğaüstü ruhlardan almaktadır. Bunlar machiye onu kullanmayı ve onu önemli anlamlara sahip sembollerle boyamayı öğretmektedir. Atalara ait bilginin öğrenilmesi, öğretmenden öğrenciye sözlü olarak gerçekleşmektedir. Bu şekilde, yavaş yavaş kültürü, şarkı söylemesi ve şamanik becerileri aracılığıyla iletişim kurmayı öğrenecektir. Böylece *kultrun*un simgesel ve ruhsal çağrışımlarına tam anlamıyla hâkim olabilecektir. Machi, akıl hocasının öğrettiği bilgiyi zaten öğrendiğinde, *kultrun*u, hayatı boyunca yürüteceği ritüeller için onun kullanacağı ana unsur olacak ve terapi, teşhis ritüelleri ile doğurganlık ve cenaze ritüelleri gibi farklı alanlarda iletişimsel işlevlere sahip olacaktır.

Genel olarak, Şamanizm'de bazı kutsal törenleri gerçekleştirmek için, psikotropik özellikler içeren bitki maddeleri gibi *enteojenlerin*[18] kullanımının neden olabileceği değişmiş bir bilinç durumunda olmak gerekir. Mapuçe *machi*leri, yaşadığımız dünyayla paralel başka gerçeklikleri algılayabilecekleri esrimeye ulaşmak için herhangi bir madde kullanmaz. Bu yolu öğrendikten ve tüm testleri geçtikten sonra, bu müstakbel machi tehlikede olan veya bu labirentte ruhları kaybolan diğer insanların ruhlarına yardım edebilecektir. Bazı şamanik halklar, kendilerini toplulukları için bir şaman olarak başlatabilmek için labirent yoluyla aynı kavramsal şemaya sahiptir[19].

Tören Davulu (Kultrun)

Davul, Mapuçeler tarafından *kultrun* olarak bilinmektedir. Bu davul, Mapuçe mitolojisinde ve özellikle insanların dünyadaki varlığının kökeni hakkındaki efsanelerde büyük önem taşımaktadır. "Dünya ve insanlık doğduğunda, Mapuçe *kultrun*u o zamandan beri var oldu ve ilk machi onu sundu" denmektedir, bu nedenle bu temel Mapuçe unsurunun dünyanın yaratılışından beri var olduğuna inanılmaktadır (Grebe, 1973: 32).

Resim 1. *Mapuçe Kultrunu*[20]

[18] Enteojenler, eski kültürlerin önemli bir parçası olan psikoaktif özelliklere sahip bir bitki grubudur.
[19] Amerika ve Asya kıtalarındaki diğer toplulukların başka bir boyutuna seyahatin benzer bir kavramsal organizasyonu vardır.
[20] Juan César Astudillo'nun fotoğrafı, Mapuche Cañete Müzesi.

"Kultrun, Wekufe'yi korkutmak için machiler tarafından kullanılan ve kendi şarkılarının eşlik ettiği bir davul veya kutudur. Bir yüzü ağaçtan (tabak şeklinde), diğer yüzü deriden yapılmıştır." (Augusta, 1966: 105). Kultrun, machi ve Mapuçe halkının mikro kozmosunun bir temsilidir veya aynı zamanda yarım küre şeklindeki evrenin yarısının temsili olarak görülmektedir. Bu nedenle, bu sembolü bugün Mapuçe halkının giyim ve aksesuarlarındaki sanatsal temsillerde, hatta Santiago[21], Concepción ve Temuco gibi büyük Şili şehirlerindeki şehirli Şililerde görmek de çok popülerdir.

Kultrun Malzemeleri ve Yapılışı

Kultrun, vurmalı bir "*membranofon*"[22] enstrümanıdır ve timpani gibi yarım küre şeklinde bağlı bir zara sahiptir. Tipik olarak üst çapı 35-40 cm, yüksekliği 12-15 cm'dir.

Kultrun, iki usta tarafından yapılan büyük bir kâseden yapılmaktadır. Bu, *canelo*[23], *laurel*[24] veya *lingue*[25] gibi bir kudret ağacının gövdesinden yapılmıştır ve dünyayı temsil etmektedir. Bu davulun kâseyi örten kuzu veya at derisinden yapılmış bir yama veya kapağı vardır, *kultrun* etrafını saran deri bağlarla sıkılmaktadır. *Kultrun*u hayvan derisi ile kapatmadan önce, içinde beyaz gümüş paralar, şifalı otlar, hayvan kürkü, kuş tüyleri, tahıllar ve kutsal toprak gibi çeşitli sembolik nesneler bulunmaktadır, *machi*nin sesi bile *kultrun* yapılırken kendisi tarafından tanıtılmaktadır. Zanaatkârlardan birinin mapuçe dilinde (mapuzungun) mühürsüz geminin içindeki davulun gelecekteki sahibine "*¡Kepatunge, kepatunge machi Rosa*[26]!" sonra machi sesini davula sokarak "*¡Akutun, akutun! Ayvwi tañi piwke!*[27]. O andan itibaren sahibinin sesi sonsuza kadar *kultrun*un içinde olacak ve onu sadece o kullanabilecek çünkü bu öge, *machi*nin kişisel özelliklerini temsil eder. Daha sonra alet tamamen kapatılmalıdır (Grebe, 1973: 13).

Her machi, kendi *kultrún*unu, kutsal nitelikteki sembolleri kullanarak, dilediği genel bir yapıya göre dekore edebilmektedir. *Kultrun*un derisinin yüzeyi, dünyayı dört parçaya bölen çizgilerle çizilmiştir. Bu bölümlerin merkezinde machi'lerin bulunduğu yer ve etraflarında atalarının doğaüstü güçlerini temsil etmektedir ve ayrıca bu dört bölüm, Doğu'dan gelen dört ana noktaya göre yönlendirilmektedir (Grebe, Pacheco ve Segura, 1972: 52-53).

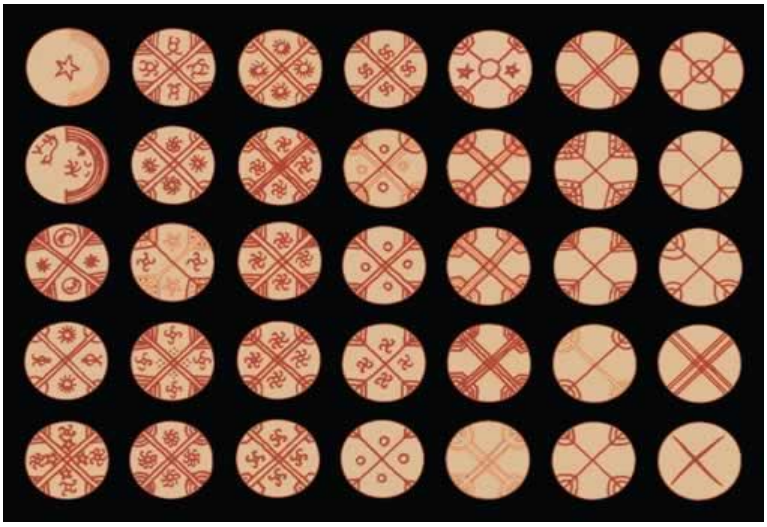

Resim 2. *Mapuçe Kultrunelerinin Farklı Tasarımları*[28]

[21] Şili'nin başkenti
[22] Titreşimi deriden veya sentetik malzemelerden yapılmış gergin bir zarda üretilen müzik aletine membran vurmalı çalgı.
[23] Canelo, batı Arjantin ve Şili'nin çoğunda yaşayan yaprak dökmeyen bir ağaçtır. Mapuche halkının kutsal ağaçlarından biridir ve dillerinde foye veya foyke olarak adlandırılır.
[24] Laurel, adını verdiği Lauraceae familyasına ait bir çalı veya ağaçtır. Akdeniz bölgesine özgüdür ve yaprakları ilaç yapımında ve yemek pişirmede kullanılır.
[25] Lingue, Şili ve Arjantin'in endemik bir ağaç türüdür. Persea cinsine ve Lauraceae familyasına aittir.
[26] Gel, gel machi Rosa! Mapuche dilinde.
[27] İşte buradayım, buradayım! Kalbim ne kadar mutlu!
[28] José Pérez de Arce'nin çizimi

Tören Kullanımı

Daha önce bahsedildiği gibi, *kultrun*, Mapuçe halkının manevi ve sosyal dinamikleri için her zaman sonsuz bir değere sahip olmuştur. Mapuçe kültüründeki çoğu vurmalı çalgı gibi, bu da kadınlar tarafından kullanılmaktadır. *Kultrun* aynı zamanda kadınlara ait bir alan olan dişil bir matrisin temsilini de içermektedir. Bununla birlikte onun sembolizminde, bu evrensel ikilik arasında bir denge oluşturmak için dişil ve erkeksi unsurlara sahiptir. *Machi*nin rolünün sadece kadınlara değil erkeklere de kutsandığına dikkat edilmelidir, özellikle Şili Devleti'nin Mapuçe topraklarında konsolidasyonu ile çatışmanın ilk dönemlerinde erkekler, savaşla ilgili erkek ataları çağrıştırabildikleri için *machi* rolünde yer almışlar. Ancak şu anda her iki cinsiyetten Mapuçe şamanları var, ancak erkek olan machi Mapuçe törenlerinde dişil bir rol üstlenmektedir.

Manevi ve sosyal törenlerde *kultrun* veya şaman davulu yüksekliği açısından üç farklı pozisyonda kullanılabilir: Yüksek, orta ve alçak. Ritüellerin en önemli anlarında sazın en sık konumu machi başında yer almaktadır ve ezici bir gelişimi olmayan şarkıların çoğunda orta konum kullanılmaktadır. "*vlutun*" ve "*datun*" adı verilen tıbbi şifa ayinlerinde olduğu gibi *machi*nin hastanın vücuduna yakın konumlandırılması gerektiğinden, alçak pozisyonun terapistik veya tıbbi bir anlamı olmaktadır. Bazen de bu hasta kişinin üzerindeki rahatsızlığın teşhisini koymak için elbisesine "*pewutun*" denilen ayin yapılmaktadır (Grebe: 1973: 17, 18).

*Kultrun*u kullanırken *machi*nin vücut hareketi büyük önem taşır çünkü bu dinamik kultrun'un sesiyle koordine edilir ve yerini doğaüstü olaylara veya daha iyi bilinen adıyla "trans" fenomenine bırakmaktadır. Bu aşama, zihinsel konsantrasyon, sarkık vücut hareketleri, kultrun ritmi ve diğer geleneksel mapuçe enstrümanları gibi bir dizi farklı kaynakla elde edilen, yaklaşık 30 ila 60 dakika süren bir kendi kendine hipnoz hâlidir.

Şifa Ritüelleri. Bazı Mapuçe ritüelleri, insan vücudunu etkileyen ruhsal ve fiziksel rahatsızlıkları kendi iyileştirme teknikleriyle tedavi etmeyi amaçları bulunmaktadır. Dünyadaki çok sayıda yerli kültürde, müziğin güçlü bir terapistik etkiye sahip olduğu bilgisi vardır (Metraux, 1963: 583). Bu nedenle machi, onu kötülüğe ve hastalık tehlikesine karşı bir araç olarak kullanır (Metraux, 1963: 585).

Vlutun ve *datun* olarak bilinen ritüeller olmaktadir. Birincisi *vlutun*, törende başka bir kişinin yardımı olmaksızın hafif dereceli hastalıklar için kısaca yapılan bir şifa anıdır. *Datun* ritüeli ise daha kapsamlı ve karmaşık bir ayin olup, ciddi veya kronik hastalıklar için kullanılmaktadır. Bu dinamikte, *machi*ye, Mapuçe dilinde "*yegvlfe*" olarak bilinen, ilgili tören enstrümanlarını machi ile birlikte ve dönüşümlü olarak çalan bir müzik asistanı eşlik etmektedir. Ayrıca Mapudungun'da "*meli kefafafe*[29]" olarak anılan dört efsanevi savaşçının varlığını görmek mümkündür (Grebe, 1973: 29).

Fotoğraf 2. *Machiler Bir Hastayı Tedavi Ediyor (yaklaşık 1908)*[30]

[29] Dört efsanevi savaşçı, dört genç veya yetişkin erkek tarafından kişileştirilen dört savaşçı tanrıyı (meli weichafe) temsil eder. Eğri veya uzun kolihue çubukları taşıyarak, "ritüel çığlıklarıyla machi'nin transını uyarmak ve hastalığın kötü ruhuyla savaşarak hastayı savunmak zorunda kalarak hastanın etrafında nöbet tutarlar."

[30] "Tüm ulusların kadınları, özelliklerinin, alışkanlıklarının, tavırlarının, geleneklerinin ve nüfuzunun bir kaydı"nın 416. sayfasından görüntü (1908).

Dua Ritüelleri. Mapuçeler, dua etmeyi ve toprağın ve hayvanların bereketini istemeyi amaçlayan "*nguillatun*[31]" ritüeline sahiptir. Bu her dört yılda bir yapılmaktadır. Burada "*ngenpin*[32]" veya konuşmacı önemli bir role sahiptir ve genellikle bu töreni yönetmektedir. *Ngenpin* olmadığında, machi bu rolü üstlenir ve bu töreni yönetmektedir. Gelecekteki hasatların bereketinin ve sığır bolluğunun istendiği bu ritüelin amacına ulaşması için topluluklarda ve çevrelerinde yaşayan insanların varlığının olması önemlidir. Buna ek olarak, tarihî "*Wallmapu*[33]" coğrafyasında belirli bir kırsal bölgede komşu olan farklı Mapuçe toplulukları arasındaki samimi ve yakın bir sosyal buluşma anıdır.

"Topluluğun, Dünya'nın, insanların Yaratıcısı olan ve yaratmaya devam eden güç olarak çeşitli tezahürlerinde Yüce Ruh olan Mavi Ruh'a adak ve dualar yoluyla haraç ödediği manevi bir tezahür olan *guillatun*" dua ritüeli olarak kabul edilip uygulanmaktadır (Chihuailaf, 1999: 79).

Resim 3. *Şili Krallığı'nın Tarihsel İlişkisinde Bir Guillatun (1646)*[34]

Mapuçe toplulukları için çok önemli bir ritüel, bir *machi*ye veya sosyal gruplarında ölen ve "*eluwün*"[35] olarak bilinen önemli bir kişiye adanan cenaze törenidir. Kultrun ve diğer Mapuçe müzik aletleri kullanılmaktadır. Bu cenazede ölen kişinin akrabaları, arkadaşları toplanmaktadır. Katılımcılar arasında bir hüzün havası olmaktadır. Katılan *machi*lerin *kultrun*larından gelen ses kasvetli ama aynı zamanda görkemlidir.

Eluwün'ü başka bir hayata yolculuk için bir hazırlık töreni olarak da anlatmak mümkün. Bu nedenle geçmişte Mapuçeler *eluwün* törenlerini yaptıklarında bir *wampo*[36] yaptılar, merhumu

[31] Bu ayin, esenlik istemek, topluluğun birliğini güçlendirmek veya alınan faydalar için teşekkür etmek için manevi dünyayla bir bağlantı olarak çalışmaktadır.

[32] Ngenpin, (Mapudungun ngenpiñ'den, ngen, 'sahip' ve pin, 'söylemek'ten) kelimelerin sahibi, konuşmacı, Mapuche toplumunda nasıl söyleyeceğini bilen kişidir.

[33] Mapuche bölgesi veya iki bölgesel makro uzay içeren ülke: And Dağları sıradağlarının batısındaki Gulumapu; Puelmapu, And Dağları'nın doğusunda.

[34] Şili Krallığı ile İsa Cemiyeti'nin burada yerine getirdiği misyonlar ve bakanlıkların tarihsel ilişkisi / yazan Alonso de Ovalle. Roma: Francisco Cavallo tarafından, 1646. 445, [16] numarasız sayfalar, [28] numarasız plakalar (bazıları katlanmış).

[35] Mapuçe dilinde cenaze töreni.

[36] Şu anda güney Şili ve güneybatı Arjantin'e tekabül eden bölgede, özellikle yerli Lafkençes (Costino Mapuches) tarafından Hispanik öncesi dönemlerden beri kullanılan monoksil tekne.

koydukları yere tüm kişisel eşyalarıyla birlikte ayrılmak zorunda kaldı; kıyafetleri, *trarilonko*[37]ları, eşleri, takıları vs.

Fotoğraf 3. *Mapuçe Cenaze Töreni*[38]

SONUÇ

Sonuç olarak, şamanik inançların hâlâ büyük bir etkiye sahip olduğu ve çağdaş kültürümüzün bir parçası olduğu görülmektedir. Şamanizm sadece dünyanın belirli bir bölümünde izole edilmiş dinsel ve sosyal bir olgu değildir.

Daha önce gösterildiği üzere Mapuçe halkı için en mükemmel tören aracı "*kultrun*"dur. Bu davulun sahibi olan machi ile çok yakın ve samimi bir ilişkisi olmaktadır. Bu bağlantı, Mapuçe şamanının rüyaları ve vizyonları aracılığıyla topluluğunun ruhanî ve sosyal rehberi olma yolunu izlemeye çağrılmasıyla başlamaktadır. Kultrun sembolü aynı zamanda bir machi olmak için gerekli olan bu uzun meditasyon ve atalardan kalma bilgiyi öğrenme sürecini de temsil etmektedir. Daha sonra bu sembol, işlenmesi ve *kultrun*un sahip olacağı sembollerin seçimi yoluyla, *machi*nin ellerinde somutlaşmaktadır. İlk andan itibaren *kultrun*, *machi*nin maddi varlığı olan bir unsurdan çok daha fazlasıdır. Kultrun onun arkadaşı, onu koruyan savaş atı ve bu da onu, yaşadığı toplumun ortak refahı, sosyal ve doğal çevresi için çeşitli amaçlarla ritüelleri gerçekleştirirken doğru yola yönlendirmektedir. Çeşitli rahatsızlıkların tedavisinde ses yoluyla faydası olmaktadır.

Kultrunu olmadan bir machi hakkında konuşamazsınız, bu bir şövalyenin büyük bir savaş için atının ve kılıcının olmadığını söylemek gibidir. Her ikisi de Mapuçe dünya görüşüne göre ayrılması imkânsız bir ikilik oluşturmaktadır.

*Kultrun*unu kullanan machi, enstrümanı kullanarak kötü ruhları uzaklaştırabilir. Bu machi ayrıca şifalı bitkiler yoluyla rahatsızlıkları iyileştirmek için çarelerin hazırlanmasına yardımcı olmaktadır. Mapuçe şamanlarının şifalı bitkilerin çeşitliliği ve bunların kullanımı konusunda büyük bilgiye sahip olduklarına dikkat edilmelidir, bu nedenle genellikle kuşaktan kuşağa diğer *machi*lerden miras kalan bilgiler yoluyla çok çeşitli farklı ilaçlara veya tedavilere sahiptirler.

Kultrun kavramı ve anlamı, machi ve onun yakın çevresi için bir araçtan çok daha fazlasıdır. Aynı zamanda *machi*nin şamanik güçleri ve onun ritüel faaliyetleriyle ilişkilendirilen, kişinin kendi etnik kimliğini pekiştiren bir semboldür. Kultrun, dünyanın bereketini, sağlığı ve hayatta kalmayı, yani yaşamın ölüme karşı zaferinin bir temsilini sembolize etmektedir.

[37] Trarilonko, Mapuçe yerlileri tarafından takılan bir saç bandıdır.
[38] https://www.tvu.cl/programas/lcc-en-movimiento/2018/02/02/asi-es-como-el-pueblo-mapuche-despedia-a-sus-difuntos.html

ETİK BEYAN

"Mapuçe Dünya Görüşünde Şaman ve Davul Arasındaki İlişki" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

KAYNAKÇA

Augusta, F. J. (1966). *Diccionario araucano.* Padre Las Casas, San Francisco.

Chihuailaf, E. (1999). *Recado confidencial a los chilenos.* Santiago: LOM Ediciones.

Eliade M, (1960). El Chamanismo y las Técnicas Arcaicas del Éxtasis. México, Fondo de Cultura Económica, 454 pp. Mitos, sueños y misterios. Buenos Aires, Fabril, 277 pp.

Grebe, M. E. (1971). *Clasificación de instrumentos musicales. En Revista Alusical Chilena, xxv*(113-114), 18-34.

Grebe, M. E. (1973). *El kultrún mapuche: Un microcosmo simbólico. Revista Musical Chilena, 27*(123-1), 3-42. https://revistamusicalchilena.uchile.cl/index.php/RMCH/article/view/11946 adresinden alındı.

Grebe, M. E., Pacheco, S. ve Segura, J. (1972). *Cosmovisión mapuche. En Cuadernos de la Realidad Nacional, 14,* 46-73.

Imbelloni, J. (1979). *De la Naturaleza de los Dioses (funcional, onomástica y numérica) y de los Dioses Encósmicos en particular*. En recop. subtit. "Religiosidad Indígena Americana"; Castañeda, Bs. As., sayfa. 29.

Metraux, A. (1963). Religion and shamanism. *En Handbook 01 South American Indians*. New York: Cooper Square.

EXTENTED ABSTRACT

Spiritual beliefs have always held a primary place in world societies. Therefore, the relationship between man and deity has been influenced by the environment, in which indigenous peoples have lived. Shamanism is defined as a type of traditional belief and practices similar to the concept of animism (a concept encompassing various beliefs in which any element in the surrounding world is endowed with movement, life, soul, or consciousness). Shamans usually take their supernatural power from the forces of nature, including those of animals, to become mediators between the earthly world and the spirit world.

This article explores the relationship between the concepts of shaman and drum according to the worldview and spiritual beliefs (feyantun) of the Mapuche people. The Mapuche live in southern South America, mainly in central Chile (Araucania and Los Lagos) and adjacent regions of Argentina. The Mapuche are the largest indigenous people in Chile. It is important to note that the beliefs of the Mapuche people have not survived in the written form, since their ancient legends and myths were communicated orally until the arrival of the Spanish. The presence of the Mapuche shaman with his drum is necessary for spiritual guidance, and cannot exist without each other. The Mapuche drum is known as the kultrun. This sacred instrument is of great importance in Mapuche mythology, especially in the legends of the origin of man on Earth. The shamanic drum, for example, is referred to as the "horse" or "rainbow bridge" between the physical and spiritual worlds" (Maxfield, 1994: 157)[39] since the sound of the drum enables the shaman to reach an altered state of consciousness to start and make this journey. In other words, it represents a fundamental dichotomy to the Mapuche culture in the economic, spiritual, and social spheres. This sacred mediation with the gods of the higher world of the Mapuche gives people peace, tranquillity, and prosperity. According to Feyentun (Mapuche spiritual belief), the upper world is represented as a sphere of a light blue called "wenu mapu," and there are different types of gods in this realm. The machi or shaman of the Mapuche is the only person responsible or mediator between the connection of their commune and the "wenu mapu," and this person also conducts

[39] Maxfield, M. (1994). The journey of the Drum. *ReVision, 16*(2), 157-163.

ceremonies and prepares herbs to treat illnesses using the drum to treat any variety of health problems, including injuries, addictions, depression and chronic illnesses.

This article examines the concepts of a shaman (machi) and drum (kultrun) and their dual relationship in Mapuche culture. The information that will answer the problem of this phenomenon of shaman-drum interaction will be based on the scholarly literature of anthropologists and historians researching disciplines such as anthropology, ethnomusicology, ethnology, and the history of the Mapuche people. The review research may be useful for comparative studies of the concept and basic elements of Mapuche shamanism in indigenous communities that still exist in different parts of the world. In addition, studying, analyzing, and comparing beliefs, discourses, and cultural and social practices among different peoples can be helpful in recognizing other ways of viewing the world. With this knowledge, we can get answers to possible hypotheses or phenomena related to indigenous peoples and their cultures. American studies (the study of North and South America) and Turkology (the study of the Turkic world) in social sciences such as anthropology, linguistics and sociology can work together to observe and analyze possible similarities or differences that can be studied or explore in perspective within an interdisciplinary framework.

Journal of Turkic Civilization Studies
ISSN: 1694-5409
2022
Cilt / Volume: 3 Sayı / No: 1

Research Paper / Araştırma Makalesi

Japonya'da Meiji Dönemi Toplumsal Sınıflarda Değişim

Dilara ANTEPLİOĞLU[1]

Öz

Japonya'da Meiji Döneminden (1868-1912) önceki dönemde (Tokugava Dönemi 1603-1868), toplumsal sınıflar katı bir şekilde ayrılmıştı. Buna göre toplumsal olarak en üst sınıfı Samuraylar oluşturuyordu. İkinci sırada toprakla uğraşan köylüler yani çiftçiler yer alıyordu. Üçüncü sırada zanaatkârlar, son sırada ise tüccarlar vardı. Eta ve Hinin adı verilen, toplumsal ayrımcılığa maruz kalan ve hatta toplumdan dışlanmış gruplar da vardı. İnsanların toplumsal statüleri doğdukları toplumsal grupla belirleniyordu ve bazı istisnalar dışında sınıflar arasında geçişe izin yoktu. Meiji dönemine gelindiğinde, 1871 yılında çıkarılan "Mibun Kaiho-rei" yani sınıf ayrımının kaldırılması fermanı ile bu sistem kaldırılmıştır. İnsanların eğitim ve öğrenim yoluyla kendilerini geliştirerek bağımsız birer birey olması gerektiği belirtilmiş, Japonya'nın kalkınması ve güçlenmesinin yalnız bu şekilde mümkün olabileceği düşünülmüştür. Bu makalede Tokugava dönemi Japonya'sı ile Meiji dönemi Japonya'sı toplumsal sınıflar bağlamında karşılaştırılarak incelenmiş ve değerlendirilmek istenmiştir.

Anahtar Kelimler: Tokugava, Meiji, İmparator, Japonya, Japonlar, Toplumsal Değişim

Change in Social Classes in The Meiji Period in Japan

Abstract

Before the Meiji Period (1868-1912) (Tokugawa Period 1603-1868), Japan had a rigidly segregated social class system. Accordingly, the samurai constituted the socially highest class. In the second place were the peasants dealing with the land, that is, the farmers. In the third place were the artisans, and in the last place were the merchants. There were also groups called Eta and Hinin who were exposed to social discrimination and even excluded from society. The social status of people was determined by the social group in which they were born, and with some exceptions, the transition between classes was not allowed. This system was abolished with the "Mibun Kaihorei", that is, the abolition of class distinctions, issued in 1871 during the Meiji period. It was stated that people should become independent individuals by developing themselves through education and training, and it was thought that the development and strengthening of Japan would only be possible in this way. In this article, Japan of the Tokugawa period and Japan of the Meiji period were compared and evaluated in the context of social classes.

Key Words: Tokugawa, Meiji, Emperor, Japan, Japanese, Social Change

Atıf İçin / Please Cite As:

Anteplioğlu, D. (2022). Japonya'da Meiji dönemi toplumsal sınıflarda değişim. *Journal of Turkic Civilization Studies, 3*(1), 52-62.

Geliş Tarihi / Received Date: 10.02.2022 **Kabul Tarihi / Accepted Date:** 23.04.2022

[1] Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans, dilara.anteplioglu@hbv.edu.tr

GİRİŞ

Japonya'da Meiji dönemi, batılılaşma ve modernleşme çalışmalarının hız kazandığı, Japonya tarihinin dönüm noktası diyebileceğimiz oldukça öneme sahip bir dönemdir. Meiji döneminde yapılan yenileşme hareketlerine "Meiji Restorasyonu" ya da "Meiji Reformları" adı verilmektedir. Meiji Restorasyonu ile birlikte Japonya, feodal toplumdan modern bir topluma dönüşmüştür. 1603 ile 1868 yılları arasını kapsayan ve Meiji döneminden önceki dönem olan Tokugava Döneminde, toplumsal yapı sırasıyla samuraylar, köylüler/çiftçiler, zanaatkârlar, tüccarlar, eta ve hinin adı verilen sınıflardan oluşmaktaydı. İnsanların toplumsal statüleri doğdukları toplumsal grupla belirleniyordu ve bazı istisnalar dışında, sınıflar arasında geçişe izin verilmeyen katı bir düzen söz konusuydu. Ayrıca Tokugava Dönemi'nde feodal bir yapı hâkimdi. Bu yapı içerisinde feodal toprak beyleri olan daimyolar, Japonya'nın idari örgütlenmesinde etkili olmanın yanında, toplumsal alanda da son derece etkiliydi.[2] Bu nedenle, daimyoları toplumsal sınıflar içinde ele almanın doğru olacağı kanaatindeyiz. Bir kast sistemine benzetebileceğimiz böylesine bir toplumsal sınıflaşmanın bulunduğu Japonya'da dengeler Meiji Restorasyonu ile değişmiştir. Meiji döneminde bu kast sistemi, yerini Tokugava dönemine göre daha eşitlikçi diyebileceğimiz bir toplum yapısına bırakmıştır.

Siyasi tarih olarak bakıldığında Meiji Restorasyonu 1603 yılından beri Japonya'ya hâkim olan Tokugava Şogun hükümetinin yani askeri iktidarın 1867 yılında devrilmesiyle kurulan yeni rejimin adıdır. Tokugava Döneminde güçlerini kaybeden samuraylardan bazıları, ülkenin batı tehdidi nedeniyle içinde bulunduğu karışık durumu ve bunun sebep olduğu siyasi boşluğu değerlendirerek imparatora, şogunluğa karşı reform yapması şartıyla destek olmuşlardı.[3] Amaç Tokugava Şogunluğu'na son vererek imparatorun gücünü kendisine geri iade etmek gibi görünse de aslında klanların iktidar olma istekleri ya da başka bir ifadeyle imparatorun itibarından yararlanarak devlet yönetiminde söz sahibi olma istekleri vardı.

Meiji ya da asıl adıyla Mutsuhito imparator olmadan önce, Satsuma-Çoşu klanları ittifakı İmparator Komei'yi destekliyorlardı. Aslında, imparatoru desteklemekten çok imparatorluk makamını desteklemekteydiler.4 1867'de İmparator Komei'nin ölümü üzerinde, yerine henüz 16 yaşındaki oğlu Meiji-tenno geçmiştir. Bundan sonra bu klanlar imparator Meiji ile ortak hareket etmeye başlamıştır. Meiji adı üzerinde biraz duracak olursak; Meiji adı, aslında İmparator Komei'den sonra tahta çıkan Mutsuhito'nun yeni rejim kurulduktan sonra, 1868'de tahta çıkış töreni sırasında aldığı saltanat adıdır. Selçuk Esenbel'e göre, Meiji adının "Aydınlık Yönetim" gibi bir anlamı vardır ve yeni rejimi kuran Japon liderlerinin yenilikçi amaçlarını temsil etmek üzere seçilmiştir. Aynı zamanda Meiji adı, 1868 yılında tahta çıkan imparatorun, 1912 yılındaki vefatına kadar olan süreçte yaptığı reformların sonucunda Modern Japonya'nın oluşumuna verilen addır.[5] Meiji Restorasyonunun asıl amacı merkezi yönetimi ve orduyu güçlendirmektir. Batı teknolojisinin üstünlüğünün görülmesiyle aradaki farkın bir an önce kapatılmasının gerekliliği anlaşılmıştır. Batının modernizmi ve Japonya'nın geleneksel değerlerini birleştirerek, "Zengin Ülke, Güçlü Ordu" düşüncesi ile Japonya'yı modern bir devlet haline getirmek amaçlanmıştır. Ayrıca batı ile askeri alanda eşit ve ekonomik olarak güçlü bir ülke olabilme hedeflenmiştir. Bunun da ancak yenileşme hareketleri ile mümkün olacağı düşünülmüştür.[6]

---

[2] K. Ali Akkemik, *Japonya'nın İktisadi ve Sosyal Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2019, s.138-139.

[3] Emine Akçadağ, "Yumuşak Güç Japonya'nın Sert Güç Arayışları", *Bilge Strateji,* 2010, C.2, S.3, ss.1-28, s.4; Hasan Fatih Seval, "Japon Kalkınmasının Temel Taşı: Meiji Restorasyonu ve Iwakura Heyeti", *İş ve Hayat Dergisi,* Ankara, 2017, ss.101-110, s.102.

[4] Hakkı Büyükbaş, "Japon Siyasal Sisteminin Gelişimi Üzerine Bir İnceleme (1868-2003)", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 2013, Sayı:28, ss.43-73, s.45.

[5] Selçuk Esenbel, "Meiji Restorasyonu Hakkında Düşünceler", *Meiji Japonya'sına 150. Yılından Bakışlar: Seçilmiş Makaleler, Ankara Üniversitesi Asya Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (APAM),* Ankara, 2019, ss.51-73, s.56-57.

[6] Ali Volkan Erdemir, *Japonya'da Türk İmgesinin Oluşumu*, Kurgu Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2014, s.39; Ali Volkan Erdemir, *Loti'yi Anlamak,* Kurgu Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2011, s.104; Charles Holcombe, *Doğu Asya Tarihi; Çin,*

Daimyolar

Tokugava Döneminde, feodal yapının temel taşı sayılabilecek beyliklerin liderleri daimyoların, Tokugava döneminin sonuna kadar kendi orduları vardı, şoguna bağlı olmalarına rağmen iç işlerinde serbestlerdi ve şoguna bağlılıklarına göre belli gruplarla adlandırılıyorlardı. Bunlardan Tozama Daimyo grubuna dâhil olan Satsuma ve Çoşu klanlarının daimyoları daha önce de sözünü ettiğimiz gibi şogunluğun çöküşünde etkili olmuşlardı. Bunların yanında Tosa-han ve Hizen-han daimyoları da diğerleri kadar olmasa da etkili olmuşlardır. Tozama Daimyolar, Tokugava döneminin sona ermesinde, Meiji dönemi olarak adlandırılan dönemin başlamasında ve bu dönemde yapılan restorasyon çalışmalarında son derece etkin rol oynamışlardır.

Meiji döneminde asıl amaç feodal yapıya son vererek Japonya'yı merkeziyetçi bir devlet haline getirebilmekti. Bu amaca yönelik olarak Tokugava Şogunluğu'na son verilmiş olsa da daimyolar eskiden olduğu gibi kendi bölgelerinde hüküm sürmeye devam ediyorlardı. Daimyoların kendi kontrolünde olan bölgelerden elde edilen vergiler imparatorluğun eline geçmiyor, doğrudan daimyoların oluyordu. Bu durum hem merkeziyetçi devlet olma yolunda bir engel teşkil ediyor hem de imparatorluğun vergi gelirlerinden mahrum olmasına sebep oluyordu. Bu nedenle, Meiji hükümetinin kurulmasında büyük etkileri olan politikacılar, daimyolardan topraklarını ve topraklar üzerinde yaşayan halkın egemenlik haklarını imparatora devretmelerini istediler.[7]

1869 yılında han topraklarının imparatora devredilmesi için "Hanseki Hokan" adı verilen bir politika uygulandı. Buna göre ülkedeki tüm beylikler topraklarını ve halkları üzerindeki egemenlik haklarını imparatora devredecek, bunun karşılığında ise bulundukları bölgeye merkezi hükümet tarafından vali olarak atanacaklardı. Tokugava Şogunluğunun sonunun gelmesinde katkıları olan Çoşu ve Satsuma klanlarının önderliğinde neredeyse bütün daimyolar bu isteğe olumlu karşılık vererek topraklarını imparatora devrettiler. Bunun karşılığında ise Han Valisi[8] adıyla kendi bölgelerine vali olarak atandılar, böylece topraklarında kalmalarına izin verilmiş oldu. Neticede feodal düzenin hanları artık imparatora bağlı, merkezi düzenin birer valisi konumuna gelmiş oldular. Bu anlamda bakıldığında yalnızca merkeze bağlı hale geldikleri, ancak ekonomik ve askeri güçleri henüz ellerinden alınmadığından merkezi hükümet için güçlü birer rakip konumunda oldukları söylenilebilir. Hala askeri güce sahip olmaları imparatorluk için bir tehdit olarak görüldüğünden, ekonomik ve askeri güçlerinin de ellerinden alınması için tam anlamıyla bir düzenleme yapılmasının şart olduğu görülmüştür. Bu amaçla bölge valilerinin, topladıkları verginin yalnızca yüzde 10'unu almaları, geri kalan kısmını ise imparatorluğa vermeleri istenmiştir. Böylece ekonomik anlamda da ayrıcalıkları ellerinden alınmıştır.[9] Ancak bu, merkezi yönetimi sağlamlaştırmak için yeterli görülmeyince 1871 yılında yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Hanların kaldırılması ve vilayetlerin kurulması[10] adına yapılan reform ile han sistemi resmen kaldırılmış, daha önce merkez tarafından atanan valiler, yine merkezi hükümet tarafından emekli edilmiş ve söz konusu olan topraklar siyasi ve idari yapılar olan vilayetlere bölünmüştür. Bununla birlikte Kyoto, Osaka ve Tokyo şehirleri "Fu" adı verilen büyükşehir statüsüne alınmış, geri kalan bölgeler ise "Ken" adı verilen vilayetler halini almıştır. Böylece 3 şehir ve 302[11] vilayet şeklinde yeni bir idari sistem belirlenmiştir. Başlangıçta daimyoların bu yeni düzenlemelere isyan edebileceği korkusu

---

Japonya, Kore, Medeniyetin Köklerinden 21. Yüzyıla Kadar, Çev. Muhammed Murtaza Özeren, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019, s.259.

[7] Akkemik, a.g.e., s.140; Wolfram Eberhard, *En eski Devirlerden Zamanımıza Kadar Uzak Doğu Tarihi,* TTK, Ankara, 2019, s.203.

[8] Hanseki Hokan sistemi ile merkezi hükümet tarafından bulundukları bölgeye han olarak atanan han valilerinde Hançiji denilmiştir. (Bkz. Akkemik, a.g.e., s.672.)

[9] Milton W. Meyer, *Japonya Tarihi; Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonya'sına,* İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2019, s.143; Akkemik, a.g.e., s.140.

[10] Meiji döneminde, 1871'de hanların kaldırılarak modern vilayetlerin kurulması adına yapılan yeni düzenlemelere Haihan Çiken denmektedir. (Bkz. Akkemik, a.g.e., s.671.)

[11] Başlangıçta 302 adet Ken yani vilayet vardı, ancak daha sonra bu sayı 72'ye, 1888 yılında ise 43'e kadar indirilmiştir. (Bkz. Akkemik, a.g.e., s.140.)

olsa da ekonomik anlamda bunalım içinde olan daimyolar, yeni idari yapıya ayak uydurmak mecburiyetinde kalmışlardır.[12]

Sonuç olarak, feodal düzenin yani derebeylik sisteminin kaldırılmasıyla daimyolar tüm ayrıcalıklarını yitirmiştir. Böylelikle yetkinin imparatorda toplandığı merkezi bir yönetim ile eski geleneksel yapıya son verilmiştir. Ülke ulus-devlet örneğine göre yeniden örgütlenmeye başlamıştır. Daimyoluğun kaldırılması ile valiler hükümetten yıllık olarak maaş almaya başlamışlardı. Bu durum zaman içinde devlet bütçesine ağır gelmeye başlayınca bu maaş sistemi de 1876'da kaldırılmıştır.[13]

Daimyoların, ayrıcalıkları ellerinden alınmış olsa bile şahsi malları ellerinde kaldığı için, bu yeni toplumsal düzende konumlarının çokta kötü olmadığı söylenilebilir. Eski daimyolar, yeni bir soylular sınıfı olarak ortaya çıkan Kazoku sınıfına dâhil edilmişler ve bazıları ellerinde kalan mülkler ile ticari yatırımlar yapmaya başlamışlardır.[14]

Samuraylar

Tokugava Döneminde samuraylar toplumsal sıralamada en üst sınıfı teşkil ediyorlardı ve diğer toplumsal sınıflara göre birtakım ayrıcalıkları vardı. Örneğin, toplumsal düzeni sağlamak amacıyla sadece samurayların kılıç taşımasına izin veriliyordu, ayrıca soyadı alabilen tek sınıf da yine samuraylardı.[15]

Samuraylar arasında da geçişkenliğe izin verilmeyen bir sınıflaşma mevcuttu. Tokugava döneminde ülkede dışa kapalılık politikası uygulandığından kısmi bir barış ortamı hâkimdi. Samuraylar savaşçı sınıfı teşkil ettiklerinden bu barış ortamında yapacak çok da işleri yoktu, Buşido denilen ahlak felsefesine bağlı yaşıyorlardı. Feodal toprak sahipleri olan daimyolara bağlılardı ve maaşlarını onlardan alıyorlardı. 1871 yılında daimyoluğun kaldırılmasıyla, samuray sınıfı da olumsuz yönde etkilenmiştir. Meiji döneminde kurulan yeni rejim, toplumsal sınıflarda eşitlik ilkesini benimsemekteydi. Bu amaçla 1871'de Mibun Kaiho-rei fermanı çıkartıldı ve böylece Tokugava dönemindeki kast sistemi ve aşağılanan toplumsal sınıflar kaldırıldı. Bu fermanla birlikte tüm toplumsal sınıflar değişimden etkilenmiş, samuraylar bir takım ayrıcalıklı yetkilerini kaybetmiştir. Sınıflaşma resmi anlamda kaldırılmış olsa da ayrımcılık fiili olarak bir süre daha devam etmiştir.[16]

Yeni düzenleme ile toplumsal düzende hanedan üyelerinin bulunduğu Kozoku sınıfı en üst mertebeyi, soylulardan oluşan Kazoku ve alt seviye eski samuraylardan oluşan Şizoku orta sınıfı oluşturuyordu. En altta ise Heimin (Avam sınıfı) adı verilen sıradan insanların mensup olduğu sınıf yer alıyordu.[17]

1872'de düşük seviyeli samuraylar, heimin sınıfı ile şikozu sınıfı arasında dağıtıldı. İmparatorluk samurayların maaşını ödemekte zorlanıyor, bu durum devlet bütçesine ağır bir yük oluşturuyordu, bu nedenle şizoku sınıfına verilen maaş kesildi. Eski samuraylara tek seferlik emekli maaşı verildi ve emekli edildiler. Maaşlarını kaybeden samuraylar, kendi iş olanaklarını kendileri oluşturmak mecburiyetinde kalınca, geçinmek için farklı alanlara yöneldiler. Özellikle tarım ve ticaret gibi faaliyetlere yönelen samuraylar, çok alışık olmadıkları bir alan olduğundan çoğunlukla başarısız

[12] Serdar Subay, *XIX. Yüzyılda Japonya ve Osmanlı Devleti'nin Modernleşme Çabalarının Karşılaştırmalı Analizi,* İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2017, s.28; Akkemik, a.g.e., s.140; Holcombe, a.g.e., s.113.

[13] F ahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914),* TTK, Ankara, 1997, s.757; Erdemir, a.g.e., 2011, s.102; Samizade Süreyya, *Büyük Japonya*, Kitabevi 151, İstanbul, 2001, s.47; Büyükbaş, a.g.m., 2013, s.46.

[14] Meyer, a.g.e., s.144; Eberhard, a.g.e., s.204.

[15] Akkemik, a.g.e., s.148.

[16] Erdemir, a.g.e., 2011, s.102; Akkemik, a.g.e., s.148.

[17] Ahmet Kavas, "Tarih", *Japonya Asya'nın Doğusunda Adalar Ülkesi, TDV İslam Ansiklopedisi,* İstanbul, 2001, C.23, ss.571-573.

olmuşlardır.[18] Yeni hükümetin kurulmasında imparatora yardımı dokunan en önemli kesimlerden biri olmalarına rağmen samurayların yeni düzenlemeden en çok etkilen sınıf olduğu söylenilebilir.

Yeni rejimin isteği, merkezi hükümete bağlı güçlü ve modern bir ordu kurmaktı. Tokugava Döneminde batının askeri üstünlüğünün anlaşılmasıyla, yavaş yavaş kendi ordularında modernleşme hareketlerini başlatan klanlar vardı. Örneğin, Boşin savaşında Çoşu ordusu sadece samuraylardan değil her kesiminden insandan oluşuyordu. İşte bu düzeni sağlamış olan Omura Masujiro yeni rejimde savunma bakanı oldu. Masujiro, Çoşu'daki deneyimiyle sadece samuray kökenlilerden değil halkın her kesiminden insandan oluşan bir modern ordu kurmanın gerekli olduğunu düşündü. Ancak bazı eski samuraylar, düzenli bir ordunun kurulması işlerine gelmeyeceğinden, Masujiro'yu bir suikast düzenleyerek öldürdüler. Bu durum modern ordu düşüncesinde bir değişim yaratmadı. Yine Çoşu kökenli olan Yamagata Aritomo da Masujiro ile aynı fikirde olduğundan, onun kaldığı yerden modernleşme fikirlerine devam etti. Sonuçta 1873 yılında mecburi askerlik kanunu çıkartıldı. Bu mecburi askerlik sisteminde, 20 yaş üzerindeki halktan sıradan erkekler askere çağrıldı ve üç yıl kadar askerlik yapmaları istendi.[19] Ancak bunun da bazı istisnaları vardı. Örneğin ailenin en büyük erkek çocuğu, ailenin tek erkek çocuğu, devlet görevlileri, tıp öğrencileri gibi özellikleri olan erkekler askerlikten muaf tutuldular.[20] Yeni ordunun yanında ayrıca yeni bir donanma ve yeni bir polis teşkilatı da kuruldu. [21] Ulusal ordunun kurulması ile samuray sınıfı tam anlamıyla saygınlığını yitirmiş oldu.

Her ne kadar artık asker statüsünde olmasalar da Samurayların kılıç taşıma hakkına halen sahip olmaları onlara bir saygınlık kazandırıyordu. 1876'da artık modern bir ordu kurulduğundan, sıradan insan statüsünde olan samurayların kılıç taşıması yasaklandı. Hem maaşlarının kesilmesi hem de kılıç taşıma gibi ayrıcalıklarının ellerinden alınması, samurayları isyan etmeye itmiş, zaman zaman hükümete karşı ayaklanmalar yaşanmıştır.[22]

1870'li yıllarda Kore ile ilişkiler daha önce imzalanan anlaşmaların yeni hükümet tarafından fes edilmesi nedeniyle gerilmişti. Satsuma kökenli politikacı Saigo Takamori Kore'ye işgal girişimleri yapılması gerektiğini savunuyordu. Ancak, Ivakura Heyetinin raporlarına göre hareket etmeyi uygun bulan hükümet, yeni kurulan düzende böyle bir girişime ne ekonomik ne de askeri yönden hazır olmadıklarını söylediler. Bunun için öncelikle tam anlamıyla modernleşme gerçekleşmeliydi. Hükümet tarafından istekleri reddedilen Saigo Takamori, hükümetteki görevinden istifa ederek Satsuma'ya döndü. Takamori, ilerleyen zamanlarda burada samuray ayaklanmasının lideri konumunda olacaktır.[23]

Samuray ayaklanmalardan ilki 1874 yılında Kyuşu adasındaki Hizen-han[24]'da yaşandı. Bu ayaklanmaya Saga Ayaklanması denir. Bir diğeri 1876'da Kumamota'da ortaya çıkan Şinpuren Ayaklanmasıdır. Her ikisi de hükümet ordusu tarafından sert bir biçimde bastırılmıştır. 1876'da Çoşu bölgesinde[25] eski samuraylardan oluşan grup, daha önce Meiji rejiminin kurulmasında etkin rol oynamış samuray lider Maebara İssei tarafından örgütlenerek, hükümetine karşı ayaklanmıştır. Bu isyan hareketine Hagi Ayaklanması denmektedir. İsyan, yaklaşık bir hafta içine hükümet tarafından bastırılmıştır. Hagi Ayaklanması ile aynı yıl bir başka isyan hareketi de Kyuşu adasında Fukuoka bölgesinde Akizuki'de başlamıştır. Meiji rejiminden memnun olmayan eski samuraylar

[18] Taner Sabancı, "Meiji Restorasyonunun Askeri Kökenleri ve Japonya Militarizminin 1930'lardaki Darbe Girişimleri Üzerine Kısa Bir Değerlendirme", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 2018, C. 6, S.13, ss.290-302, s.294; Meyer, a.g.e., s.145; Eberhard, a.g.e., s.205; Akkemik, a.g.e., s.148.

[19] Holcombe, a.g.e., s.260; Erdemir, a.g.e., 2011, s.102; Akkemik, a.g.e., s.147.

[20] Bedelli askerliğe benzeyen bir sistem de uygulanmıştır. Buna göre askere gitmek istemeyen zengin kesimden insanlar belli bir ücret karşılığında yerlerine başkalarını göndermişlerdir. (Bkz. Akkemik, a.g.e., s.147.)

[21] Lafcadio Hearn, *Japonya,* Çev. Oğuz Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2016, s. 245; Subay, a.g.t., s.29.

[22] Meyer, a.g.e., s.145; Holcombe, a.g.e., s.260.

[23] Akkemik, a.g.e., s.157; Eberhard, a.g.e., s.207.

[24] Günümüzdeki Saga Vilayeti.

[25] Günümüzdeki Yamaguçi Vilayeti.

tarafından yapılan bu ayaklanmaya Akizuki Ayaklanması denilmektedir. Bu isyan hareketi de diğerleri gibi, hükümet tarafından yaklaşık bir hafta içinde bastırılmıştır.[26]

Samuray ayaklanmalarının en şiddetlisi, en önemlisi ve içlerinde en çok bilineni olan Satsuma İsyanı, Satsuma[27]'da yaşanmıştır. En önemlisi olarak adlandırmamızdaki sebep, bu isyan hareketi neticesinde askeri sınıf olan samurayların tam olarak tarih sahnesinden silinmiş olmasıdır. Daha önce sözünü ettiğimiz gibi Kore ile ilişkilerin gerginleşmesiyle işgal önerisi kabul edilmeyen Saigo Takamori, hükümetteki görevinden istifa ederek Satsuma'ya gitmişti. Bu sırada Japonya'nın birçok yerinde olduğu gibi hükümete karşı birlik içinde olan samuraylar, Takomori'yi yanlarına çektiler. Takomori, zaten hükümete karşı muhalif tavırlar içinde olduğundan askeri bir dayanak bulmuş olmaktan mutluydu. Böylece, Satsumadaki samuray isyanının lideri haline geldi.[28]

Saigo önderliğinde birleşen samuraylar, 1877 yılında hükümete karşı ayaklandılar. Bu isyana "Satsuma İsyanı" denir. Meiji hükümeti bu isyanı bastırmak amacıyla buraya yeni kurulan imparatorluk ordusunu gönderdi. Samurayların oluşturduğu ordu yaklaşık olarak 40.000 kişiden oluşmaktaydı. İmparatorluk ordusu ise yaklaşık olarak 60.000 askerden oluşuyordu. Ordular ülkenin güneybatısında çarpıştı, bu yüzden bu savaşa "Güneybatı Savaşı" (Seinan Senso) da denilmektedir. İsyan altı ay kadar sürse de Satsuma ordusunu oluşturan samuraylar, imparatorluğun modern ordusu karşısında başarılı olmadı. Şiddetli çatışmaların sonunda İmparator ordusu galip geldi. Saigo Takomori bu başarısızlığın ardından Japonlara özgü bir intihar yöntemi olan Seppuku (Harakiri) yöntemi ile hayatına son verdi.[29]

Tüm bu isyan hareketleri, Meiji hükümetini ekonomik anlamda yıpratmış olsa neticede samuraylar etkisiz kılınmıştır. Ekonomik olumsuzlukları bir kenara bıraktığımızda, samurayların etkinliğinin azalmış olması ve neticesinde Meiji hükümetinin ve ülkenin bütünlüğünün önündeki engelin ortadan kalkmış olması sebebiyle, bu isyanların sonuçları bakımından olumlu olduğu kanısına varmak mümkündür.

Köylüler/Çiftçiler

Tokugava Döneminde toplumsal sıralamada, ikinci sırada köylüler vardı. Köylüler, nüfusun yaklaşık %80'inini oluşturuyordu. Ülkenin temel gıda maddesi pirinç olduğundan tarımın devamlılığı önemliydi. Tarım toplumun iktisadi temeli olarak görüldüğü için çiftçiler yani tarımla uğraşan köylüler toplumsal sıralamada samuraylardan hemen sonra yer almış ve kendi toprakları olanlar ve olmayanlar şeklinde gruplandırılmıştı. Bahsi geçen dönemlerde tarım yapmak bir meslek olarak babadan oğula aktarılıyordu. Köylülerin vergi yükümlülükleri oldukça fazlaydı. Köylü, hasat ettiği ürünün belli bir kısmını bağlı olduğu bölgenin daimyosuna vermek zorundaydı, geriye ise pek bir şey kalmıyordu yani bir bakıma karın tokluğuna çalışıyorlardı. Ayrıca köylülerin topraklarını miras yoluyla paylaşması ve topraklarını terk ederek başka bir iş ile uğraşması da yasaklanmıştı. Bu nedenle Tokugava dönemi sonlarında, özellikle 1864 yılından itibaren, köylü isyanları yaşanmıştır. Tokugava dönemindeki isyanlara benzer isyanlar Meiji döneminde de karşımıza çıkmaktadır.

Meiji Döneminde Mibun Kaiho-rei fermanı (1871) ile yapılan toplumsal düzenlemeyle köylüler; zanaatkârlar ve tüccarlarla birlikte Heimin yani Avam Sınıfına dâhil edilmiştir. Bu dönemde, köylülerin üzerine yeni vergiler yüklenmesi neticesinde artan yoksulluk, onların merkezi hükümete karşı isyan etmesine sebep olmuştur. Meiji döneminde yaşanan köylü isyanlarının ilki, 1869 yılında Ueda'da çıkan, Ueda İsyanıdır. İsyanın çıkış sebebi, esasında köylülerin yeni kurulan merkezi hükümete itaat etmek istememeleridir. 1869 yılında yaşanan bir başka isyan ise Ovari[30] yöresi Thusuşima bölgesinde çıkan, Thusuşima İsyanıdır. Yine aynı yıl Hidanokuni[31] yöresinde Umemura

[26] Akkemik, a.g.e., s.157; Eberhard, a.g.e., s.260.
[27] Günümüz Kagoşima Vilayeti.
[28] Holcombe, a.g.e., s.261; Eberhard, a.g.e., s.208.
[29] Kavas, a.g.m., s.573; Meyer, a.g.e., s.145; Akkemik, a.g.e., s.159.
[30] Günümüz Aiçi Vilayeti.
[31] Günümüz Gifu Vilayeti.

İsyanı olarak adlandırılan bir isyan daha yaşanmıştır. Ayrıca 1870 yılında Eçizen[32] yöresinde çıkan Takefu İsyanı, 1871'de Şinano[33] bölgesinde çıkan Nakano İsyanı ve 1872'de Niigata bölgesinde çıkan Taisuke İsyanı da Meiji döneminde çıkan önemli köylü isyanlarıdır.[34]

Meiji Dönemi köylü isyanlarından Nakano İsyanı üzerinde biraz duracak olursak; bu isyan 8-11 Şubat 1871 tarihleri arasında Japonya'nın orta kesiminde yer alan Şinano bölgesinde ortaya çıkmıştır. Bu isyanın çıkış nedeni aslında köylülerin artan vergiler yüzünden haksızlığa uğradıklarını düşünmeleri ve eski daimyoların vali olarak yine bu bölgelerde etkili olmasıdır. Nakano isyanı, merkezi hükümet tarafından kısa sürede ancak çok ağır şekilde bastırılmış ve isyancıların çoğu idam edilmiştir. Bu isyanda yaşanılan olaylar halen Takayama köyünde yaşayan birçok Japon için acı verici, travmatik bir olaydır.[35]

Bu isyanlar derebeylik sisteminin tam olarak ortadan kaldırılmasını hızlandıran olaylar olduklarından ayrıca önemlidir. Daha önce de bahsettiğimiz üzere merkezi hükümet, daimyoların kontrolünde olan toprakları ellerinden alıp merkeze bağlı ken adı verilen valiliklere dönüştürmüştü. İşte bu değişimin yaşanmasında Nakano İsyanı gibi isyan hareketleri etkili olmuştur.[36]

Meiji döneminde yaşanan köylü isyanlarının başka sebepleri de vardır. 1873 tarihinde mecburi askerliğin kabul edilmesiyle yoksul köylülerin çocukları askere alınmış, bu durum önceden işgücü olarak çalıştırılan çocukların artık ailelerine yardım edememelerine sebep olmuştur. Köylüler hem vergi yüklerinin artması hem de iş gücünden olmaları sebebiyle, yine az önce bahsettiğimiz isyanlara benzer isyanlar çıkartmıştır.[37]

Tokugava döneminde olduğu gibi Meiji döneminde de tarım, devletin en önemli ekonomik kaynağıydı. Bu nedenle vergilerin düzenli alınması gerekiyordu. Meiji hükümeti, 1873 yılında Çiso Kaisei adı verilen yeni toprak reformunu ilan etti. Buna göre, Tokugava döneminde üreticiden pirinç şeklinde alınan vergiler kaldırıldı. Onun yerine artık tarımsal değerin parasal miktarı hesaplanarak ortaya çıkan değer üzerinden vergi alınmaya başlandı. Bu toprak reformu, her ne kadar 1873'de ilan edilmiş olsa da ancak 1880 yılına gelindiğinde tam anlamıyla uygulanabilmiştir. Öncelikle toprakların sayımı yapılarak değerleri belirlenmiş ve bu değerleri gösteren Çiken denilen belgeler toprak sahiplerine verilmiştir.[38]

Vergi miktarlarına bakıldığında aslında toprak sahiplerinin vergi yükünün azaldığı söylenilemez. Önceden pirinç şeklinde ve bulundukları bölgenin daimyosuna ödenen vergiler, artık para şeklinde merkezi hükümete ödenmeye başlanmıştır. Yani bakıldığında sadece verginin ödendiği yer ve türü değişmiş ancak toprak sahibinin omzundaki vergi yükleri aynı kalmıştır. Bu nedenle toprak reformunun asıl amacına ulaştığı söyleyemeyiz.

Toprak reformunun çiftçiler açısından sonuçlarına baktığımız da ise, toprak sahiplerinden çok daha zor durumda olduklarını söyleyebiliriz. Vergiyi ödeyen toprak sahipleri olmasına rağmen vergi için gerekli hasadı çiftçiler yapmak zorunda kalmıştır. Ayrıca toprak sahipleri kiraya verdikleri toprakların vergilerini, kira bedelleri üzerine eklediklerinden üreticinin üzerindeki yük daha da artmıştır. Bu kira bedeli hasadın neredeyse yarısını bulduğundan, çiftçinin eline çokta bir şey kalmamıştır. Yeni rejimin vergi miktarında azaltmalar yapmaması; toprak sahiplerinin çiftçi ve köylü kesimin tepkisine yol açmış ve bu durum isyanlara sebebiyet vermiştir. Ancak bu isyanlar etkili olmuş olacak ki ilerleyen zamanlarda vergi miktarı düşürülmüştür.

---

[32] Günümüz Fukui Vilayeti

[33] Günümüz Nagano Vilayeti.

[34] Akkemik, a.g.e., s.157.

[35] Esenbel, a.g.e., s.201.

[36] Esenbel, a.g.e., s.201.

[37] Dünyanın farklı yerlerinde farklı zamanlarda benzer denilebilecek sebeplerden isyan hareketleri yaşanmıştır. Örneğin, 1916 Türkistan İsyanı da Japonya'daki köylü isyanlarına kısmen benzer sebeplerden ortaya çıkmıştır. (Ekonomik etmenler, vergi yükünün artması vs.)

[38] Abdülkadir Buluş, "Japon Kapitalizmi ve Osmanlı Devleti ile Bir Karşılaştırma", *Divan İlmi Araştırmalar,* 2002, S.13 ss.135-195, s. 156; Akkemik, a.g.e., s. 145.

1885'te modern hükümet sistemi reformunda tarım ve ticaret bakanlığı kurulmuştur. Tarımsal üretimi artırmak için batılı ülkelerin sistemlerine benzeyen modern ziraat teknikleri kullanılmaya başlanmış, sulama sistemleri geliştirilmiş, daha verimli üretim için yeni bitki ve tohumlar ithal edilmiş ve yurtdışına ziraat öğrencileri gönderilmiştir.[39] Ayrıca tarımda modernleşmeyi sağlamak amacıyla, Tokyo'da, -daha sonra Tokyo Ziraat Okulu'na dönüşecek olan- Komaba Ziraat Okulu ve -daha sonra Hokkaido Üniversitesi Ziraat Fakültesi'ne dönüşecek olan- Sapporo Ziraat Okulu açılmıştır. Bu okullarda yetiştirilen öğrenciler Japonya'da tarımın modernleşmesinde önemli rol oynamıştır.[40]

Zanaatkârlar ve Tüccarlar

Meiji Döneminden önceki dönemde yani Tokugava döneminde, toplumsal sıralamada üçüncü basamakta tüm meslekleri kapsayan zanaatkârlar vardı. Dördüncü ve son basamakta ise tüm esnafı kapsayan tüccarlar vardı. Bu iki toplumsal sınıf, toplam nüfusun %10'unu oluşturuyordu. Tokugava döneminde şehirlerde yerleşik olarak yaşayan zanaatkârlar sayesinde, el sanatları gelişmişti. Zanaatkârlar, başlangıçta yerel düzeyde üretim yapsalar da daha sonra Osaka'da bir piyasa kurulmuş ve burada el sanatlarının ticareti yapılmıştır. Tüccarlar ise Tokugava döneminin sonlarında özellikle batılı devletler ile ticaretin başladığı zaman giderek güçlerini artırmışlardır. [41]

Meiji döneminde kurulan yeni rejim, toplumsal sınıflarda eşitlik ilkesini benimsemekteydi. Bu amaçla 1871'de Mibun Kaiho-rei fermanı çıkartılmış ve böylece Tokugava dönemindeki kast sistemi ve aşağılanan toplumsal sınıflar kaldırılmıştır. Bu fermanla birlikte tüm toplumsal sınıflar değişimden etkilenmiş, özellikle Tokugava döneminde en alt sınıfı oluşturan tüccarlar bu durumu mutlulukla karşılamış, hatta destek olmuştur. Zamanla imtiyazları artan tüccarlar zenginleşmiştir.[42]

Bu dönemde, yabancı ülkeler ile ticaretlerin yapılması sebebiyle ticaret serbestleşmiş ve loncalar parçalanmıştır. Ticaretin gelişebilmesi için yabancılar en çok tüccarlar ile iletişime geçtiğinden, hükümet de modernleşme aşamasında tüccarlar ile temasa geçmek zorunda kalmıştır. Bu durum Tokugava döneminde en alt sınıfı teşkil eden tüccarlar için bir fırsat olmuştur. Batı ile yapılan ticarette etkili olup, zaman içinde zenginleşmişlerdir. Yenileşme hareketlerini olumlu karşılamışlar, yeni toplum düzeninde kendilerine daha önemli bir yer bulmuşlardır. Meiji döneminde Japonya'da ticaretin, yabancıların değil Japonların elinde olması hükümet için öncelikli olmuştur. Bu yüzden yerli ticaret şirketlerinin kurulmasına özendirilmiştir. Bu şirketler arasında en büyüğü 1876 yılında kurulan Mitsui ticaret şirketidir. Tüccarların loncalara üye olma zorunluluğuna son verilerek rekabetin önündeki engel de ortadan kaldırılmıştır.[43] Hükümetin üretim ve ticaret için yeterli kaynağının olmaması nedeniyle, üretim işi özel girişimcilere bırakılmış, şirketlere serbestlik verilerek hem endüstri geliştirilmiş hem de şirketler, kurucularının kendi birikimleri ile kurulduğundan, devlet bütçesine bir yük oluşturmamıştır. Bazı şirketler zaman içinde büyük holdingler[44] halini almışlardır. Japonya'nın çok kısa zamanda modernleşmesinde bu şirketlerin katkısı büyüktür.[45] Meiji Döneminde ticaret, devlet eliyle de desteklenmiştir. Bu amaçla ilk olarak 1878 yılında Osaka, Tokyo ve Kobe'de ticaret odaları kurulmuş, 1892'de ise Şogyo Kaigişo Rengokai yani "Ticaret Odaları Federasyonu" kurulmuştur.[46]

---

[39] Hayati Çelik, "Osmanlı-Türk Modernleşmesi ve Japon Modernleşmesinin Karşılaştırması", *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, ss.82-101, s.87; Meyer, a.g.e., s.144,159; Subay, a.g.t., s.70; Akkemik, a.g.e., s.148,201.

[40] Akkemik, a.g.e., s.308.

[41] Akkemik, a.g.e., s.117.

[42] Erdemir, a.g.e., 2011, s.102.

[43] Akkemik, a.g.e., 273,297.

[44] Bunlara Zaibatsu denir. Zibatsu, Tokugava Dönemindeki büyük tüccar ailelerin elde ettikleri sermaye ve birikimlerle kurulan büyük aile şirketlerine verilen genel addır. (Bkz. Akkemik, a.g.e., s.757.)

[45] Seçkin Çiğdem, *İlk Dönem Japon Kentleriyle Çağdaş Japon Kentlerinin Arasındaki Belli Başlı Kültürel ve Sosyal Farklar*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Sosyal Bilimlerde İnsan Çalışmaları Yüksek Lisans Programı, İzmir, 2016, s.8; Eberhard, a.g.e., s.205; Akkemik, a.g.e., s.273; Meyer, a.g.e., s.144.

[46] Akkemik, a.g.e., s.246, 297.

Toplumdan Dışlanan Gruplar: Eta ve Hinin

Tokugava Döneminde toplumdan dışlanmış ve ayrımcılığa maruz kalmış Burakumin olarak da bilinen Eta ve Hinin gibi sınıflar vardı. Bunları Hindistan kast sistemindeki, herhangi bir toplumsal sınıfa mensup olmayan ve her türlü haktan yoksun insanlar yani Paryalara benzetebiliriz. Burakumin sınıfından olan Eta ve Hinin Tokugava Dönemi'nde hayvan kesimi, cenaze defin işlemleri vb. işlerle ilgilenen sınıflardı. Dinsel açıdan pis bir işle uğraştıklarından alt sınıf olarak görülmüşler ve ayrımcılığa maruz kalmışlardır.[47] Meiji Dönemine gelindiğinde de sınıfsal ayrımcılığın kaldırılmasına rağmen bu iki grubun toplumda yer bulabildiğini söylemek çokta mümkün değildir.

Toplumsal sınıfların kaldırılması kâğıt üzerinde hemen gerçekleşmiş olsa da fiilen biraz zaman almıştır. Çiftçiler, köylüler, zanaatkârlar ve tüccarlardan oluşan bir Avam sınıfı (Heimin) oluşmuştur. Daha sonra, Eta ve Hinin denilen yaptıkları işlerden dolayı toplumdan dışlanmış ve ayrımcılığa maruz kalmış olan gruplar da Heimin sınıfına dâhil edilmiştir. Ancak kendilerinin ayrıcalıklı olmasını isteyen köylü, çiftçi, zanaatkâr ve tüccarlar bu duruma karşı çıkmışlar, bu nedenle Eta ve Hinin sınıfından gelen insanların nüfus kaydına Şin-Heimin yani Yeni Heimin ibaresi eklenmiştir. Ancak fiili olarak ayrımcılık devam etmiştir. Hatta bu grupların günümüzde bile, az da olsa ayrımcılığa maruz kaldığını söylemek mümkündür.[48]

SONUÇ

Meiji Restorasyonu ile birlikte modernleşme hız kazanmış, her alanda toplumsal eşitlik hedeflenmiştir. Çok kısa sürede gerçekleşen modernleşmeye bakıldığında bu amaçlarına ulaştıkları söylenilebilir. İnsanların mensup oldukları toplumsal sınıf ile sosyal yaşamda yer edinmesi ve ayrıcalık kazanması modern bir toplumun önündeki engel olarak görülmüştür. İnsanların doğdukları toplumsal sınıf ile statü kazanmasının yanlışlığı fark edilerek, bireylerin kendi çalışmalarının sonucunda elde edecekleri başarılar ile toplumda bir yer almaları gerektiği vurgulanmıştır. Bu amaçla, Tokugava Döneminde uygulanmış olan toplumsal sınıflaşma Meiji döneminde kaldırılmıştır. Tokugava Dönemindeki toplumsal sınıflaşma ve eşitsizlik yerini, Meiji Döneminde modernleşme hareketleriyle, kısmen eşit hak ve özgürlüklere sahip bir toplum yapısına bırakmıştır. Bireylere, özel mülkiyet hakkı, adil yargılama hakkı ve ifade özgürlüğü tanınmış, ayrıca herkese soyadı alma hakkı, istediği kişi ile evlenebilme hakkı gibi haklar da verilmiştir.

Japonya, İmparator Meiji'nin saltanatı boyunca yani 45 yıllık bir süre içinde yapılan yenilikler ile birlikte siyasi ve ekonomik gelişmenin yanında sosyal ve kültürel anlamda da dünyanın en önemli ülkelerinden biri konumuna ulaşmıştır. Meiji Restorasyonunun amacı; ülkeyi refah seviyesi yüksek, modern, ordusu güçlü ve batı ile her anlamda eşit bir ülke haline getirmenin yanında sosyal ve kültürel alanda eşit bir toplum, bireysel başarılarıyla statü kazanan bir halk oluşturmaktı. Meiji döneminin sonuna gelindiğinde tüm bu hedeflere ulaşıldığını söyleyebiliriz. İmparator Meiji 1912 yılında öldüğünde, gerisinde güçlü merkezi bir ülke bırakmanın yanı sıra, modern ve iyi gelişmiş bir iletişim ve ulaşım sistemi, güçlü bir ekonomi ve sanayi, modern şekilde inşa edilmiş şehirler ve toplumsal eşitliğin sağlandığı, yüksek bir eğitim seviyesine sahip büyük bir nüfus bırakmıştır.

ETİK BEYAN

"Japonya'da Meiji Dönemi Toplumsal Sınıflarda Değişim" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

[47] Akkemik, a.g.e., s.62.
[48] Akkemik, a.g.e., s.735.

KAYNAKÇA

Akçadağ. E. (2010). Yumuşak güç Japonya'nın sert güç arayışları. *Bilge Strateji*, 2(3), 1-28.

Akkemik, K. A. (2019). *Japonya'nın iktisadi ve sosyal tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Armaoğlu, F. (1997). *19. yüzyıl siyasi tarihi (1789-1914)*. Ankara: TTK.

Buluş, A. (2002). Japon kapitalizmi ve Osmanlı Devleti ile bir karşılaştırma. *Divan İlmi Araştırmalar*, 13, 135-195.

Büyükbaş, H. (2013). Japon siyasal sisteminin gelişimi üzerine bir inceleme (1868- 2003). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 43-73.

Çelik, H. (2018). Osmanlı-Türk modernleşmesi ve Japon modernleşmesinin karşılaştırması. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 82-101.

Çiğdem, S. (2016). *İlk dönem Japon kentleriyle çağdaş Japon kentlerinin arasındaki belli başlı kültürel ve sosyal farklar* (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Eberhard, W. (2019). *En eski devirlerden zamanımıza kadar uzak doğu tarihi*. Ankara: TTK.

Erdemir, A. V. (2014). *Japonya'da Türk imgesinin oluşumu*. Ankara: Kurgu Kültür Merkezi Yayınları.

Erdemir, A. V. (2011). *Loti'yi anlamak*. Ankara: Kurgu Kültür Merkezi Yayınları.

Esenbel, S. (2019). Meiji restorasyonu hakkında düşünceler. *Meiji Japonya'sına 150. Yılından Bakışlar: Seçilmiş Makaleler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Asya Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (APAM). ss. 51-73.

Hearn, L. (2016). *Japonya* (Çev: O. Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Holcombe, C. (2019). *Doğu Asya tarihi: Çin, Japonya, Kore, medeniyetin köklerinden 21. yüzyıla kadar* (Çev: M. M. Özeren). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kavas, A. (2001). Tarih. *Japonya Asya'nın doğusunda adalar ülkesi. TDV İslamAnsiklopedisi*, İstanbul.

Meyer, M. W. (2019). *Japonya tarihi: Hanedanlık döneminden günümüz Japonya'sına*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Sabancı, T. (2018). Meiji restorasyonunun askeri kökenleri ve Japonya militarizminin 1930'lardaki darbe girişimleri üzerine kısa bir değerlendirme. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(13), 290-302.

Seval, H. F. (2017). Japon kalkınmasının temel taşı: Meiji restorasyonu ve Iwakura heyeti. *İş ve Hayat Dergisi*, 3(5), 101-110.

Subay, S. (2017). *XIX. yüzyılda Japonya ve Osmanlı Devleti'nin modernleşme çabalarının karşılaştırmalı analizi*, (Yüksek Lisans Tezi). İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Süreyya, S. (2001). *Büyük Japonya*. İstanbul: Kitabevi 151.

EXTENDED ABSTRACT

In Japan, the Meiji period, which started with Emperor Meiji's takeover of the country in 1868 and continued until 1912, is considered to be the period that created the most fundamental impact on Japan's becoming modern Japan as we know it. In the Meiji period in Japan; there have been radical changes in many areas, from social classes, education, religion, law, economy, industry, city planning and architecture, and even family structure, to people's appearance and clothes. The renewal movements made during this period are called the Meiji Restoration. In this study, the effect of the Meiji Reforms, especially on social classes, was tried to be examined by comparing it with the Tokugawa period.

Before 1868, when the Meiji period began, Japan was ruled by the Tokugawa Shogunate, which we can call military power. During the Tokugawa period, which spanned from 1603 to 1868, the emperor only existed symbolically and had no political authority. The Daimyo, who were vassals of the Shogun, were at the head of the self-government in the provinces and were free in their own internal affairs. While the political administration was in this state, the people were governed by dividing them into certain classes. Accordingly, in the Tokugawa period, the top class consisted of the samurai, the group that met the military needs of the country. During the Tokugawa era, there was a partial peace in the country, and in fact, the professional warfare skills

of the samurai were not needed. The samurai lived a privileged life as the only social class that had the right to carry swords and take a surname.

Villagers/farmers, who had to live in villages, took the second place in the social classification. The task of the villagers, who made up about 80 percent of the population, was to ensure the continuity of agriculture. The artisans, who were obliged to live in the cities, took the third place in the social classification. The artisans were the class engaged in economic activities other than agricultural production. The fourth place in social classification belonged to the merchants. Merchants, like artisans, lived in cities and, together with artisans, comprised about 10 percent of the population. In the social order of the Tokugawa period, there was a class called Eta and Hinin, who were excluded from society, which we can compare to the Pariahs of the Indian caste system. This class, which deals with religiously unclean jobs such as slaughtering animals and funerals, was socially accepted as the lowest class and was exposed to discrimination.

Emperor Meiji abolished the caste system and humiliated social classes in the Tokugawa period with the "Mibun Kaiho-rei" edict, which he officially issued in 1871. Since the aim in Japanese modernization was to make Japan a centralized state, daimyos, which could be considered as the cornerstone of the feudal structure, which hindered this purpose, were ended. In 1869, in order to transfer the khan lands to the emperor, with a policy called "Hanseki Hokan", all the principalities throughout the country transferred their lands and their sovereign rights over their people to the emperor, so that the khans of the feudal order became the governors of the central order, attached to the emperor. With a new regulation made in 1871, these governors were retired by the central government, and the khan system was completely abolished by dividing the said lands into provinces, which are political and administrative structures. The old traditional structure was abolished with a centralized administration where the authority was concentrated in the emperor. The country has started to reorganize according to the nation-state example.

The samurai class, which was in the first place among the social classes in the Tokugawa period, is the class that was most heavily affected by the new regulations. Seeing that a modern state needed a modern army, the emperor took away the military powers of the samurai class and retired them. Afterwards, a regular Japanese army was formed, completely subordinate to the emperor, and the samurai class literally lost its dignity. Villagers/farmers, who are in the second place in social classification, were also slightly affected by the regulation. With the land reform announced in 1873, the tax burden on the landlords was tried to be alleviated. However, only the place and type of tax paid have changed, and the tax burdens on the landlord's shoulders have remained the same. Therefore, we cannot say that the land reform has achieved its main purpose. When we look at the agricultural activities in the country, it can be said that developments such as the establishment of agricultural faculties and the establishment of agriculture and trade ministries constitute the basis of modern Japan.

Artisans and merchants, who were in the last place in social classification during the Tokugawa period, were the classes that got the most positive results from the principle of equality between social classes applied in the Meiji period. The support of trade by the state became an opportunity for the merchants, they got rich over time and thus found a more important place for themselves in the new social order. It is not possible to say that the position of the group called Eta and Hinin, who could not even find a place among the social classes in the Tokugawa period, changed in the Meiji period. It can be said that de facto discrimination continues against this group, even if it is not official.

In general terms, the innovation movements in Japan during the Meiji administration contributed to the formation of modern Japan and even became the cornerstones of today's Japan. Along with the innovations made during the reign of Emperor Meiji, Japan became one of the most important and powerful countries in the world in terms of political and economic development, as well as social and cultural.

Journal of Turkic Civilization Studies

e-ISSN / ISSN: 1694-5409

https://tuaum.manas.edu.kg/journal

Yıl / Year	Cilt / Volume	Sayı / Issue
2022	3	1

Ozan YILMAZ

Türk Uygarlık Dilinin İnşasında Divan Şairi Necati Bey'in Katkıları

[The Contribution of the Poet Divan Necati Bey to the Formation of the Language of Turkic Civilization]

Müzeyyen İNALÖZ

Kırgızistan'da Çocuk Edebiyatı Üzerine Yapılmış Çalışmaların Analizi (1950-2022)

[Analysis of Studies on Children's Literature in Kyrgyzstan (1950-2022)]

Nurefşan ÇETİNTAŞ

Türkiye'deki Nogay Türkleri ve Kültürleri Üzerine Bir İnceleme

[A Research on Nogai Turks and Their Cultures in Turkey]

Marcia Alejandra CASTRO SEPÚLVEDA

Mapuçe Dünya Görüşünde Şaman ve Davul Arasındaki İlişki

[The Relationship between Shaman and Drum in the Mapuche Worldview]

Dilara ANTEPLİOĞLU

Japonya'da Meiji Dönemi Toplumsal Sınıflarda Değişim

[Change in Social Classes in the Meiji Period in Japan]